

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**KIRSAL KALKINMA AMAÇLI HİBE PROJELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
TR83 BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

**Dursun DEMİR
Kürşat DEMİRYÜREK**

Bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak yürütülmüştür.

YAYIN NO: 270

ISBN: 978-605-9175-48-7

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
İÇİNDEKİLER	iii
ÇİZELGELER LİSTESİ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
KISALTMALAR	vii
KIRSAL KALKINMA AMAÇLI HİBE PROJELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TR83 BÖLGESİ ÖRNEĞİ.....	viii
ÖZET.....	viii
EVALUATION OF GRANT PROJECTS FOCUSED ON RURAL DEVELOPMENT: CASE OF TR83 REGION.....	ix
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	2
2.1 Fakirlik ve Kırsal Alan.....	2
2.2 Kırsal Kalkınma Kavramı	3
2.3 Kırsal Kalkınma Yaklaşımları	3
2.4 Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Gelişimi	4
2.4.1 Cumhuriyet sonrası dönem.....	5
2.4.2 Planlı kalkınma dönemi	5
2.5 Kırsal Kalkınma Çalışmalarının Değerlendirilmesi.....	7
2.5.1 Değerlendirme kavramı	7
2.5.2 Değerlendirme kavramının tarihsel gelişimi	10
2.5.3 Kırsal kalkınma alanında değerlendirme çalışmaları	10
2.5.4 Araştırmanın beklenen katkısı	12
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE ARAŞTIRMA ALANI	13
3.1 Türkiye’de Kalkınma Ajansları’nın Ortaya Çıkışı.....	13
3.2 Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın Amaçları.....	14
3.3 Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın Kurumsal Yapısı	15
3.4 Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın Öncelikleri.....	15
3.5 İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Mali Destek Programı (İKG)	29
3.6 Araştırma Kapsamındaki Projeler	31
3.6.1 Kadın Girişimciliğini Güçlendirme Projesi.....	32
3.6.1.1 Genel bilgiler.....	32
3.6.1.2 Proje uygulama süreci	33
3.6.1.3 Proje çıktıları.....	35
3.6.1.4 Bayat ilçesi hakkında bilgiler	37
3.6.2 Gümüş Eller Projesi.....	38
3.6.2.1 Genel bilgiler.....	38
3.6.2.2 Proje uygulama süreci.....	39
3.6.2.3 Proje çıktıları	41
3.6.2.4 Baydarlı Beldesi Hakkında Bilgiler	43
3.6.3 Organik Gıda Üretimi Projesi.....	44
3.6.3.1 Genel bilgiler.....	44
3.6.3.2 Proje uygulama süreci	46
3.6.3.3 Proje çıktıları	49
3.6.3.4 Serenli Beldesi hakkında bilgiler	50
3.6.4 Tahtaköprü’den Susuz’a Bir İlmek Bir Umut Bir Hayat Projesi.....	51
3.6.4.1 Genel bilgiler.....	51
3.6.4.2 Uygulama süreci.....	52
3.6.4.3 Proje çıktıları	55

3.6.4.4 Tahtaköprü, Susuz ve Sarıdibek Köyleri hakkında bilgiler.....	56
4. ARAŞTIRMANIN TASARIMI VE METODOLOJİSİ	58
4.1 Araştırmanın Amacı	58
4.2 Araştırma Alanının ve Projelerin Seçimi	58
4.3 Araştırma soruları.....	59
4.4 Araştırma Yönteminin Seçimi.....	59
4.5 Örnek Olay Yöntemi	60
4.6 Nitel Araştırmalarda Veri Analizi	61
4.7 Veri Kaynakları	62
5. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	63
5.1 Projelerin Amaç ve Öncelikleri ile Uygulama Alanının Sosyal ve Ekonomik Öncelik ve İhtiyaçları Arasındaki Uyumluluk.....	63
5.2 Projelerin Uygulandıkları Köy, Belde veya İlçede Doğurduğu Sosyal Etkiler	70
5.3 Projelerin Hedef Kitlede Yer Alan ve Projeye Dâhil Olan Vatandaşlar İçin Sağladığı Ekonomik Kazanım	72
5.4 Kırsal Alanda Uygulanan Küçük Ölçekli Hibe Projelerinin Yararlanıcı Kurumların Proje Uygulama ve Yönetme Kapasitesine Etkisi	73
6. TARTIŞMA.....	76
7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	78
7.1 Sonuçlar.....	78
7.2 Öneriler.....	79
KAYNAKLAR.....	81
EKLER	88

ÇİZELGELER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1. Kırsal Kalkınma Yaklaşımları.....	4
Çizelge 3.1. İKG mali veriler ve sonuçlar	30
Çizelge 3.2. Program performans göstergeleri	31
Çizelge 3.3. Kadın girişimciliğini güçlendirme projesi.....	32
Çizelge 3.4. Gümüş eller projesi	38
Çizelge 3.5. Organik gıda üretimi projesi.....	45
Çizelge 3.6. Tahtaköprü'den Susuz'a bir ilmek bir umut projesi.....	51
Çizelge 4.1. Araştırma kapsamına alınan projeler.....	58
Çizelge 5.1. Projelerin genel amaçları.....	63
Çizelge 5.2. Projelerin özel amaçları.....	64
Çizelge 5.3. Proje gerekçelendirmeleri.....	65
Çizelge 5.4. Hedef gruplara ilişkin tanımlamalar.....	66
Çizelge 5.5. Hedef gruplara ilişkin değerlendirmeler.....	66
Çizelge 5.6. Proje başvuru formlarındaki benzerlikler.....	68
Çizelge 5.7. Proje öncesinde araştırma alanlarının durumu	68
Çizelge 5.8. Proje uygulama alanlarında sosyal durum.....	70
Çizelge 5.9. İstihdam ve gelire ilişkin beklenen sonuçlar	72
Çizelge A.1 Veri Kaynakları	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1. Proje Döngüsü ve Değerlendirme	8
Şekil 2.2. Değerlendirme Kriterleri	9
Şekil 3.1. Türkiye'de Kalkınma Ajansları.....	14
Şekil 3.2. OKA'nın organizasyon yapısı	15
Şekil 3.3. YHGP gelişme eksenleri	28
Şekil 3.4. Mali destek almaya hak kazanan projelerin illere göre dağılımı.....	29
Şekil 3.5. İdari yapılarına göre sözleşme imzalanan proje sahipleri	29
Şekil 3.6. Araştırma kapsamındaki proje uygulama alanları.....	32
Şekil 3.7. Kursiyer kadınların Niksar ziyareti	34
Şekil 3.8. Proje ekibi gıda atölyesi olarak kullanılacak alanın önünde	34
Şekil 3.9. 13.09.2012 tarihli izleme ziyareti.....	34
Şekil 3.10. 30.05.2012 tarihli tanıtım toplantısı	35
Şekil 3.11. Proje ekibi üyeleri ve ziraat odası çalışanları atölye kurulurken.....	35
Şekil 3.12. Gıda üretim atölyesinde çalışan kadınlar	35
Şekil 3.13. Gıda ve hijyen eğitiminden bir kare	36
Şekil 3.14. Girişimcilik eğitiminden bir kare	36
Şekil 3.15. Proje kapanış toplantısı protokol üyeleri.....	36
Şekil 3.16. Proje kapanış toplantısı; katılım belgelerini alan kursiyerler	37
Şekil 3.17. Yararlanıcı kurum başkanı ve proje koordinatörü ile.....	40
Şekil 3.18. Baydarlı Belediye Başkanlığında toplantı.....	40
Şekil 3.19. Proje ekibi ile Baydarlı Beldesinde (05.05.2012)	41
Şekil 3.20. Kursiyerle Birlikte (31.07.2012)	41
Şekil 3.21. Proje Ofisi	41
Şekil 3.22. Tanıtım toplantısı-konuşmacılar.....	42
Şekil 3.23. Tanıtım toplantısı-katılımcılar.....	42

Şekil 3.25. Pratik eğitim atölyesinden bir görüntü.....	43
Şekil 3.26. Sertifikalarını alan kursiyerler	43
Şekil 3.27. Baydarlı Beldesi'nin girişten görünümü.....	44
Şekil 3.28. Proje ekibi, belediye yetkilileri ve iştirakçilerle ile toplantı	47
Şekil 3.29. Organik gıda üretim atölyesi olarak kullanılacak alan	47
Şekil 3.30. Proje ekibi ile yapılan görüşmeden bir görüntü.....	48
Şekil 3.31 Gıda atölyesi olarak kullanılacak binanın genel görünümü.....	48
Şekil 3.32. Tadilatı işlerinden bir görüntü	48
Şekil 3.33. 11.07.2012 tarihli izleme ziyaretine ilişkin bir görüntü.....	49
Şekil 3.34. Organik gıda projesi açılış toplantısı hatırası	49
Şekil 3.35. Organik gıda projesi açılış toplantısı-katılımcılar	49
Şekil 3.36. Atölyenin iç kısmından görünüm	50
Şekil 3.37. Gıda mevzuatı eğitiminden bir görüntü	50
Şekil 3.38. Serenli Beldesinin Görünümü.....	51
Şekil 3.39. Tahtaköprü ve Sarıdibek köyü yolu.....	53
Şekil 3.40. Vezirköprü HEM ve İŞKUR işbirliği ile açılan dokuma kursu.....	53
Şekil 3.41. Proje ekibi ve köylü vatandaşlar ile birlikte	54
Şekil 3.42. Yöresel kilim dokuma kursuna katılan kadınlar	54
Şekil 3.43. 17.01.2013 tarihli izleme ziyaretinden bir görüntü.....	54
Şekil 3.44. Vezirköprü'de yer alan proje ofisinin görünüm	55
Şekil 3.45. Kilim ve dokuma atölyelerinin kurulum aşamasından bir görüntü	55
Şekil 5.1. Projelerin temaları ve hedef kitleleri	64
Şekil 5.2. Proje aktörleri ve projede yer alma sebepleri	74

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BROP	: Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı
ÇATAK	: Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı
ÇKA	: Çukurova Kalkınma Ajansı
DB	: Dünya Bankası
DiE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EC	: Avrupa Komisyonu
EMITT	: Doğu Akdeniz Turizm ve Seyahat Fuarı
EOP	: Çevre Operasyonel Programı
GTZ	: Alman Kalkınma ve İşbirliği Kuruluşu
HEM	: Halk Eğitim Merkezi
IFAD	: Uluslar arası Tarımsal Kalkınma Fonu
INC	: Kente yakın Orta Düzey Yerleşimler
INR	: Kente uzak Orta Düzey Yerleşim
IPA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
IPARD	: IPA Kırsal Kalkınma Bileşeni
İKG	: İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi
İKİS	: İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi
İSTKA	: İstanbul Kalkınma Ajansı
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İZKA	: İzmir Kalkınma Ajansı
KA	: Kalkınma Ajansı
KB	: Kalkınma Bakanlığı
KHGB	: Köylere Hizmet Götürme Birliği
KKÖİKR	: Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu
KORUP	: Kırsal Nüfusun Odun Dışı Orman Ürünleri Farkındalığı Projesi
KÖYDES	: Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
NUTS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OECD DAC	: OECD Kalkınma Destek Komitesi
OKA	: Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
OP	: Operasyonel Program
PRC	: Kente Yakın ve Baskın Olarak Kırsal Yerleşim
PRR	: Kente Uzak ve Baskın Olarak Kırsal
PU	: Baskın Olarak Kentsel
SMC	:Sektörel İzleme Komitesi
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
KKP	: Kırsal Kalkınma Planı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESEV	: Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TKV	: Türkiye Kalkınma Vakfı
YHGP	: Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi
WEFO	: Galler Bölgesi Avrupa Fon Ofisi

KIRSAL KALKINMA AMAÇLI HİBE PROJELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TR83 BÖLGESİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Kırsal alanda uygulanan program ve projeler ile ilgili literatürde değerlendirme çalışmalarının yetersizliği önemli bir eksiklik olarak vurgulanmaktadır. Araştırma ile kırsal alanlarda alternatif gelir getirici faaliyetlerin geliştirilmesi, genç istihdamı ve kadın girişimciliğini hedefleyen projelerin derinlemesine analizini yaparak program ve projeler ile ilgili uygulayıcılara, karar alıcılara ve araştırmacılara faydalı olmak amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında, 2012-2013 yılları arasında Çorum, Samsun ve Tokat illerinin kırsal alanlarında uygulanan dört adet küçük ölçekli hibe projesinin tasarım, uygulama ve uygulama sonrası süreçleri örnek olay yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre projeler kısa vadede sosyal bir devinim yaratmakla birlikte mevcut müdahale mantığının kırsal alanlarda gelir ve istihdam olanakları yaratma konusunda gerçekçi olmadığı ve yetersiz kaldığı söylenebilir. Projelerin katılımcı bir şekilde hazırlanması, yerel öncelik ve sorunlara bütüncül bir yaklaşımla odaklanılması ve proje faaliyetlerinin sonuç odaklı olarak belirlenmesi kırsal alanlarda pozitif bir değişim yaratabilmek için gerekli görülmektedir. Ayrıca kurumsal öğrenme açısından önemli potansiyel taşıyan değerlendirme çalışmaları, program/proje döngüsü boyunca düzenli olarak gerçekleştirilmeli ve değerlendirme bulgularının karar süreçlerinde dikkate alınması için kurumsal araçlar geliştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Kalkınma, Değerlendirme, Müdahale Mantığı, Örnek Olay, Sonuç Odaklı.

EVALUATION OF GRANT PROJECTS FOCUSED ON RURAL DEVELOPMENT: CASE OF TR83 REGION

ABSTRACT

The inadequacy of evaluation studies in programs and projects implemented in the rural areas is highlighted as a major shortcoming in literature. Therefore, this research aims to contribute to decision-making, research and implementation in rural development field through in-depth analysis of rural development projects specifically focused on creating alternative income-generation, fostering youth employment and women entrepreneurship. Within this research, four small-scale grant projects implemented in the rural areas of Çorum, Samsun and Tokat province between 2012-2013 were analyzed using case study approach. Research results shows that although in the short term projects do create a social impetus in the rural areas, current intervention logic was not realistic and fell short on creating rural employment and generating rural income. Participatory project planning, focusing on local potentials and problems with a holistic approach, result-oriented approach to project activities are considered as necessary to create a positive change in rural areas. Also evaluation which carries a huge potential when it comes to organizational learning should be carried out regularly through program/project cycle and institutional tools should be created to take into account of evaluation findings in decision-making processes.

Key Words: Rural Development, Evaluation, Intervention Logic, Case Study, Result-Oriented.

1. GİRİŞ

Kamu kurumları tarafından özellikle de ulusal ve uluslar arası kalkınma ajansları tarafından sağlanan mali desteklerin etkilerinin değerlendirilmesi son yirmi yılda Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerinde oldukça artmıştır (OECD, 2010). Kamuoyu ve finansör kuruluşlar harcanan kaynakların sonuç ve etkilerinin şeffaf şekilde ortaya konmasını talep etmektedir. İçinde bulunulan ekonomik durum ve küresel krizin kamu bütçeleri üzerindeki olumsuz etkisi bu baskıyı artırmaktadır. Bu çerçevede kalkınma odaklı mali destek programları ve projelerin hedef kitleler üzerinde beklenen etkiyi doğurup doğurmadığı diğer deyişle hedef kitlede yer alan insanların yaşam koşullarında olumlu bir değişim sağlayıp sağlamadığı konusu araştırılması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde kırsal alanda yapılan uygulamalarla ilgili yapılan araştırmalarda değerlendirme çalışmalarının yetersizliği projelerin sürdürülebilir etkiler doğuramamasında önemli bir neden olarak belirtilmektedir (Aykas, 1992; Gülçubuk, 1997; DPT, 2006b; Can, 2007; Geray 2011). Diğer yandan ülkemizde 2006 yılında yasal altyapısı oluşturulan Kalkınma Ajansları kendi bölgelerinde doğrudan veya dolaylı olarak “kırsal kalkınma” tanımı kapsamında değerlendirilebilecek program ve projeler uygulamaktadırlar. Kalkınma Ajansları’nın çalışmalarının değerlendirilmesine yönelik olarak Kalkınma Ajansları tarafından hizmet alımı veya iç değerlendirme yolu ile yapılan çalışmalar bulunmaktadır (İZKA, 2011; ÇKA 2011; OKA 2013b; İSTKA, 2014). Ayrıca kamu kurumlarında çalışan kişiler tarafından gerçekleştirilen uzmanlık tezleri de (Sarı, 2010; Ersayın 2012; Meydan, 2014) bulunmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde metodolojik olarak çoğunlukla nicel yaklaşımların esas alındığı görülmektedir. Bu durum özellikle insan unsurunun ve sosyo-kültürel etmenlerin başat unsur olduğu köy, belde ve küçük ilçelerde uygulanan projelerde planlama ve uygulamanın anılan sosyo-kültürel yapı ile zorunlu olarak kurulan karşılıklı ilişkisini anlamamızı engellemektedir. Bu çalışmanın amacı proje tasarım süreçlerini, uygulama alanlarını ve ilgili aktörleri örnek olay yöntemi ile inceleyerek kırsal alanda yürütülecek politika, program ve proje çalışmalarına katkı sunabilecek eleştirel ve objektif bilgiyi üretebilmektir. Bu çerçevede çalışma kapsamında Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından 2012-2013 yılları arasında TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) illerinde uygulanan “İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Mali Destek Programı” ve özel olarak kırsal alanlarda hayata geçirilen 4 proje ve uygulama alanı örnek olay yöntemi ile incelenmiştir. Anılan programın bütçesi 3 Milyon TL, uygulama süresi 1 yıl olarak belirlenmiş ve program kapsamında 29 proje finanse edilmiştir. Çalışmanın araştırmacılara, program ve proje hazırlayıcılara, fon sağlayanlara ve kırsal alanda politika belirleyicilere çalışmalarında katkı sağlaması beklenmektedir.

Giriş kısmı dâhil altı bölümden oluşan çalışmanın ikinci bölümünde kırsal kalkınma ile ilgili önemli tanım ve kavramlar ile kırsal kalkınma alanındaki gelişmeler, eğilimler özetlenmektedir. Bu doğrultuda araştırma ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalara yer verilmekte olup araştırmanın önemi ve literatüre beklenen katkısı sunulmaktadır. Bu kısımda ayrıca çalışma bağlamında görüldüğü için kalkınma odaklı müdahalelerin değerlendirilmesi konusuna da yer verilmektedir. Üçüncü bölümde araştırmanın kapsamı ve araştırma konusu alan ve projeler hakkında bilgiler sunulmaktadır. Dördüncü bölümde araştırma soruları, araştırma yöntemi olan örnek olay yöntemi ve nitel çalışmalarda yorumlama ve analiz teknikleri hakkında bilgiler sunulmaktadır. Beşinci bölümde araştırma bulguları sunulmuş ve tartışılmıştır. Altıncı ve son bölümde ise sonuç ve öneriler paylaşılmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın ana eksenini oluşturan kırsal kalkınma ve değerlendirme konuları hakkında bilgiler sunulmaktadır. Kırsal kalkınma ile ilgili tanımlar, kırsal kalkınma konusundaki modern yaklaşımlar, ülkemizde kırsal kalkınma politikalarının gelişimi alt bölümlerde özetlenmektedir. Bu bölümde ayrıca program değerlendirmenin tanımı, tarihsel gelişimi ve kırsal kalkınma alanındaki değerlendirme örnekleri de paylaşılmaktadır. Son olarak araştırmanın beklenen katkısı kırsal kalkınma alanındaki değerlendirme çalışmalarına da atıfta bulunularak açıklanmaktadır.

2.1 Fakirlik ve Kırsal Alan

Kentleşme yönünde tarihi bir dönüşüme tanık olursa da fakirlik kırsal bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Uluslar arası tanımlara göre belirlenen 1,25 Amerikan dolarının altında günlük gelirle geçinmek zorunda olan yoksul insanların (2005: 1,4 milyar kişi) % 70'i (1 milyar kişi) kırsal alanlarda yaşamaktadır (IFAD, 2010). Yine beslenme yetersizliği olan 800 milyon insanın $\frac{3}{4}$ 'ü kırsal alanlarda yaşamaktadır. Ülkemizdeki duruma bakıldığında 2008 yılında Türkiye genelinde yoksul hanelerin oranı %13,52 iken, kırsalda yoksul hanelerin oranı %29,83'tür. Türkiye'de 2009 yılında kişi başına gelir 8590\$ düzeyinde iken tarımda kişi başına gelir düzeyi 3700\$ düzeyindedir. En yüksek yoksulluk oranı %40,09 ile (kentlerde bu oran hizmet sektöründe % 4,99'dur) kırsal tarım sektöründe çalışan fertlerde görülmektedir (Olhan, 2011). Bu durum kırsal alana yönelik kalkınma politikalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kırsal alanlar için AB düzeyinde ortak bir tanım yapılmamıştır. Ancak, OECD'nin kırsal alan tanımı AB metinlerinde de yer almaktadır. Bu tanıma göre, nüfus yoğunluğu, km² başına 150 kişinin altında olan yerler, kırsal alan olarak nitelendirilmiştir (Dax, 1996). OECD bölgesel politikaların uygulanması ve karşılaştırılabilirliği için bölge kavramını mekânsal Düzey 2 ve mekânsal Düzey 3 olmak üzere iki kısımda ele almaktadır. Bu sınıflama Avrupa Komisyonu (2011) tarafından yapılan ve ülkemizde de temel alınan İstatistikî bölge sınıflandırması (NUTS2 ve NUTS3 sınıflaması) ile paralellik göstermektedir (TÜİK, 2013). Düzey 3 bölgeleri ise kendi içinde taşıdıkları özelliklere göre çoğunlukla kentsel, ara bölge veya çoğunlukla kırsal olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmada temel kriterler düzey 3 bölgesinde yaşayan kırsal nüfusun payı ve düzey 3 bölgesinde bulunan kentsel merkezlerin büyüklüğüdür. Bu kriterler aşağıda sunulmaktadır (OECD, 2009a):

Düzey 3 bölgesi içerisindeki bir belde veya benzeri bir idari yapının nüfus yoğunluğu 150 kişi/km²'nin altında ise "kırsal" olarak değerlendirilmektedir. Bir bölgede nüfusun %50'sinden fazlası "kırsal beldelerde" yaşıyorsa bu bölge "çoğunlukla kırsal" nüfusun %15'inden azı kırsal beldelerde yaşıyorsa "çoğunlukla kentsel" olarak değerlendirilmektedir.

Nüfusun %15'inden fazlası ve %50'sinden azı kırsal beldelerde yaşıyorsa ara bölge olarak değerlendirilmektedir. Bu sınıflandırma bölgeler arasındaki ekonomik farklılıkları anlamlı şekilde ortaya koysa da kümelenmeleri ve yoğun nüfuslu şehir merkezlerine uzaklığı dikkate almadığı için özellikle merkezi yerleşimlere yakın ve uzak kırsal bölgelerin birbirinden ayrılması konusunda yetersiz kalmıştır (Brezzi ve ark., 2011). Bu kapsamda kırsal alanlar nüfusun %50'sinin yoğun nüfuslu bir yerleşim yerine sürüş mesafesini dikkate alarak yeniden sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma 2009 yılında OECD tarafından yapılan bölgesel sınıflandırma sonuçlarını değiştirmemekte olup ara bölge ve kırsal bölge sınıflamalarını şehir merkezlerine yakınlığına göre alt sınıflara ayırmaktadır. Bu kapsamda yapılan yeni çalışma ile kırsal alanlar Baskın Olarak Kentsel(PU) , Kente yakın Orta Düzey Yerleşimler (INC), Kente uzak Orta Düzey Yerleşim (INR), Kente Yakın ve Baskın Olarak Kırsal Yerleşim (PRC) ve Kente Uzak ve Baskın Olarak Kırsal(PRR) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu sınıflamaya göre Türkiye nüfusunun %25'i kente uzak orta düzey yerleşimlerde, %22'si kente yakın ve baskın olarak kırsal alanlarda ve %5'i de kente uzak ve baskın olarak kırsal alanlarda yaşamaktadır (OECD, 2011). Günümüzde iletişim teknolojilerindeki yenilikler, toprak kullanımı ile mal, hizmet ve emeğin dolaşımında yaşanan gelişmeler kır ile kent arasındaki ilişkileri karmaşıktırılmış ve kır kent ayrımı yapmak zorlaşmıştır (OECD, 2013a). Nitekim kırsal alan tanımı konusunda da gerek ulusal gerekse uluslar arası alanda tam bir fikir birliği olduğu söylenemez. Her bir kurum veya karar alıcı kendi öncelik alanlarına yönelik olarak kırsal alanı farklı tanımlayabilmektedir (Bakırcı, 2007). Günümüzde özellikle kalkınma politikalarının tasarımında fonksiyonel bölge bakış açısı ön plana çıkmaktadır (Janvry ve Sadoulet, 2007; OECD, 2013b). Kırsal alana yönelik politikalar veya kırsal

kalkınma amaçlı müdahaleler tarım ekonomisi yaklaşımında var olan sektör yaklaşımından daha geniş olarak “mekânsal” bir bakış açısını içermektedir. Bu nedenle kırsal alan konusunda standart bir tanım politika tasarımı ve politikaların sonuç ve etkilerinin ölçülmesinde önemli hale gelmektedir.

Ülkemizde nüfusu 20 binden fazla olan yerleşim birimleri kent, diğer yerleşim birimleri kırsal alan kabul edilmektedir (KKP, 2010-2013). Diğer yandan 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6360 Sayılı 14 İlde Büyükşehir ve 27 İlçe Kurulması Hakkında Kanun ile kırsal alanla da ilgili önemli değişiklikler yapılmıştır. 6360 sayılı kanuna göre, 16.082 köy mahalleye dönüşmüş ve dolayısıyla ülkede kırsal nüfus oranı %24’ten %9,5’e düşmüştür. Bahsi geçen kanunla nüfusu 2000’in altındaki beldeler de mahalle statüsüne sahip olmuştur. Büyükşehir olan illerde il özel idareleri ile belediye sınırı içindeki köylere hizmet götürme birlikleri kapatılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

2.2 Kırsal Kalkınma Kavramı

Chambers (1997), kalkınmayı “olumlu yönde değişim” olarak tanımlamaktadır. Olumlu değişim yaşam koşullarında ve refah seviyesinde iyileşme olarak da ifade edilebilir. Bu kapsamda kırsal alanda yaşayan insanların yaşam koşullarını iyileştirmek kırsal kalkınma çalışmalarının temel amacını oluşturmaktadır (Bakırcı, 2007). Geray (2011) kırsal kalkınmayı aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır (s.17): Kırsal alanlarda yaşayan insan topluluklarının toplumsal, ekonomik, ekinsel açılardan yapısını, değiştirecek biçimde üretim, gelir ve refah düzeylerinin geliştirilmesini, insan toprak ilişkilerindeki dengesizliklerin giderilmesini, kentsel alanlardaki fiziksel ve toplumsal altyapının yaratılmasını, tarımsal ürünlerin daha iyi değerlendirilmesini amaçlayan çok yönlü süreçleri, etkinlikleri ve örgütlenmeleri anlatmaktadır. Kırsal kalkınma çalışmalarında “kırsal alan” tanımından hareket edilmesi sektör odaklı tarımsal gelişme yaklaşımından farklı olarak mekânsal bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Kırsal alanlarda tarımın ekonomik önemi yadsınamaz ise de daha bütüncül bir bakış açısına sahip kapsayıcı kırsal kalkınma anlayışı tarım dışı unsurları da (beşeri sermayenin güçlendirilmesi, tarım dışı girişimlerin geliştirilmesi, kırsal turizm, ekolojik ve kültürel değerlerin korunması vb.) barındırmaktadır.

Nitekim gelişmiş ülkelerde kırsal alandaki kaynaklar sağladıkları özel ve kamusal faydalarla birlikte çok yönlü olarak değerlendirilmektedir (McAreavey, 2009). Gıda güvenliği, kamu sağlığı ve hayvan refahı gibi unsurlar kırsal kalkınma alanında ve kırsal alana yönelik politikaların sadece kırsal alanda yaşayan insanlara yönelik olmadığını ve farklı politika öncelikleri ile de kesiştiğini ortaya koymaktadır. Bu olgu gerek uluslar arası gerekse ulusal politika dokümanlarında da farklı boyutlarda ele alınmakta ve vurgulanmaktadır.

2.3 Kırsal Kalkınma Yaklaşımları

Kırsal alanlarda tarımsal ve hayvansal üretimin yoğun olması, tarımsal ve hayvansal üretimin artırılması yolu ile kırsaldaki nüfusun gelir düzeyini artırmaya yönelik politikaların ağırlık kazanmasını sağlamıştır. Bu kapsamda temel amacı tarımda verimlilik artışı yolu ile üretimi artırmak olan “teknokratik stratejiler” 1950’li ve 1960’lı yıllarda uygulama alanı bulmuştur. Yeni üretim alanlarının açılması, makineleşmenin teşvik edilmesi yolu ile tarımsal verimliliğin ve üretimin artırılması hedeflenmiştir. Radikal stratejiler siyasi erk de dâhil olmak üzere refah ve gelirin daha dengeli dağılması amacıyla küçük ve toprak sahibi olmayan çiftçilerin yararlanması amacıyla benimsenmiştir. Reformist olarak nitelendirilen stratejilerde de üretimin artırılması esas alınmakla birlikte özellikle teknokratik yaklaşım sonucu oluşan gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi amacı ile geliştirilmiştir (Bakırcı,2007). Bertrand (1972)’a göre kırsal kalkınma konusunda “kendi kendine yardım” ve “merkezi planlama yaklaşımı” olmak üzere iki temel yaklaşımdan bahsedilebilir. Kendi kendine yardım yaklaşımı hedef kitlede yer alan insanların kendi sorunlarına kendilerinin demokratik yollarla çözüm bulması ilkesine dayanır. Uluslararası yardım kuruluşları sadece organizasyonel ve bilgi sağlayıcı rolü üstlenirler. Merkezi planlama yaklaşımda ise merkezi hükümetin kalkınma programlarına ilişkin tüm kararları alması ve bu kararların merkezin kontrolü ve yönetiminde hayata geçirilmesi söz konusudur. Geray (2011) kırsal kalkınma politikalarının dayandığı temel yaklaşımları 5 ana başlık altında ele almaktadır (s.47-48):

1. Köklü değişiklik amaçlayan yaklaşımlar (toprak reformu)
2. Hizmet ağırlıklı yaklaşımlar (ulaşım, iletişim gibi)

3. Yerleşme düzeninden kaynaklanan sorunlara yönelik yaklaşımlar (köyleri birleştirme, merkez köy, köykent, tarım kent gibi)
4. Gönüllü, katılımcı toplum kalkınması yaklaşımı
5. Tarımsal işsizliğe karşı işlendirme yaklaşımı (kırsal sanayi, boş zaman etkinlikleri, köylüye iş projesi, köye ulaşım projesi gibi)

Gülçubuk ve ark. (2010), tarihsel perspektif içerisinde kırsal kalkınma çabalarındaki farklılaşmanın 1960’larda “modernizasyon”, 1970’lerde “devlet müdahaleleri”, 1980’lerde “serbest pazar” ve 1990’larda “katılım ve yetkilendirme” ile karakterize edilebileceğini ifade etmişlerdir. 1980’li yıllarda serbest piyasa yaklaşımının yaygınlaşması Bakırcı (2007) tarafından da vurgulanmıştır.

Tarım sektörünün ve kırsal alanın yapısındaki değişiklikler (tarımsal istihdamın payının azalması gibi) kırsal kalkınmayla ilgili yaklaşım değişikliklerini de beraberinde getirmiştir. Kırsal alanla ilgili konularda farklı aktörler söz sahibi olmaya başlamışlar, kırsal alandaki varlık ve değerlerden yararlanma konusundaki bakış açıları farklılaşmaya ve değişmeye başlamıştır (McAreaey, 2009). OECD (2006)’ye göre yeni kırsal kalkınma yaklaşımı sektör odaklı yaklaşımdan farklı olarak kırsal ekonomideki çok çeşitli sektörleri (kırsal turizm, üretim, imalat sanayi vb.) dikkate almaktadır. Eski yaklaşımındaki çiftlik geliri ve rekabet gücü gibi kavramların aksine kırsal alanların rekabet gücü, yerel kaynakların değerlendirilmesi ve harekete geçirilmesi gibi ilkeler benimsenmektedir. Yeni yaklaşımda aktörler dikkate alındığında katılımcı bir bakış açısıyla ulusal hükümetler ve çiftçilere ek olarak yereldeki hükümet kademelerinden sivil ve özel unsurlara kadar çok çeşitli aktörlerin kırsal kalkınma süreçlerine dâhil olması ilkesi benimsenmektedir. Eski ve yeni kırsal kalkınma yaklaşımları arasındaki farklar Çizelge 2.1’de özetlenmektedir.

Çizelge 2.1. Kırsal Kalkınma Yaklaşımları

	Eski Yaklaşım	Yeni Yaklaşım
Amaçlar	Eşitleme, çiftlik geliri, çiftlik rekabet gücü	Kırsal alanların rekabet gücü, yerel kaynakların değerlendirilmesi, harekete geçirilmesi
Hedef Sektör	Tarım	Kırsal ekonomideki çok çeşitli sektörler (kırsal turizm, üretim, imalat sanayi vb.)
Temel araçlar	Sübvansiyonlar	Yatırımlar
Temel Aktörler	Ulusal hükümetler, çiftçiler	Bütün hükümet kademeleri (ulusal, bölgesel, yerel), çeşitli aktörler (kamu, özel, sivil toplum,)

Kaynak: OECD, 2006.

Kırsal kalkınma konusundaki yaklaşımların değişimi ve yeni paradigmalara (OECD, 2006) ortaya konulması uygulamadaki sıkıntıları ortadan kaldırmamaktadır. Uygulama ve teori arasındaki farklılıklar McAreaey (2009) tarafından özellikle katılımcılık, mikro politika (bireyler arası ilişkiler, güç ve değer yargılarının kırsal kalkınma çalışmalarındaki rolü ve etkileri vb.) alt başlıkları altında ele alınmış ve eleştirilmiştir.

2.4 Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Gelişimi

Çalışmada kırsal kalkınma politikalarının gelişimi Cumhuriyet sonrası dönemden başlayarak ele alınmaktadır. Ancak Anadolu köylüsünün durumunu iyileştirmek ve düşük olan tarımsal üretimi artırmak için 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayarak yapılan düzenlemeler ve çalışmalar da (iltizamın kaldırılmasına yönelik girişimler, köylerin en alt yerleşim birimi olarak tanınması, ziraat meclislerinin kurulması gibi) yürütülmüştür (Geray, 2011). Ayrıca Boratav (2006) tarafından da ifade edildiği gibi savaş yılları (1908-1922) en çok geniş ve yoksul köylü kitlesini olumsuz etkilemiştir. Bu durum cumhuriyetin ilanından sonra gerek kırsal gerekse sınaî alanda kalkınma çabalarının da ne denli öncelikli olacağını ortaya koymaktadır.

2.4.1 Cumhuriyet sonrası dönem

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte başlayan modernleşme ve çağdaşlaşma çalışmaları ile birlikte kırsal kalkınma çalışmaları ve yaklaşımları da hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden yıllarda nüfusun büyük bir kısmının köylerde yaşıyor olması kalkınma çalışmalarının “köy ve köylü sorunu” üzerine odaklanmasına sebep olmuştur. Altyapı (yol, içme suyu elektrik vb.) ve tarım sektörünün geliştirilmesi (makineleşme, hayvan ıslahı vb.) öncelikle odaklanılan alanlar olmuştur. 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan İzmir İktisat Kongresinde köy ve tarım sektörünün sorunları ile ilgili önemli kararlar (aşar vergisinin kaldırılması, çiftçi ve köylü çocuklarının eğitimi ile ilgili hususlar vb.) alınmıştır (Geray, 2011). 18 Mart 1924 tarihinde kabul edilen 442 sayılı Köy Kanunu köyü bağımsız bir organ olarak tanıması ve idari kimlik kazandırması bakımından önem arz etmektedir (Bakırcı, 2007).

1929 ekonomik buhranı devletçilik anlayışına dayalı karma ekonomi politikalarının gündeme gelmesine neden olmuştur (Boratav 2006). Tarım ürünlerinin pazarlanmasındaki sıkıntıları aşmak ve buhranın sebep olduğu kayıpları hafifletmek için çiftçileri desteklemek üzere 1932 yılında buğday fiyatları desteklenmeye başlamış, 1938 yılında ise Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur. (Bakırcı 2007).

1930’lu yılların başında kurulan halkevlerinin köylü nüfusun bilinçlenmesinde önemli katkıları olmuştur. İzmir iktisat kongresinde alınan kararlar çerçevesinde başlatılan eğitim kursları 1940 yılında köy enstitülerinin kurulması ile kırsal alana ve köylüye yönelik önemli bir “sosyal kalkınma projesi” olarak hayata geçirilmiştir. Politik ve akademik tartışmalara konu olsa da halk evleri ve köy enstitüleri ortaya koydukları olumlu sonuçlar (köy çocukları için fırsat eşitliği sağlanması, köyün en iyi tanıyanların eline bırakılması, köylerle ilgili bilgilerin artması, yeni bir aydın tipinin doğması vb.) bir yana benimsemiş olduğu köylüyü bilinçlendirme ve sistemli bakış açısı nedeni ile önemsenmektedir (Geray, 2011).

İkinci dünya savaşı ülke ekonomisini ve kalkınma çabalarını oldukça olumsuz etkilemiştir. Tarımda askere almadan dolayı iş gücü azalmış, savaş hazırlıklarının finansmanı için alınan vergiler köylerde yaşam koşullarını daha da bozmuştur. 1943 yılında çiftçilerin modern girdilere erişimini sağlamak amacıyla Zirai Donatım Kurumu kurulmuş, 1945 yılında “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” çıkarılmıştır. 1950’li yıllarda hükümet değişikliği ile birlikte devletçilik anlayışı yerini daha liberal politikalara bırakırken tarımda makineleşme ve üretim alanları önemli artış göstermiştir. (Boratav 2006, Bakırcı 2007). Bu dönemde (1946-1953) tarımın ortalama büyüme hızı %13,2’yi bularak %9,2’lik sanayi gelişme hızını belirgin şekilde aşmıştır (Boratav, 2006).

2.4.2 Planlı kalkınma dönemi

1960’lı yıllar, kalkınma çalışmalarının Anayasal bir zorunluluktan (Md.129, 1961 Anayasası) hareketle 5 yıllık kalkınma planları perspektifi ile yürütülmesinden dolayı planlı dönem olarak ele alınmaktadır. Planlama çalışmalarının koordinasyonunu, planların uygulama, takip ve değerlendirilmelerini yapmak üzere 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur (Sezen, 1999).

1963-1967 yıllarını kapsayan birinci beş yıllık kalkınma planında geniş kır topluluklarının daha yüksek bir yaşama seviyesine kavuşturulması amaçlanmış buna da bütüncül toplum kalkınması yaklaşımı (köy kalkınması) ile ulaşılabileceği düşünülmüştür. Halkın kalkınma çabasına katılması bir zorunluluk olarak addedilmiştir. Toplum yapısının ve değer sistemlerinin gelişmeye uygun bir ortam yaratacak şekilde değiştirilmesi uzun vadede önemli bir yol olarak görülmüştür. Toplum kalkınması, çeşitli hizmet ve çalışmaların yapılması, dernek, kooperatif gibi teşkilâtların kurulması ve idare ile toplulukların işbirliğinin sağlanması olarak tanımlanmıştır.

1968-1972 yıllarını kapsayan ikinci beş yıllık kalkınma planında toplum kalkınması yaklaşımına doğrudan yer verilmemiş olup küçük toplum birimlerinin teşebbüs güçlerinin geliştirilmesi programları ve köy ve köylü sorunu başlıkları altında dolaylı olarak değinilmiştir (Bakırcı, 2007). İkinci plan döneminde köylerin altyapısının geliştirilmesi bağlamında Türkiye Elektrik Kurumu’nun kurulması (1970); kırsal kalkınma alanındaki çabalarda sivil bir girişim olması açısından Türkiye Kalkınma Vakfı’nın (TKV) kurulması (1969) önemli gelişmeler olarak sayılabilir. Yine bu dönemde

çoğunlukla dış finansman ile gerçekleştirilen kırsal kalkınma projeleri (örneğin Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi) de önemli bir yer teşkil etmektedir (Bakırcı, 2007). 1973-1977 yıllarını kapsayan üçüncü beş yıllık kalkınma planında merkezi köy yaklaşımı; 1979-1983 yıllarını kapsayan dördüncü plan döneminde köykent yaklaşımı; 1985-1989 dönemini kapsayan beşinci beş yıllık kalkınma planı döneminde önder çiftçi projesi, bölge kalkınma projeleri, tarım reformu genel müdürlüğünün ve köy hizmetleri genel müdürlüğünün kurulması kırsal kalkınmayı ilgilendiren önemli gelişmeler olarak sıralanabilir.

Altıncı kalkınma planında (1990-1994) “kırsal alanda, tarım dışı ekonomik faaliyet kollarında da çalışılması; kırsal alanda yaşayan ailelerin eğitim ve kültür düzeylerinin yükseltilmesi için eğitim program ve projelerinin artırılması” hedefleri de yer almıştır (Çelik, 2005). Bu dönemde Uluslar arası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) desteği ile Bingöl-Muş ve Yozgat Kırsal Kalkınma Projeleri başlatılmıştır. 1996-2000 yıllarını kapsayan yedinci kalkınma planında kırsal altyapı, merkez köyler ve kırsal sanayi kırsal kalkınma çabalarını yansıtan önemli kavramlar olmuştur. Diğer yandan Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi bu dönemde başlatılmış ve bölge planlama çalışmaları (örneğin Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı-DOKAP, Doğu Anadolu Projesi Ana Planı-DAP) hızlandırılmıştır (Bakırcı, 2007).

Kırsal kalkınma konusu, ilk defa Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) doğrudan yer almıştır. Sekizinci kalkınma planında kırsal alan politikaları, Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikaları başlığı altında Kırsal Kalkınma adıyla yer almıştır. Planın bölgesel gelişme hedef ve politikaları: bölgelerarası dengesizliklerin en aza indirilmesi, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesi, AB Bölgesel politikalarına uyum sağlanması, bölge planlamasına ağırlık verilmesidir. Planın kırsal alana ilişkin ana hedefleri ise: kırsal alanda istihdamın artırılması, insan gücü kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal nüfusun gelirinin artırılması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, etkili örgütlenme ve katılımcılığın desteklenmesidir. Sekizinci kalkınma planı döneminde kırsal kalkınma projelerine Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi ve Mesudiye Köykent projesi eklenmiştir. Sekizinci kalkınma planı döneminde 1999 yılında Helsinki’de Türkiye’nin tam üyelik için adaylık statüsünün kabul edildiği için önemli ölçüde AB ile ilgili gelişmeler etkisini göstermiştir. Bu kapsamda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Avrupa Birliği’ne Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu önemli bir çalışmadır (Bakırcı, 2007). Katılım ortaklığı belgeleri, ilerleme raporları tarım ve kırsal kalkınma alanında getirdikleri öneri ve görüşlerle özellikle bu alana yönelik çalışmaların sistematik bir yaklaşımla ele alınmasını sağlamıştır. Bu kapsamda Tarım Stratejisi (2006-2010) ve Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013) örnek olarak verilebilir. Kırsal kalkınma stratejisi dokuzuncu kalkınma planına dayanak olacak ilke ve önlemleri içermektedir. Kırsal gelişmenin dört amacı kırsal ekonominin geliştirilmesi, örgütlenme düzeyinin ve yerel kapasitenin geliştirilmesi, kırsal alanda fiziksel altyapının geliştirilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve kırsal çevrenin korunmasıdır (DPT, 2006a). 2006 yılında bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması ile ilgili 5449 sayılı yasa önemli bir gelişmedir. Nitekim ilgili kanunun gerekçesinde (TBMM, 2005) farklı kısımlarda kalkınma ajanslarının yerel ve kırsal kalkınma çalışmalarında sağlayacakları teknik ve mali desteklerle sağlayacakları potansiyel katkı anlatılmaktadır. 2006 yılındaki diğer önemli gelişmeler köylerin altyapısının desteklenmesi projesinin (KÖYDES) başlatılması ile tarım kanunu ve kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesine ilişkin tebliğin yayınlanmasıdır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) AB ile devam eden müzakere sürecinin de etkisiyle önceki planlardan farklı olarak 7 yıllık bir zaman dilimi için hazırlanmıştır. Bölgesel gelişmenin sağlanması ekseninde kırsal kesimde kalkınmanın sağlanması başlığı altında kırsal kalkınma stratejisinin hazırlanma amacından, kırsal kalkınma kurumu kurulması ile ilgili çalışmalardan, yerelde (başta il özel idareleri olmak üzere) kırsal kalkınma ile ilgili kapasite oluşturulacağından, AB kırsal kalkınma politikalarına uyum için gerekli kurumsal çerçeve oluşturularak, kırsal kalkınma fonlarının yönetimine ve etkin kullanımına ilişkin idari kapasitenin geliştirileceğinden bahsedilmektedir.

Nitekim 2007 yılında 5648 sayılı kanunla amacı ulusal kalkınma plan, program ve stratejilerinde öngörülen ilke ve hedefler çerçevesinde, Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakları da kapsayacak şekilde, kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek üzere Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) kurulmuştur. TKDK çalışmalarını temel olarak kırsal kalkınma programı (IPARD, 2007-2013) kapsamında

sürdürmektedir. IPARD Avrupa Birliğinin (AB) aday ve potansiyel aday ülkelere destek amacıyla oluşturduğu Katılım Öncesi Yardım Aracının (Instrument for Pre-Accession Assistance- IPA) beşinci bileşeni kapsamında Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası, Kırsal Kalkınma Politikası ve ilgili politikalarının uygulanması ve yönetimi için uyum hazırlıklarını ve bu kapsamda politika geliştirilmesini desteklemektedir. (IPARD, 2007-2013). IPARD programına ilişkin kurumsallaşma ve program uygulama süreçleri (fonları kullanabilme kapasitesindeki sıkıntılara rağmen) devam etmektedir (EC, 2013).

Kırsal Kalkınma Planında (KKP) kırsal kalkınma çabalarının çok sektörlü, yatay ve mekânsal boyutu vurgulanarak bölgesel gelişme politikaları ile uyumu, birlikte tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Açıktır ki kırsal kalkınma planı, kırsal kalkınma alanında bölge kalkınma idareleri ve kalkınma ajanslarının da doğrudan veya dolaylı olarak katkı sağlamaları gerektiğinin altını çizmektedir.

Onuncu kalkınma planında (2014-2018) kırsal kalkınma politikasının temel hedefi “kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının bulunduğu yörede iyileştirilmesi” olarak ifade edilmekte ve “kırsal politikanın genel çerçevesini ise; kırsal ekonominin ve istihdamın güçlendirilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapının iyileştirilmesi ile çevre ve doğal kaynakların korunması oluşturacak” denilmektedir. Planda ayrıca kırsal kesimde, tarım sektörünün gelişmesinin yanında, gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesinin önemini koruduğu; kırsal kalkınma politikalarının hazırlanan strateji dokümanları ile etkinleştirildiği, yerelde kurumsal kapasite artışı sağlandığının altı çizilmektedir. Bu bakımdan bölgesel gelişme politikaları kapsamında kentsel ve kırsal alanda bulunan bütün yerleşimlerde temel yaşam kalite standartlarının sağlanması, kapsayıcı kalkınma ve fırsat eşitliği için mekânsal dezavantajların doğurduğu kısıtların asgari düzeye indirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

2.5 Kırsal Kalkınma Çalışmalarının Değerlendirilmesi

2.5.1 Değerlendirme kavramı

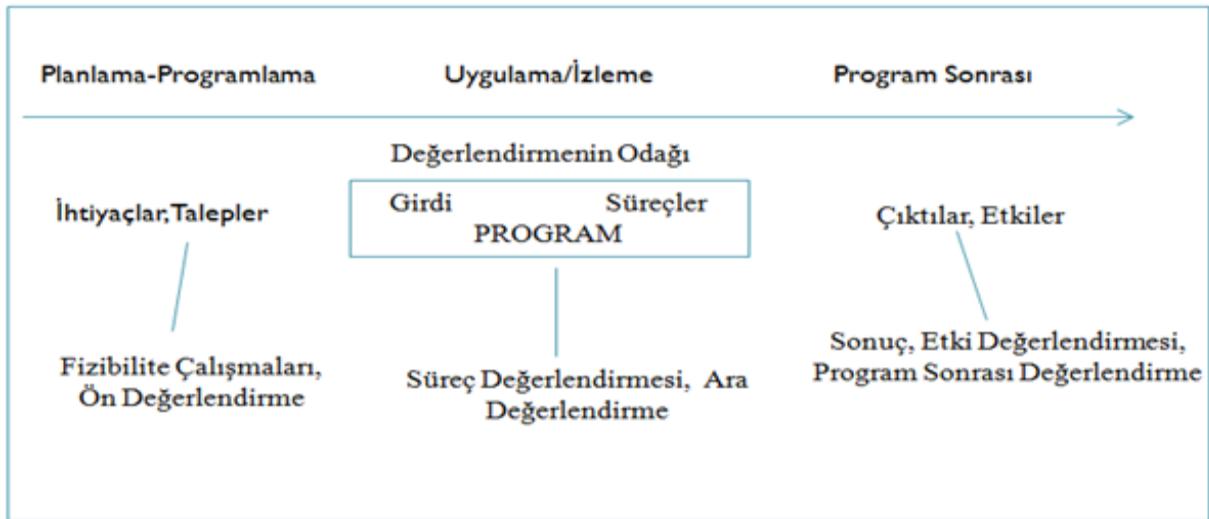
Değerlendirme kelime anlamı olarak bir şeyin meziyetini ve değerini ortaya koyma olarak tanımlanabilir. Değerlendirme değerlendirilen şeyle ilgili olarak ilgili referansları ve standartları belirler, sosyal bilimlerden aldığı teknikler yardımı ile ampirik çalışmalar yapar ve sonuçları başlangıçtaki standartlarla entegre eder. Değerlendirme ürün değerlendirme, personel değerlendirme, meta değerlendirme, performans değerlendirme gibi birçok alt alanı kapsar. Araştırma bağlamındaki deyimini ile değerlendirme süren veya tamamlanmış bir projenin, programın veya politikanın yapısı, uygulaması ve sonuçlarıyla sistematik ve objektif olarak değerlendirilmesidir (OECD, 2009b). Program değerlendirme 1960'lı yılların sonlarından başlayarak çok önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir (Scriven,1991; Shadish, 1998). Değerlendirme konusunda değerlendirmenin sosyal programlarla olan geçmişini, değerlendirme bulgularının kullanılabilirliğini ve değerlendirme ile kurumsal öğrenme ilişkisini ele alan birçok farklı tanım da bulunmaktadır. Her bir tanım farklı bir bakış açısını ortaya koysa da önemli ortak noktaları bulunmaktadır. Birincisi değerlendirme sistematik bir yaklaşımdır. Değerlendirme belirli bir tasarımı ve planlamayı gerektirir. Program uygulanıp kapandıktan sonra gerçekleştirilecek bir şey olarak görülmemelidir. İkincisi değerlendirme değerlendirilecek olan program veya proje ile ilgili veri toplanmasını gerektirir. Üçüncüsü değerlendirme bilgi birikimini artırmayı ve karar almayı iyileştirmeyi amaçlar. Program veya projeye devam edilip edilmeyeceği değerlendirme sonucu ortaya konacak bulgulara bağlıdır (Russ-EFT ve Preskill, 2009). Bu nedenle son yıllarda değerlendirme bulgularının karar süreçlerinde dikkate alınması ve beklenen faydayı doğurması önemli bir konu olarak karşımızda durmaktadır (Patton, 2012).

Kalkınma odaklı müdahalelerin hedeflenen amaçlara ulaşım ulaşmadığı, harcanan kaynakların karşılığının alınıp alınmadığı ve daha önemlisi hedef kitlede yer alan kurum ve bireylerin yaşam koşullarında beklenen değişimleri doğurup doğurmadığı konuları program değerlendirme çalışmalarının cevap aradığı temel sorulardır. Özellikle program ve proje bazlı çalışan uluslar arası kalkınma ajansları ve yardım kuruluşları proje döngü yönetimi ve değerlendirme çalışmaları alanlarında yapılan çalışmalarda öncü konumdadırlar (Sarı, 2010). Değerlendirme konusunda önemli çalışmaları bulunan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı Kalkınma Yardımları Komitesi değerlendirmeyi “devam eden veya tamamlanmış bir projenin, programın veya politikanın

tasarımının, uygulamasının ve sonuçlarının sistematik ve objektif olarak ortaya konulması” olarak tanımlanmaktadır. Değerlendirmenin amacı kalkınma çabalarının ilgililiğini ve sonuçlarını etkinlik, etkililik, etki ve sürdürülebilirlik kriterleri çerçevesinde ortaya koymaktır. Değerlendirme hem destek yararlanıcılarının hem de finansör kuruluşların karar alma süreçlerine dâhil edebilecekleri güvenilir ve kullanışlı bilgiyi üretebilmelidir. Bu anlamda izleme ve denetim ile yakından ilgilidir. İzleme belirli göstergeler hakkında sistematik veri toplamak suretiyle, yönetime ve süren bir kalkınma müdahalesinin ilgili taraflarına müdahalenin ilerleyişi, amaçların başarılmaması ve ayrılmış fonların kullanımı hususlarında ne kadar aşama kaydedildiği ile ilgili bilgiler sağlamak için kullanılan sürekli bir işlemdir (OECD, 2009b). Dolayısıyla izleme sisteminin sağlıklı olması değerlendirme çalışmalarının yürütülebilmesi için oldukça önemlidir. Aynı şekilde değerlendirme çalışmalarının üreteceği bulgular izleme sisteminin geliştirilmesi için kullanılabilir. İzleme ve değerlendirme bu anlamda karşılıklı fayda sağlamaktadır. Diğer yandan denetim bir örgütün/kurumun faaliyetlerine değer katmak ve geliştirmek için tasarlanmış bağımsız, objektif bir güven tesisi işlemidir. İdari süreci, kontrolün ve risk yönetiminin etkinliğinin pekiştirilmesi ve sistematik ve disiplinli bir değerlendirme yaklaşımıyla bir örgütün/kurumun hedeflerine erişmesine yardımcı olur.

Değerlendirme proje-program döngüsünün tamamını kapsamakta olup sadece proje veya program uygulama sürecinin sonunda gerçekleştirilmez. Değerlendirme çalışmaları projenin tasarım sürecinden başlayarak (ön değerlendirme) projenin uygulama süreci ve sonrasında da kapsayacak şekilde dinamik şekilde sürdürülen bir süreçtir (WEFO, 2005). Şekil 2.1’de bu durum özetlenmektedir.

Şekil 2.1. Proje Döngüsü ve Değerlendirme

Kaynak: WEFO, 2005.

Değerlendirme çalışmaları genel olarak 4 temel kriter üzerinden gerçekleştirilir: İlgililik, etkinlik, etkililik, sürdürülebilirlik (EC, 2006; OECD, 2009b). Şekil 2.2’de değerlendirme kriterleri ve program mantığı ilişkilendirilmektedir.

Şekil 2.2. Değerlendirme Kriterleri

Kaynak: EC, 2006.

Değerlendirme kriterleri ve bu kriterlerin değerlendirilmesinde öne çıkan temel sorular aşağıdaki şekilde açıklanabilir. Bu kriterler OECD Kalkınma Destek Komitesi tarafından “Kalkınma Yardımlarının Değerlendirilmesinde İlkeler” başlığı altında yayımlanmıştır (OECD, 1991; OECD, 2014).

İlgililik kriteri ajans desteğinin hedef kitlenin öncelik ve politikalarına ne kadar uyumlu olduğu ile ilgilidir. Program veya projenin “ilgililik” boyutunun değerlendirilmesinde aşağıdaki sorular öne çıkar:

- Programın/projenin amaçları hala geçerli mi, geçerli ise ne düzeyde geçerli?
- Programın/projenin faaliyet ve çıktıları programın/projenin genel amacı ve hedeflerinin elde edilmesine hizmet ediyor mu?
- Programın/projenin faaliyet ve çıktıları programdan/projeden beklenen sonuç ve etkileri doğurur mu?

Etkililik projenin amaçlarını karşılama düzeyi olarak ifade edilir. Program veya projenin “etkililik” boyutunun değerlendirilmesinde aşağıdaki sorular öne çıkar:

- Proje amaçlarına ne ölçüde ulaşılmıştır?
- Proje amaçlarının elde edilmesini/elde edilememesini etkileyen faktörler nelerdir?

Bu çerçevede yapılacak bir etkililik değerlendirmesinde projenin tanımlanan “özel amaçlarının” ne ölçüde edildiği üzerinde durulacak ilk husustur. Sonrasında bu amaçlara ulaşılmasını engelleyen veya ulaşılmasını kolaylaştıran faktörler üzerinde durulması gerekir.

Etkinlik nitel veya nicel çıktılar ile girdiler arasındaki ölçüyü anlamamızı sağlar. Ekonomik bir kavram olan etkinlik, en az maliyetli şekilde hedeflenen çıktıların elde edilip edilmediği konusunu ortaya koyar. Bu çıkarım için aynı çıktıların elde edilmesi için izlenebilecek alternatif yöntemlerin karşılaştırılması gereklidir. Program veya projenin “etkililik” boyutunun değerlendirilmesinde aşağıdaki sorular öne çıkar:

- Faaliyetler ekonomik şekilde hayata geçirilmiş midir?
- Amaçlara zamanında ulaşılmış mıdır?
- Program/proje benzer projeler ile kıyaslandığında en etkin şekilde uygulanmış mıdır?

Etki, proje ile gerçekleştirilen faaliyetler sonucu doğrudan veya dolaylı olarak, beklenen veya beklenmeyen şekilde ortaya çıkan pozitif veya negatif değişikliklerdir. Bu analiz proje uygulama alanında temel sosyo-ekonomik göstergeler ile ilgili meydana gelen her türlü değişiklikleri kapsar. Beklenen veya beklenmeyen pozitif veya negatif tüm etkiler dışsal faktörler (ekonomik durum, siyasi koşullar, doğa olayları vb.) de dikkate alınarak incelenir. Program veya projenin “etki” boyutunun değerlendirilmesinde aşağıdaki sorular öne çıkar:

- Program veya proje sonucunda ne oldu/ortaya çıktı?
- Program/proje yararlanıcılara hangi somut katkıyı sağladı?

- Kaç kişi bu programdan/projeden etkilendi?

Sürdürülebilirlik proje aktivitelerinin, sonuçlarının proje sonrasında devam edip etmeme durumu ile ilgilidir. Hem finansal açıdan hem de çevresel açıdan sürdürülebilirlik ele alınabilir. Program veya projenin “sürdürülebilirlik” boyutunun değerlendirilmesinde aşağıdaki sorular öne çıkar:

- Proje sonrasında elde edilen sonuçlar ne ölçüde korunmuş ve faaliyetler ne ölçüde devam ettirilebilmiştir?
- Projenin sürdürülebilirliğini olumlu veya olumsuz etkileyen temel faktörler nelerdir?

2.5.2 Değerlendirme kavramının tarihsel gelişimi

House (1993)’a göre değerlendirme çalışmaları gelişmiş kapitalist toplumlarda ortaya çıkan ve gelişen bir olgudur. Yoğun kent yaşamı ile birlikte geleneksel değerlerin önemini kaybettiği ileri kapitalist toplum yapısında homojen olmayan grupları yönetmek ve idare etmek kanıta dayalı bilimsel veri ve kararlarla mümkün olabilecektir. Değerlendirme tarihi 1950’li yıllarla şekillenmeye başlasa da mekânsal olarak Kuzey Amerika’da gelişmesi tesadüf olarak değerlendirilmemelidir.

Değerlendirme 1950’li yılların sonlarında ve 1960’lı yılların başlarında esas olarak eğitim çalışmalarının sonuçlarının ortaya konması amacı ile sosyal bilimciler tarafından bazı üniversite ve kurumlarda yapılan çalışmalarla başlamıştır (Russ-EFT; Preskill, 2009). 1965 yılında ABD’de Robert Kennedy İlkokul ve Ortaokul Kanunu’na eklenen madde ile dezavantajlı çocuklara yönelik programların değerlendirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu dönemden önce değerlendirme denince daha çok müfredat geliştirme ve test sonuçlarının ölçümü anlaşılıyordu. Değerlendirme alanı 1965’ten sonra farklı disiplinlerden bilim adamlarının ve yöneticilerin de akını ile Kaliforniya altın madenlerine benzeyen bir hal almıştır (House, 1993). Bu dönemde değerlendirmeyi öne çıkaran temel motivasyon daha iyi programların geliştirilmesi ve programcılar için geribildirim mekanizmasının oluşturulmasıdır. Kanada, İsveç ve Federal Almanya gibi ülkeler eğitim, sağlık ve sosyal refah programları için değerlendirmeler yürütmüşlerdir (Sarı, 2010).

1970’li ve 1980’li yıllar değerlendirmenin profesyonel bir meslek olarak gelişmeye başladığı yıllardır. Bu konuda birçok dergi yayımlanmaya başlamış ve özellikle de Amerika Birleşik Devletleri’ndeki üniversitelerde ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Hogan, 2007). Diğer yandan 1960-70’li yıllardan farklı olarak Reagan’lı yıllar değerlendirme açısından sessiz geçmiş ve mali açıdan fırsatlar azalmış olsa da farklı dönüşümlere sahne olmuştur. Birçok büyük kamu bürokrasisinde (gıda ve ilaç kurumu, federal polis teşkilatı, genel muhasebe ofisi gibi) iç değerlendirme birimleri kurularak, değerlendirme sadece değerlendirmecilere bırakılmayacak kadar önemli hale gelmiştir (House, 1993).

Kavramsal olarak ele alındığında 1965-1990 yıllar arasında, değerlendirme çalışmaları tek yönlü bakış açısı ve yöntem anlayışından çoklu bakış açısı ve yaklaşımlara doğru bir evrim geçirmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrası ABD’nin elde ettiği üstünlük ve de-facto oluşan “liberal ideolojinin tahakkümü” sosyal problemlerin de ekonomik yaklaşım ile çözülebileceği düşüncesini doğurmuştur. Ancak uygulanan eğitim programları (Head start, Follow Through gibi) bu anlamda tam bir hayal kırıklığı olmuş ve deneysel yaklaşıma dayalı bakış açısının sorgulanmasına neden olmuştur. Nicel yöntemlere vurgu hafiflemiş değerlendirme çalışmalarında nitel yöntemlerde kabul edilebilir hale gelmiştir (House, 1993). Bu yaklaşım değişikliğinin örnek olay yöntemi gibi nitel yöntemlerin değerlendirme çalışmalarında sık kullanılmasını da sağladığı söylenebilir (Yin, 2014b).

2.5.3 Kırsal kalkınma alanında değerlendirme çalışmaları

Bu kısımda Türkiye’de kırsal alanda yürütülen politika, program ve projelerle ilgili değerlendirme çalışmaları ve değerlendirme konusuna bakış özetlenmektedir. Geray (2011) kırsal kalkınma politikalarının başarısızlığını açıklarken değerlendirme çalışmalarının yetersizliğine dikkat çekmektedir. Geray’a (2011) göre kırsal kalkınma politikaları zaman zaman uygulanmakla birlikte sonuçları değerlendirilmeden bir kenara itilmiş ve süreklilik kazanamamıştır. Nitekim Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporunda kırsal kalkınma amaçlı program ve projelerde yapılan uygulamaların sağlam bir izleme ve değerlendirme sistemine tabi kılınmaması zayıf bir yön olarak değerlendirilmiştir (DPT, 2006b).

Köy Kanununun uygulanmasını temin etmek amacı ile başlatılan örnek köy hamlesinin amacı köylüye kanunun uygulanmasından doğacak faydaları göstermek olmuştur. Bu amaç kapsamında *Köy Kanununun Tatbikatı Teftişler Ve Defterler Hakkında Kanun* yoluyla köy kanunun ülkede uygulama sonuçları değerlendirilmiştir. İnceleme sonuçlarına göre mevcut 40.242 köyden 21.305 adedinde kanunun uygulandığı köylerde uygulanmayan köylere kıyasla geçen süre içerisinde daha büyük gelişmeler kaydettiğinin gözlemlendiği ifade edilmiştir. (Çetin, 1999; alıntılayan: Bakırcı, 2007).

Birinci beş yıllık kalkınma planında toplum kalkınması yaklaşımının 1977 yılının sonuna kadar tüm köylere yayılması amacıyla ilk etapta uygulama ile ilgili karşılaşılan tıkanıkları ve güçlükleri tespit etmek, bu deneylerden yararlanarak gelecekteki çalışmaları daha etkili biçimde tasarlamak amacı ile başlatılan çalışmaların öngörüldüğü gibi tamamlanamaması ve çalışmaların uygulama alanına ve uygulamasına yaklaştıkça yoğunluğunu yitirdiği görülmüştür (Bakırcı, 2007).

Kırsal kalkınma politikaları ve toplum kalkınması deneme çalışmaları, örnek uygulamalar süreklilik kazanamamış, sonuç ve etkileri bilimsel olarak değerlendirilememiştir. Program ve proje uygulamalarında izleme ve değerlendirme faaliyetlerinin yetersizliği ve bu durumun sonuçları literatürde oldukça geniş yer bulmuştur. Planlı kalkınma döneminde benimsenen kırsal kalkınma yaklaşımları ve uygulamaların sistemli bir değerlendirmeye tabi tutulmadığı, projelerde sağlıklı ve etkin bir izleme-değerlendirme sistemi kurulmadığı yerinde ve zamanında gerekli önlemlerin alınıp kaynakların etkin kullanımının sağlanması gerektiği bulgu ve tavsiye olarak sunulmaktadır. (Kaya, 1996; Alagözoğlu, 2010). Özellikle bu tür projelerde (Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi) sorunun tarafını oluşturan yerel halkın, projelerin tasarım, uygulama ve değerlendirme aşamalarından tamamen dışlanmış olması, “yerel sahiplenmenin” yaratılamamasına neden olurken, diğer yandan proje kaynaklarının uygun olmayan şekillerde kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Can (2007)’a göre tamamlanan kırsal kalkınma projeleri ile ilgili olarak (örneğin Ordu-Giresun ve Erzincan-Sivas Kırsal Kalkınma projeleri) projelerin uygulanması sırasında ve sonrasında izleme ve değerlendirme çalışmalarının yeterince yapılamaması, projelerin uygulama sürecinin tamamlanmasıyla bitmiş ve görevin tamamlanmış kabul edilmesi ve daha önce uygulanmış projelerde edinilen deneyimlerin yeni projelerin planlanması aşamasına aktarılmaması yeni modellerin geliştirilmesini engellediği gibi, var olan eksiklikleri ve hataları da devam ettirmiştir.

Aykas(1992) tarafından devam eden Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma projesine ilişkin yapılan değerlendirmede daha önce yürütülen bölgesel kalkınma projelerinden elde edilen deneyimler ışığında, projenin daha başarılı olabilmesi için öncelikle projenin entegre bir biçimde yürütülmesi gerektiği ifade edilmiş ve projenin başarısı, gerek merkezde ve gerekse uygulama alanında zamanında, kesintisiz biçimde ve koordineli olarak izlenme ve değerlendirilmesiyle doğrudan ilişkili olarak görülmüştür.

Erzurum kırsal kalkınma projesi ile ilgili ve TKV çalışmaları ile ilgili Gülçubuk(1997) tarafından yapılan çalışmalar projelerin tasarım ve uygulama süreçleri ile ilgili aksaklıkları ortaya koymaktadır. Erzurum kırsal kalkınma projesi ile ilgili olarak halkın karar süreçlerine katılmadığı, beklenti ve ihtiyaçlarına cevap vermeyen projelere halkın güven beslemediği, ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması konularının önceden düşünülmediği, yayım çalışmalarının yetersiz olduğu değerlendirmeleri yapılmaktadır. TKV çalışmaları ile ilgili olarak örneğin Pınarbaşı ilçesinde uygulanan projelerle ilgili olarak proje uygulanan köyde diğer köylere kıyasla gelir düzeyinin yükseldiği, köylülerin kooperatifçiliğe ilgi duyduğu, kültür ırkından sığırların daha yaygın bulunduğu, kente göçün azaldığı gibi sonuçlar çıkarılmıştır. Aynı araştırma ortak kullanılan bakım ve onarım tesislerinin aksadığını, tüm köye yönelik projeler yerine bireysel projelere ağırlık verildiğini, kooperatiflerin canlandırılmadığını, TKV’ ye devlet kuruluşu gibi bakıldığını ortaya koymuştur.

Diğer taraftan, kırsal kalkınma politikaları özel ihtisas alt komisyonu raporunda (2006) Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesinden (1995-2005) edinilen deneyimler ışığında kırsal kalkınma projelerinde dikkate alınması gereken bazı önemli konular; bağımsız bir proje ofisinin kurulması, görevli personele proje süresince ek görevlerin verilmemesi, yeterli sayıda proje personeli temini, proje personelinin iyi eğitilmesi, personelin görev yerinin değiştirilmemesi, merkez ve taşra arasında iyi bir koordinasyonun kurulması, etkin bir proje koordinatörünün seçilmesi, proje başlangıcında iyi bir izleme-değerlendirme yönteminin kurulması, ödenek akışının sorunsuz sağlanması, yerli veya yabancı uzmanların

zamanında kullanılması, satın almaların merkezi seviyede yapılması veya özerklik getirilmesi olarak sıralanmıştır.

Pınar ve ark. (2008) tarafından Köylere Hizmet Götürme Birliği'nin (KHGB) 2005 yılı başında tasfiye edilmesi sonucu il özel idarelerine devri ile ilgili yerelleştirme uygulamasının etkilerinin belirlenmesinin, mevcut uygulamaların iyileştirilmesi ve olası yerelleştirme politikalarına örnek olması açısından önemli görüldüğünü vurgulamışlardır. Bu kapsamda anılan araştırmacılar tarafından yapılan çalışmaya (Ankara pilot il olarak seçilmiştir) göre geçiş döneminde kapasite yetersizlikleri, planlama olmadan yapılan ani devir ve KÖYDES ile oluşturulan yeni kaynak dağıtım sistemi eleştirilmiştir.

2.5.4 Araştırmanın beklenen katkısı

Ülkemizde kırsal alanda yapılan uygulamalarla ilgili yapılan araştırmalarda değerlendirme çalışmalarının yetersizliği projelerin sürdürülebilir etkiler doğuramamasında önemli bir neden olarak belirtilmektedir (Aykas, 1992; Gülçubuk, 1997; DPT, 2006b; Can, 2007; Geray 2011). Diğer yandan ülkemizde 2006 yılında yasal altyapısı oluşturulan Kalkınma Ajansları kendi bölgelerinde doğrudan veya dolaylı olarak "kırsal kalkınma" tanımı kapsamında değerlendirilebilecek program ve projeler uygulamaktadırlar. Kalkınma Ajansları'nın çalışmalarının değerlendirilmesine yönelik olarak Kalkınma Ajansları tarafından hizmet alımı veya iç değerlendirme yolu ile yapılan çalışmalar bulunmaktadır (İZKA, 2011; ÇKA 2011; OKA 2013b; İSTKA, 2014). Ayrıca kamu kurumlarında çalışan kişiler tarafından gerçekleştirilen uzmanlık tezleri de (Sarı, 2010; Ersayın 2012; Meydan, 2014) bulunmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde metodolojik olarak çoğunlukla nicel yaklaşımların esas alındığı görülmektedir. Bu durum özellikle insan unsurunun ve sosyo-kültürel etmenlerin başat unsur olduğu köy, belde ve küçük ilçelerde uygulanan projelerde planlama ve uygulamanın anılan sosyo-kültürel yapı ile zorunlu olarak kurulan karşılıklı ilişkisini anlamamızı engellemektedir. Kırsal kalkınma alanında yapılan değerlendirme çalışmaları çoğunlukla büyük ölçekli projelere yönelik yapılmıştır. Yapılan değerlendirme çalışmaları projelerin sonuçları ve neden başarısız olduğu konusunda tespit ve öneriler sunmakla birlikte mikro ölçekte projelerin ortaya çıkışı, proje aktörleri arasındaki ilişkiler, yerelde var olan kısıtlar, güç ilişkileri ve grup dinamiklerine yeterince odaklanılmadığı düşünülmektedir. Bu durumun genel olarak incelenen ölçeğin büyüklüğü, zaman ve kaynak kısıtı, araştırmacıların projelerin başlangıç, uygulama ve değerlendirme süreçlerinin tamamında yer alamamaları gibi sebeplerden kaynaklandığı öne sürülebilir. Ayrıca mikro ölçekte gerçekleştirilecek çalışmalar proje ekibi ve hedef kitlesi ile daha çok zaman harcamayı ve güven ilişkisi kurmayı gerektirmektedir. Bu araştırma kapsamında tarım dışı gelirin artırılması, kırsal alanda genç ve kadınların istihdam edilebilirliğinin ve mesleki becerilerinin artırılması, organik gıda üretiminin artırılması amaçlarına yönelik 4 proje örnek olay yöntemi ile incelenmektedir. Araştırmanın mikro politika, grup dinamiği, sosyal sermaye bağlamında, araştırmacılar, program ve proje hazırlayıcılar, fon sağlayanlar ve kırsal alanda politika belirleyicilere çalışmalarında katkı sağlaması beklenmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE ARAŞTIRMA ALANI

Bu bölümde ülkemizde kalkınma ajanslarının kuruluşundan başlayarak, araştırma konusu projelerin finansörü konumundaki Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ve öncelikleri hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra araştırma kapsamındaki projeler hakkında detaylı bilgiler sunulmaktadır. Bu bölümde ayrıca projelerin uygulama süreci ile ilgili fotoğraflar ve proje uygulama alanları ile ilgili temel bilgiler paylaşılmaktadır.

3.1 Türkiye’de Kalkınma Ajansları’nın Ortaya Çıkışı

Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının kuruluşu ve ortaya çıkışı Avrupa Birliği ile yürütülmekte olan müzakere ve adaylık sürecinden ayrı görülemez. 2000 yılına ait ilerleme raporunda Türkiye’de bölgesel gelir ve gelişme farklılıklarının önemli bir sorun olmasına rağmen bölgesel politikaların yetersiz olduğu açık olarak ifade edilmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı’nın illerde herhangi bir biriminin bulunmadığı ve yatırım teşviklerinin il bazında kullanıldığı belirtilirken bölgesel bazda veri toplanması ve Avrupa birliği ile bölgesel istatistikleri ile karşılaştırılabilirliği sağlamak için NUTS 2 seviyesinde bölgelerin oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir (EC, 2000). Türkiye ilerleyen yıllarda bölgesel istatistikler ve kurumlar anlamında ilerlemeler kaydetmiştir. Eylül 2002’de NUTS2 bölgeleri ile ilgili yasa yürürlüğe girmiş ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından düzey iki seviyesinde veriler toplanmaya başlamıştır. 2005 yılı ilerleme raporunda yerelde kurumsal kapasiteyi artırmak amacı ile “bölgesel kalkınma ajansları” adında veya benzeri yapılanmaların oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Şubat 2006’da 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun yayınlanarak Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın da içerisinde bulunduğu 26 bölgesel kalkınma ajansının yasal altyapısı oluşturulmuştur. Pilot uygulama olarak İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları 2006 yılında kurulmuştur. 2008 yılında 8, 2010 yılında ise 16 Ajans kurulması ile Ajansların kurulum süreci tamamlanmıştır. Şekil 3.1’de Türkiye’deki kalkınma ajansları görülmektedir. 5449 sayılı Kanununun 5. maddesinde Ajansın temel görev ve yetkileri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- a) Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- b) Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Kalkınma Bakanlığı’na bildirmek.
- c) Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.
- d) Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.
- e) Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- f) Kanun’un 4’üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendi çerçevesinde ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullanırmak.
- g) Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.
- h) Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.
- i) Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.

Şekil 3.1’de Türkiye’de Kurulu olan 26 kalkınma ajansı harita üzerinde görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015).

Şekil 3.1. Türkiye’de Kalkınma Ajansları

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2015.

3.2 Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın Amaçları

2008 yılında kurulan Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) bölgesinde hizmet vermektedir. Kalkınma Ajansının amaçları 2014-2018 yıllarını kapsayan Stratejik Plan’da aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

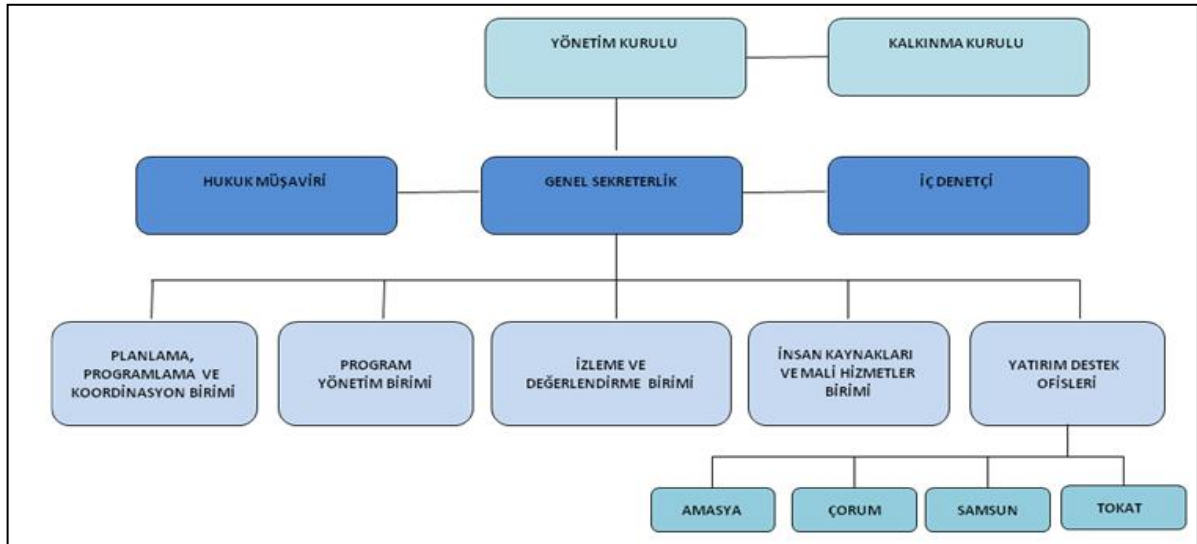
- Anayasaya, kanunlara, genel hukuk kurallarına uygun olarak faaliyetlerini sürdürmek,
- Ulusal plan ve programlar çerçevesinde bölge plan ve programlarının oluşturulmasına etkin bir şekilde katkıda bulunmak ve bunların etkili bir biçimde uygulanmasını sağlayıcı proje ve faaliyetleri desteklemek,
- TR83 Bölgesi’nde (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) faaliyet gösteren aktörlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesini desteklemek suretiyle ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunmak,
- Katılımcı, yenilikçi, çevreye duyarlı, toplumsal sorumluluğa sahip ve çözüm odaklı bir anlayış çerçevesinde; merkezi ve yerel yönetimler, özel sektör, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesi ve bütün aktörler arasında hızlı, etkin ve sürekli bir iletişim sürecinin oluşturulmasına katkı sağlamak,
- İnsan odaklı bir gelişme ve iyi yönetim anlayışına bağlı kalarak doğal ve kültürel varlıkların korunmasına, bölgenin beşeri sermayesi ve maddi kaynaklarının sürdürülebilir bir çerçevede, etkili ve verimli şekilde kullanılmasına, yatırım ortamının iyileştirilmesine, bölgenin tanıtımı ve yatırım potansiyelinin promosyonuna, iç dinamikleri harekete geçirerek ortaklık ve işbirliğine dayalı, büyümeyi teşvik eden yatırım ve girişimleri destekleyen çalışmalar yapılarak istihdam ve rekabet gücünün artırılmasına yönelik faaliyetlere destek vermek,
- Ajans tarafından yürütülecek bütün faaliyetlerde açıklık, adalet, tarafsızlık ve eşit muamele, toplumsal mutabakat ve katılımcılık, güvenilirlik, verimlilik, sürdürülebilirlik, bilimsellik, etkinlik, erişilebilirlik, öngörülebilirlik ve hesap verilebilirliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almak.
- Yerel-bölgesel potansiyeli, dinamikleri ve özgünlükleri ortaya çıkararak bunları en iyi şekilde değerlendirip planlayabilecek,
- Potansiyeli ve dinamikleri rekabetçi, katılımcı, esnek, aksiyona dayalı bir yaklaşımla harekete geçirebilecek ve ulusal, uluslararası pazarlarda ekonomik, sosyal, kültürel birer değer haline dönüştürebilecek,
- Bütün kurum, kuruluş ve şahıslara sağladığı idari, mali, teknik desteklerle başta girişimciler olmak üzere bütün kesimlerde bir kalkınma bilinci ve ivmesi oluşturabilecek,

- Yenilikçi, rekabete dayalı kaynak tahsisi mekanizması, etkin izleme ve değerlendirme işlevleri ile kalkınma planları, bölgesel gelişme planları ve programların uygulama kapasitesini geliştirecek ve
- Hem ulusal hem de bölgesel/yerel düzeyde, başta istihdam ve gelir olmak üzere ekonomik ve sosyal göstergelerin iyileştirilmesine, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve dolayısıyla ülkenin genel refah ve istikrarına olumlu katkılar sağlayacak şekilde tasarlanmış ve kamu-özel sektör anlayışına uygun bir yapıda kurulmuştur.

3.3 Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın Kurumsal Yapısı

OKA yönetim kurulu (karar organı), genel sekreterlik (icra organı), kalkınma kurulu (danışma organı) olmak üzere 3 temel birimden oluşmaktadır. Ajansın karar organı olan yönetim kurulu Ajans bölgesinde bulunan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinin valisi, belediye başkanı, il genel meclisi başkanı ve ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşmaktadır. Danışma organı olan kalkınma kurulu kamu, sivil toplum ve özel sektörü temsil eden dernek, kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşmaktadır. Genel Sekreterlik planlama programlama ve koordinasyon, program yönetim, izleme ve değerlendirme, insan kaynakları ve mali hizmetler birimleri ile illerde yatırım destek ofislerinden oluşmaktadır. Ayrıca bu yapıyı destekleyici olarak hukuk müşavirliği ve iç denetçilik görevleri de bulunmaktadır. Şekil 3.2'de kalkınma ajansının organizasyon yapısı görülmektedir.

Şekil 3.2. OKA'nın organizasyon yapısı

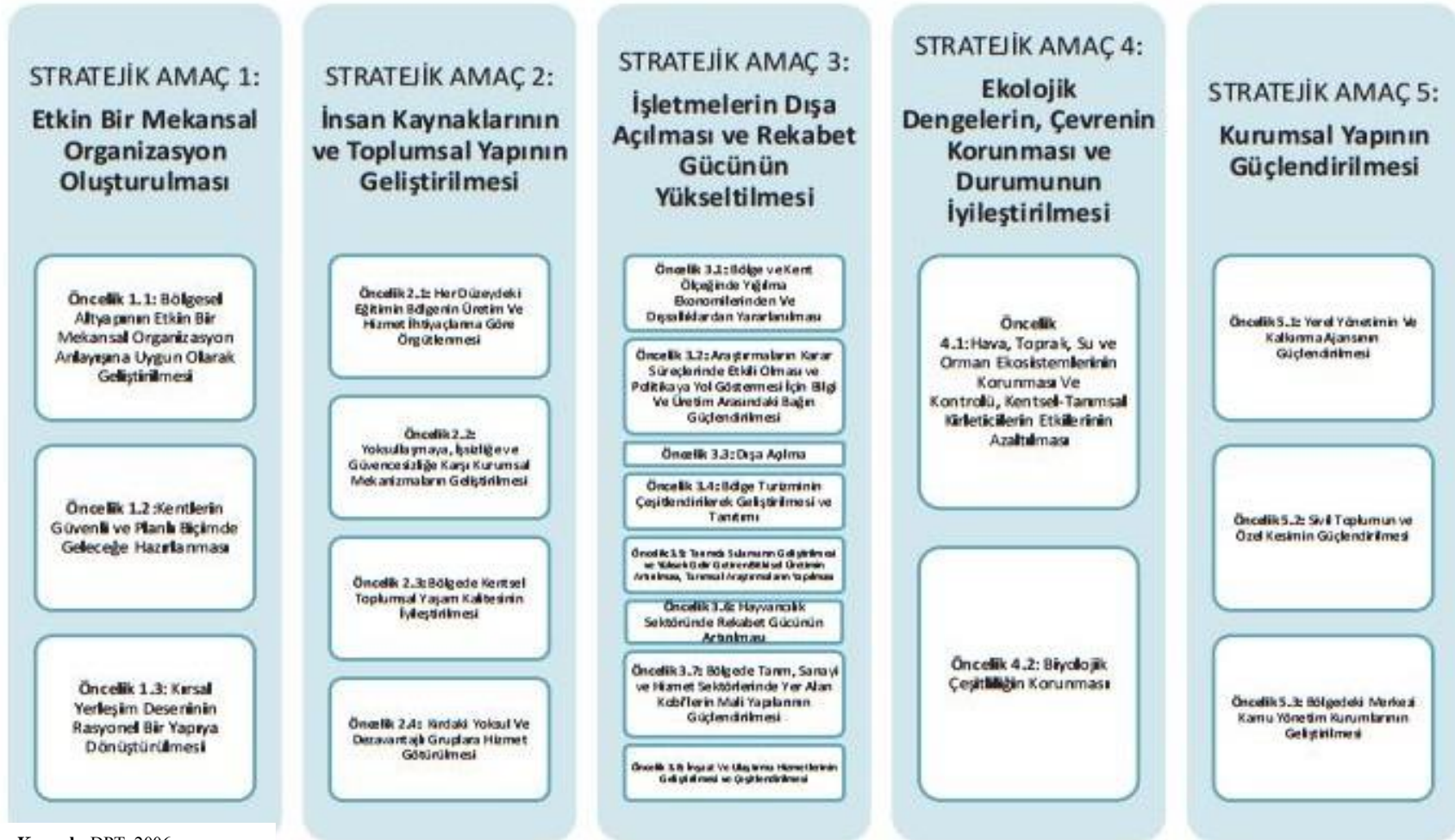

Kaynak: OKA, 2013.

3.4 Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın Öncelikleri

Bölgesel kalkınma faaliyetlerinin ana çerçevesini belirleyen ve Ajansın destek faaliyetlerine esas teşkil eden bir belge olarak kabul edilen ve Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP) Ana Planı 2004-2006 yılları arasında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda hazırlanmıştır. Bu plana göre; Orta Karadeniz Bölgesi'nin vizyonu, "Türkiye'nin Karadeniz'e açılan kapısı olmuş, yaşam kalitesini yükseltmiş ve çevreye duyarlı, rekabetçi ve hızla gelişen bir bölge" olmaktadır. Planda bölgede ana 5 gelişme eksenini belirlenmiş ve bu eksenlerin altında öncelik ve tedbirler belirlenmiştir. Bu öncelik ve tedbirlerin gerçekleşmesi için de projeler oluşturulmuştur ve bu projelerin bölgedeki tüm kurum ve kuruluşların katkılarıyla gerçekleştirilmesi planlanmıştır. OKA da tüm çalışmalarında YHGP Ana Planı'nı temel almaktadır (OKA, 2014). YHGP kapsamında belirlenen stratejik amaçlar (gelişme eksenleri) ve öncelikleri Şekil 3.3'te sunulmaktadır (DPT, 2006ç).

Şekil 3.3. YHGP gelişme eksenleri

Kaynak: DPT, 2006ç.

3.5 İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Mali Destek Programı (İKG)

İKG mali destek programı Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından finanse edilen sosyal gelişme odaklı bir mali destek programıdır. Programa ilişkin bilgiler ilgili kurum tarafından hazırlanan program kapanış raporundan ve programla ilgili diğer izleme ve ilerleme raporlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

3.5.1 Programın genel amacı ve öncelikleri

Programın amacı; TR83 Bölgesi'nde kadın, genç, engelli ve kırsal alanda yaşayan nüfusa yönelik olarak insan kaynaklarının geliştirilmesi, işgücü niteliğinin artırılarak istihdam edilebilirliğin önündeki engellerin kaldırılmasına ve işsizlik oranının azaltılmasına yönelik faaliyetlerin desteklenmesidir. Programın öncelikleri;

Öncelik 1: Kadın ve/veya genç istihdamının artırılması ve kadın ve/veya genç işsizlik oranlarının azaltılması,

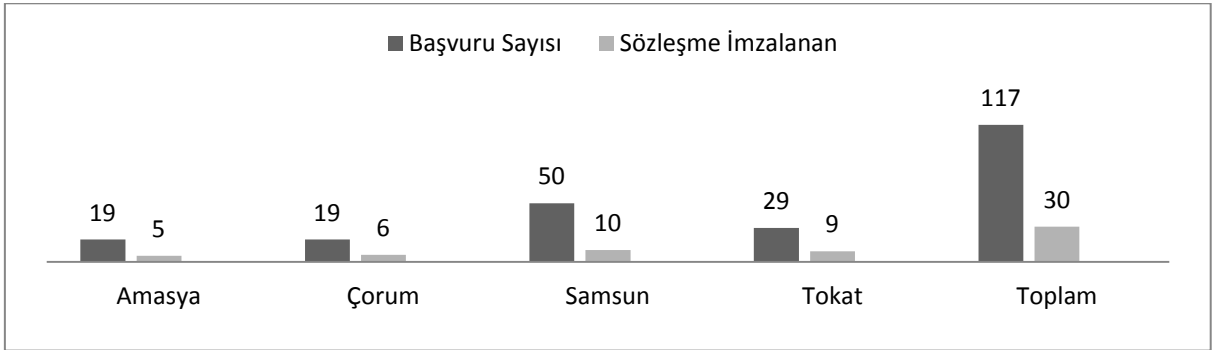
Öncelik 2: Kırsal alanda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amacıyla insan kaynaklarının geliştirilmesi,

Öncelik 3: Engellilerin toplumsal yaşamın bir parçası olmasının sağlanması,

3.5.2 Sözleşme süreci

Bu amaçlar ve öncelikler doğrultusunda, 2011 yılı İKG mali destek programı teklif çağrısı 26 Eylül 2011 tarihinde ilan edilmiştir. Başvuru aşaması 26 Aralık 2011 tarihi itibarıyla sona ermiştir. Program kapsamında 117 proje başvurusu alınmış ve değerlendirme süreci neticesinde mali destek almaya hak kazanan 30 (Amasya'dan 5, Çorum'dan 6, Samsun'dan 10 ve Tokat'tan 9) yararlanıcı ile sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme imzalama süreci 20-21 Mart 2011 tarihleri arasında tamamlanmıştır (OKA, 2013a). Şekil 3.4'te projelerin illere göre dağılımı görülmektedir.

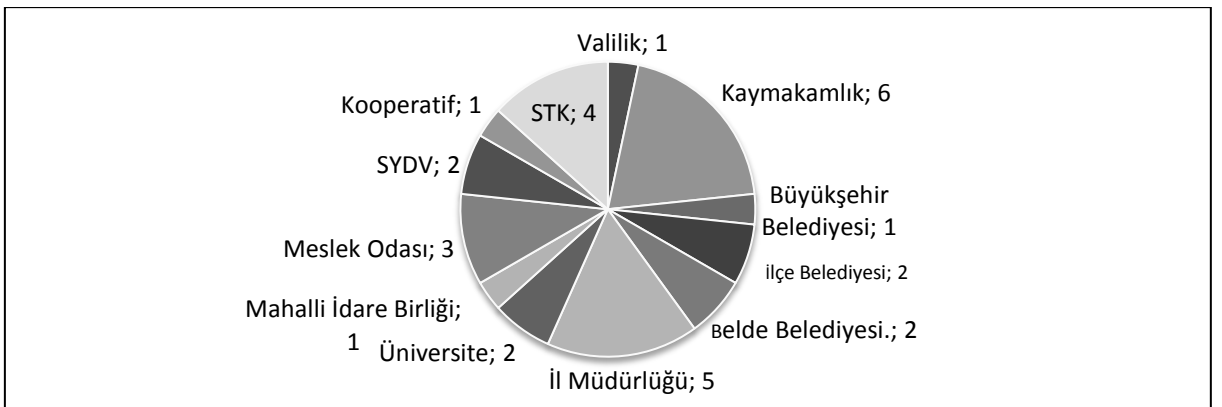
Şekil 3.4. Mali destek almaya hak kazanan projelerin illere göre dağılımı

Kaynak: OKA (2013a).

İdari yapılarına göre sözleşme imzalanan kurumların sözleşme sayıları ve yüzdeleri Şekil 3.5'de (OKA, 2013a) sunulmaktadır.

Şekil 3.5. İdari yapılarına göre sözleşme imzalanan proje sahipleri

Kaynak: OKA (2013a).

Sözleşme imzalanan mali destek yararlanıcılarına yönelik gerçekleştirilen ilk faaliyetler, uygulama dönemine ilişkin ilk bilgilerin verildiği başlangıç toplantısı ve bu toplantıyı takip eden proje uygulama dönemine ilişkin ayrıntılı bilgilerin verildiği proje uygulama eğitimleri olmuştur. Eğitim faaliyetleri tamamlandıktan sonra çeşitli izleme araçlarıyla projelerin izlenmesi sağlanmıştır. Program uygulama döneminde kullanılan başlıca izleme araçları; izleme ziyaretleri, yararlanıcılarla irtibat, raporlar ve bilgi sistemidir. Bu kapsamda;

- İlk izleme ziyareti dâhil en az üç düzenli izleme ziyareti,
- Gerekli görüldüğü durumlarda anlık izleme ziyareti,
- Yararlanıcılar tarafından iki aylık yararlanıcı beyan raporları, ara rapor ve nihai rapor sunulması ve ajans tarafından bu raporların onaylanması,
- Yararlanıcılarla en az ayda bir irtibat kurulması,
- Bilgi sistemine proje verilerinin girilmesinin yerine getirilmesi gerekmektedir.

3.5.4 Mali Veriler ve sonuçlar

İnsan kaynakları mali destek programına ilişkin mali veriler ve sonuçlar Çizelge 3.1’de sunulmaktadır (OKA, 2013a).

Çizelge 3.1. İKG mali veriler ve sonuçlar

İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ MALİ DESTEK PROGRAMI				
Başlangıç Tarihi	20.03.2012	Bitiş Tarihi	20.03.2013	
PROGRAM BÜTÇESİ (Milyon TL)				
Teklif Çağrısı Öncesi Bütçe	3,00			
Sözleşmeye Bağlanan Destek Tutarı (a)	2,02			
Toplam Eş finansman Tutarı (b)	0,40			
	Başlangıç	Bitiş	Toplam Gerçekleşen	Gerçekleşme Yüzdesi (%)
Ajans Katkısı	2,02	1,42	1,42	70,29
Eş finansman	0,45	0,33	0,33	73,33
İMZALANAN SÖZLEŞMELER				
İlk Sözleşmenin İmza Tarihi	22.03.2012			
Son Nihai Ödeme Tarihi:	23.10.2013			
Başlangıç Sayısı (a)	30			
Başarıyla tamamlanan (b)	29			
Sözleşmelerin Uygulanma Yüzdesi (%)	96,66			

Kaynak: OKA (2013a).

3.5.5 Program Performans Göstergeleri

Mali destek programı kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar neticesinde, programın çıktı göstergeleri niteliğinde olan performans göstergeleri Çizelge 3.2’de sunulmaktadır.

Çizelge 3.2. Program performans göstergeleri

Performans Göstergeleri	Birim	Hedef	Gerçekleşen	Gerçekleşme (%)
Düzenlenen Eğitim Sayısı	Adet	111	110	99
Gerçekleşen eğitim süresi	Saat	11.200	11.096	99
Eğitilen Engelli Sayısı	Kişi	175	169	96
Eğitilen Genç Sayısı	Kişi	220	208	95
Eğitilen Kadın Sayısı	Kişi	456	362	80
Eğit. kırsal yerleşkedeki erkek sayısı	Kişi	170	155	91
Eğit. kırsal yerleşkedeki kadın sayısı	Kişi	190	150	79
Eğitilen kırsal yerleşkedeki kişi sayısı	Kişi	360	305	85
Düzenlenen Seminer Sayısı	Adet	40	37	93
Seminere Katılan Kadın Sayısı	Kişi	725	671	92
Seminere Katılan Erkek Sayısı	Kişi	775	736	95
Düzenlenen Toplantı Sayısı	Adet	82	77	94
Toplantıya Katılan Kadın Sayısı	Kişi	1020	540	53
Toplantıya Katılan Erkek Sayısı	Kişi	1430	968	68
İstihdam Edilen Genç Sayısı	Kişi	166	64	38
İstihdam Edilen Kadın Sayısı	Kişi	92	70	76
Basılan ve Dağıtılan Broşür Sayısı	Adet	22.700	21.200	94
Basılan ve Dağıtılan Afiş Sayısı	Adet	850	830	97
Hazırlanan Tabela Sayısı	Adet	51	51	100

Kaynak: OKA (2013a).

Yürütülen program sonucunda; 111 ayrı konuda eğitim yapılması planlandığı ve hedeflenen sayıya büyük oranda ulaşıldığı görülmektedir. Verilen bu eğitimlerden bölgede hedef gruplar içinde yer alan 169 engelli, 208 genç ve 362 kadının eğitildiği görülmektedir. Çizelgeden eğitimlere katılan kadın oranının beklenenden az gerçekleştiği görülebilmektedir.

Kırsal alanda eğitilen kişi sayısına bakıldığında; toplam 305 kişiye ulaşılabildiği ve beklenen oranın biraz altında kaldığı görülebilmektedir. Düzenlenen seminer sayısında öngörülen sayıya yaklaşılmıştır. Bu durum kadın ve erkek katılımcı sayısında da benzer oranlarda gerçekleşmiştir. Düzenlenen toplantı sayısında da beklenen orana yakın bir oran gerçekleşmiştir ancak katılım oranı özellikle kadınlar bakımından beklenen oranın altında kalmıştır.

Eğitimler sonucunda istihdam edilen genç ve kadın sayısında da yine beklenen rakamların altında kaldığı görülmektedir. Projeler kapsamında oluşturulması beklenen sayıda internet sitesi oluşturulmuştur. Genelde eğitimlerde üretilen ürünlerin sergilenmesi amacıyla düzenlenen sergi sayısının beklenen oranda, katılımı planlanan ulusal organizasyon sayısının ise beklenenden yüksek olduğu görülmektedir. Program kapsamında 1 adet engelli koordinasyon merkezi kurulmuştur. Bu merkez Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından uygulanan 2010 yılı altyapı programı kapsamında engellilerin kullanımı amacıyla inşa edilen bir yapının içerisinde oluşturulmuştur. Görünürlük unsurlarının yerine getirilmesi amacıyla planlanan faaliyetlerin de büyük oranda gerçekleştirildiği ortaya çıkan gösterge rakamlarından anlaşılmaktadır. (OKA, 2013a).

3.6 Araştırma Kapsamındaki Projeler

Araştırma kapsamındaki projeler bir üst bölümde açıklanan İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Mali Destek Programı kapsamında uygulanmış olup gerek mekânsal boyutu gerekse içeriği gereği “kırsal kalkınma” odaklı olması sebebi ile inceleme kapsamına alınmıştır. Ayrıca projelerin coğrafi dağılımının TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) bölgesini kapsayıcı olmasına da dikkat edilmiştir. Projelerin niteliği gereği (kadın girişimciliğinin artırılması, genç istihdamı, alternatif ürünler geliştirme vb.) çeşitlilik göstermesi de ayrı birer örnek olay olarak incelenmesinde önemli olmuştur. Yöntem ile

ilgili detaylı açıklamalar sonraki bölümde sunulmaktadır. Şekil 3.6’da araştırma kapsamında alınan projeler TR83 bölgesi haritası üzerinde görülmektedir.

Şekil 3.6. Araştırma kapsamındaki proje uygulama alanları

Kaynak: OKA (2013a)

3.6.1 Kadın Girişimciliğini Güçlendirme Projesi

Proje ile ilgili bu kısımda yer alan veri ve bilgiler proje başvuru formu, ara ve nihai raporlar ile izleme ziyareti raporlarından derlenmiştir.

3.6.1.1 Genel bilgiler

Bu kısımda projenin uygulama yeri, proje sahibi kurum, sözleşme ile ilgili temel veriler, projenin amaçları, projenin hedef grupları, projeden beklenen sonuçlar ve projenin temel faaliyetleri Çizelge 3.3’te sunulmaktadır.

Çizelge 3.3. Kadın girişimciliğini güçlendirme projesi

Uygulama Yeri	Çorum İli Bayat İlçesi.
Proje Sahibi	Bayat Ziraat Odası Başkanlığı
Proje Başlığı	Kadın Girişimciliğini Güçlendirme Projesi
Sözleşme İmza Tarihi	20.03.2012
Projenin Süresi	10 ay
Bütçe	107.945,00 TL
Destek Tutarı	97.150,50 TL
Projenin amaçları: Projenin Genel Hedefi; TR83 bölgesindeki işsizlik oranının azalmasına, kadınların toplum içindeki sosyal statülerini kazanmasına, atıl duran kadın işgücünün ekonomiye katılması çalışmalarına, bölgede sürdürülebilir ekonomik kalkınma sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Özel Amaç: Bayat’ta özel yöresel, erişte, mantı, tarhana gibi ürünlerin kadın çiftçiler tarafından üretilip, ülke çapında satılmasını sağlayarak hedef grup olan 40 ev kadınının meslek sahibi olmasını ve iş kurmasını sağlamaktır. Proje ortağı bulunmamaktadır.	

Çizelge 3.3. Kadın girişimciliğini güçlendirme projesi (devamı)

Hedef grup(lar)	20–35 yaş arası en fazla ortaöğretim mezunu, iş bulma şansı az, gelir seviyesi düşük 40 kadın
Nihai Yararlanıcılar	Hedef grubun aileleri yaklaşık 160 kişi ve Bayat'ta yaşayan tüm işsiz kadınlar
Beklenen Sonuçlar	1. Hedef grup olan 20–35 yaş arası 40 kadına gıda üretimi eğitimi, girişimcilik alanında eğitimler verilerek birlikte ya da tek başına iş kurmaları sağlandı. 2. Üretilen gıdaların Bayat ilçesi ve Çorum ili içinde ve dışında hızlı ve etkin olarak dağıtımının sağlanabileceği dağıtım kanalları ve ürünlerin pazarlama altyapısı oluşturuldu. 3. Bayat kadın girişimciliğini koruma ve yaygınlaştırma platformu kuruldu. 5. Proje Tanıtım ve Görünürlüğü sağlandı
Temel Faaliyetler	1. Proje yürütme birimi kurulması 2. Proje tanıtma birimi kurulması ve halka ve hedef gruba yönelik proje tanıtım toplantılarının yapılması 3. Gıda atölyesinin kurulması ve gıda üretim eğitimlerinin verilmesi 4. Ürünlerin marka çalışmalarının yapılması ve pazarlama altyapısının kurulması 5. Bayattaki tüm sivil toplum kuruluşları, iş adamları ve kamu kurumları yetkililerinin katıldığı " Bayat de kadın girişimciliğini destekleme" platformunun kurulması 6. Bayat Kadın Girişimciler Derneğinin Kurulması 7. Proje Tanıtım ve Görünürlüğünün yapılması

Kaynak: OKA (2013a).

3.6.1.2 Proje uygulama süreci

Destek sözleşmesi imza tarihini takip eden ilk ay içerisinde Bayat Ziraat Odası yönetim kurulu tarafından proje koordinatörü, muhasebeci ve aşçı görevlendirilmiştir. Proje başvuru formunda belirtilen proje yürütme biriminde bulunanlardan Proje koordinatörü M.B. ile proje kapsamında yarı zamanlı olarak 14.05.2012 tarihinde sözleşme yapılmıştır. Proje kapsamında serbest mali müşavir B.Ç ile hizmet alımı şeklinde anlaşılmiş ve 03.10.2012 tarihinde sözleşme yapılmıştır. Aşçı olarak Ş.Y. ile tam zamanlı olarak anlaşılmiştir. Proje Yürütme biriminde yer alacak olan Gıda Mühendisi, Eğitimci kalemli zeyilname ile hizmet alımına çevrilmiştir. Pazarlama yöneticisine ayrılan bütçe yetersizliği nedeni ile bu ücret aşçı ücretine eklenmesi için talepte bulunulmuş olup zeyilname ile değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Pazarlama yöneticisinin yapması gereken asli faaliyetlerden proje koordinatörünün sorumlu olmasına karar verilmiştir.

Proje kapsamında ortak veya iştirakçi bulunmamaktadır. Üretim atölyesinin kurulumu için gereken makine ekipmanlar Çorum'da kayıtlı Elmalı Makine firmasından satın alınmıştır. Proje kapsamındaki eğitimler için Proje Dizayn Eğitim ve Danışmanlık firmasından hizmet satın alınmıştır. OKA tarafından desteklenen "Yeşilirmak Havzasında Kırsal Nüfusun Odun Dışı Orman Ürünleri Farkındalığı" projesi faaliyetleri kapsamında düzenlenen Hasat Bayramına katılım sağlanmış ve üretilen ürünler ile proje tanıtılmıştır. Proje kapsamında eğitimler alan kursiyerlerin bilgi ve tecrübelerinin artması için daha önce aynı konuda AB fonları ile Niksar Belediyesi tarafından gerçekleştirilen proje kapsamında kurulan S.S. Kelkit Havzası Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi'ne 12.12.2012 tarihinde ziyaret düzenlenmiştir. Şekil 3.7'de ziyarete katılan kadınlar ve proje ekibi görülmektedir.

Şekil 3.7. Kursiyer kadınların Niksar ziyareti

Ön izleme ziyareti olumsuz hava koşulları nedeni ile gerçekleştirilememiştir. Program genelinde ilk izleme ziyaretleri 2012 yılının Ocak ve Şubat ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Ön izleme ziyaretleri desteklenecek projelerin seçimi aşamasında proje dosyasındaki bilgilerin yerinde teyidi amacı ile yapılmaktadır.

25.04.2012 tarihinde gerçekleştirilen ilk izleme ziyaretinde proje ekibi ile tanışılmıştır. Proje faaliyetlerinin gerçekleştirileceği ve gıda atölyesi olarak kullanılacak alan yerinde ziyaret edilmiştir. Şekil 3.8’de ziyaret günü görüşülen proje ekibi üyeleri görülmektedir.

Şekil 3.8. Proje ekibi gıda atölyesi olarak kullanılacak alanın önünde

İlk izleme ziyaretine ek olarak 07.07.2012 ve 13.09.2012 tarihlerinde 2 adet düzenli izleme ziyareti gerçekleştirilmiştir. Düzenli izleme ziyaretlerinin amacı projenin mevcut durumu ile bilgi toplamak, proje ekibi ve kursiyerlerle yerinde iletişim kurarak projenin amaçlarına ulaşması için gerekli teknik ve idari desteği vermektir. Şekil 3.9’da kursa katılan kadınlar görülmektedir.

Şekil 3.9. 13.09.2012 tarihli izleme ziyareti

3.6.1.3 Proje çıktıları

Proje Tanıtım ekibinin aldıkları eğitimler sonrasında gönüllü ekip, projenin halka tanıtılması amacıyla 3 toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantılar ilçe merkezinde yaşayan kadınların katılımını hedef alacak şekilde Halk Eğitim Merkezinde gerçekleştirilmiş olup toplantıya 120 kişi katılım sağlamıştır. Bu toplantılarda; proje ile ilgili bilgiler verilmiş öneriler alınmış ve katılımcılardan projeye destek olmaları istenmiştir. Proje kapsamında Bayat'ta yaşayan yaklaşık 120 kadının projeden haberdar edilmesi sağlanmıştır. Kursiyerlerin projeden haberdar olmaları ve seçilmeleri de bu faaliyet ve çalışmalar kapsamında gerçekleştirilmiştir. Şekil 3.10'da toplantıya katılan kadınlar görülmektedir.

Şekil 3.10. 30.05.2012 tarihli tanıtım toplantısı

Projedeki gıda eğitimlerinin verilebilmesi için bir gıda atölyesi Yeni Mah. Barbaros Cad. No: 38/C 19800 Bayat adresinde yer alan dükkân kiralanarak atölye kurulma çalışmalarına başlanmıştır. Gıda atölyesi Bayat ilçesi şartları dâhilinde bulunmuş olup mutfak ve çalışma alanından oluşmaktadır. Gıda Üretim atölyesine proje kapsamında 13 adet makine ekipman (hamur yoğurma makinesi, fırın, masa, sandalye vb.) doğrudan temin yöntemi ile alınmıştır. Şekil 3.11'de atölye tanzim sürecinde görev alan proje ekibi üyeleri görülmektedir.

Şekil 3.11. Proje ekibi üyeleri ve ziraat odası çalışanları atölye kurulurken

Şekil 3.12. Gıda üretim atölyesinde çalışan kadınlar

Gıda ve hijyen eğitimi ile girişimcilik eğitimleri haftada 10 saat olmak üzere toplam 160 saat teorik ve pratik meslek dersi, haftada 3 saat olmak üzere toplam 48 saat girişimcilik dersi olarak 4 ay sürmüştür. Eğitimler sonunda kursiyerlere girişimcilik niteliği ve gıda konusunda hijyenik eğitim vasfı kazandırılmıştır. Eğitimler sonunda 4 kadın kursiyer kendi işlerini kurma noktasında çalışmalarına başlamışlar ve mikro kredi başvurusunda bulunmuşlardır. Eğitimler kadın eğitimciler (D.B ve Ç.P) tarafından verilmiştir. Eğitimlere 16 kadın kursiyer devam etmiştir. Eğitimlere katılan kursiyerlere ilişkin görüntüler Şekil 3.13 ve Şekil 3.14'te görülmektedir.

Şekil 3.13. Gıda ve hijyen eğitiminden bir kare

Şekil 3.14. Girişimcilik eğitiminden bir kare

Proje kapsamında eğitimlere düzenli katılım sağlayan kursiyer kadınlara (16 kişi) katılım belgeleri verilmiştir. Şekil 3.15'te sertifikaları dağıtan protokol üyeleri, Şekil 3.16'te ise sertifikalarını alan kursiyerler görülmektedir.

Şekil 3.15. Proje kapanış toplantısı protokol üyeleri

Şekil 3.16. Proje kapanış toplantısı; katılım belgelerini alan kursiyerler

3.6.1.4 Bayat ilçesi hakkında bilgiler

Çorum iline bağlı olan Bayat, Orta Karadeniz Bölgesi ile İç Anadolu Bölgesinin kesim noktasında, Köroğlu Dağlarının doğuya uzantısı ile İç Anadolu'nun Orta Kızılırmak bölümünde yer alır. Bayat ilçesine Doğuda İskilip ve Uğurludağ, Güneyde Sungurlu Batıda Çankırı Merkez ve Yapraklı İlçesi, Kuzeyde Kastamonu Tosya İlçesi komşudur. Yüzölçümü 827 km²'dir. İlçe Merkezinde rakım 625 m'dir. Bayat; Kuzeyi dağlık güneyi küme halinde tepelerin ve kısmen ovaların yer aldığı kırık, dalgalı, engebeli bir arazi yapısına sahiptir. İlçede en önemli akarsu Karatepe ve Öbek Tepesinden çıkan kar sularıyla beslenen (Kunduzlu, Yoncalı, Körkendi çaylarının birleşmesi ile oluşan) kuzeyden güneye doğru 45 km'lik bir vadi oluşturan ve Kızılırmak'a dökülen Bayat Çayıdır. İlçede sarıçam, karaçam, köknar ve kızılçam ağaçları vardır. Bayat'ta karasal iklim hüküm sürmektedir. Bu nedenle yazlar sıcak ve kurak kışlar soğuk ve kar yağışlı geçer. Yağışlar düzenli değildir. En çok yağışlar ilkbahar mevsiminde kısmen de olsa sonbaharda görülür. İlçenin dağlık kesimi genelde çam ve meşe ormanları ile kaplıdır. Ovalık kesiminde ise bozkırlar yer alır (Bayat Belediyesi, 2014).

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'ne göre 2012 yılı ilçe toplam nüfusu 19.887 olarak bulunmuştur. İlçeye bağlı 7 Mahalle 2 Belde Belediyesi 36 Köy olmak üzere toplam 45 idari birim bulunmaktadır. 2012 yılı verilerine göre nüfusun %62'si belde veya köylerde yaşamaktadır. Kadın nüfus ilçe merkezinde ve köylerde erkek nüfustan fazladır. Kalkınma Bakanlığı'nın 2004 yılında hazırladığı "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması"nda Bayat, 872 ilçe arasında 735. sırada yer almaktadır. 5. gelişme grubunda yer almaktadır. Kadın Girişimciliğini Güçlendirme projesi ilçeden sunulan ve kabul edilen ilk ve tek projedir (Bayat Kaymakamlığı, 2013).

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 1985 yılı Şubat ayında Hükümet Konağında kurulmuş olup, 2006 Ocak ayında Halk Eğitim Müdürlüğü'nün birinci katındaki hizmet binasına taşınmıştır. İlçede; 3 Lise, 12 Orta Okul (2 si bağımsız), 33 İlköğretim Okulu, (23 ü Birleştirilmiş Sınıf), 1 Öğretmen evi, 1 HEM Müdürlüğü, 6 Özel eğitim kurumu olmak üzere toplam 56 eğitim kurumu bulunmaktadır. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü; 1 İlçe Milli Eğitim Müdürü, 2 Şube Müdürü, 17 Okul Kurum Müdürü, 3 Müdür Baş Yardımcısı, 20 Müdür Yardımcısı, 7 Okul Öncesi Öğretmeni, 79 Sınıf Öğretmeni, 58 Branş Öğretmeni ve 36 Ücretli Öğretmen ile hizmet vermektedir. 2011-2012 öğretim yılında 1732'si Kız, 1963'ü erkek olmak üzere toplam 3695 öğrenci eğitim almıştır. İlçede kız çocuklarının okullaşma oranı okul öncesinde %25, ilköğretimde %96 ve ortaöğretimde % 21'dir. İlçe genelinde okuma-yazma oranı % 91'dir. Okuma yazma bilmeyen kişi sayısı (6 yaş ve üzeri) 1436 olup bunların 1033'ü kadındır. Yükseköğretim mezunlarının oranı ise %3 düzeyindedir. Ayrıca Halk eğitim merkezi bünyesinde 60 adet kurs açılmış ve bu kurslarda 585 Kadın, 436 Erkek olmak üzere toplam 1021 kursiyer eğitim almıştır. 2011-2012 Öğretim yılında 140 ilköğretim öğrencisi, 70 ortaöğretim öğrencisi okullarına bağlı pansiyonlarda kalmıştır. Ayrıca 522 ilköğretim öğrencisi, 17 ortaöğretim taşıma kapsamına alınarak eğitimlerine devam etmeleri sağlanmıştır. İlçede, Meslek Yüksek Okulu bulunmamaktadır (OKA, 2013ç).

İlçenin ekonomik yapısı, arazinin yapısına göre şekillenmiştir. Dağlık kesimde yer alan köylerde halk geçimini inşaat işçiliği ve ustalığı yaparak yılın 6-8 ayını büyük şehirlerde çalışmak suretiyle

sağlamaktadır. Ayrıca bu köylerde hayvancılık ve az da olsa tarla tarımı yapılmaktadır. Toplam arazi varlığı 478.740 dekar'dır. Badem, ilçede önemli bir tarım ürünü olarak görülmektedir. Ancak ulusal anlamda bir tanınırlığı henüz mevcut değildir. Tarım arazilerinin çok olması bir avantaj teşkil ederken sulama imkânlarının zayıf olması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Ovalık kesimde yer alan köylerde halk, tarla tarımı ve hayvancılık yaparak geçimini sağlamaktadır. 2002 yılı verilerine göre 13.090 büyükbaş ve 6.400 adet küçükbaş hayvan mevcuttur. Aromatik bitkiler, yaban eriği ve sert buğday ilçe tarımında önemli bir yer tutmaktadır. Hayvancılık konusunda Çankırı ve Sungurlu'nun köylerinden ilçe hayvan pazarına ticaret yapmaya gelinmektedir. İlçede un ve yem fabrikaları ile linyit kömür işletmesi mevcuttur. İlçede hizmet faaliyetleri genel olarak kamu kurumları ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları eliyle sağlanmaktadır. Çerkeş Köyüne 14 km. uzaklıktaki Bayat Yaylası deniz seviyesinden 1.800 m. yükseklikindedir. Sarıçam, karaçam ve gürgen ormanları ile çevrili yayla kamp yeri olarak ön planda gelmektedir. Hafif engebeli bu yaylada bol su kaynakları vardır. Yayla turizmi, yürüyüş ve av düzenlenmesi için ideal bir yer olarak görülmektedir (Bayat Kaymakamlığı, 2013).

İlçe, Çorum Merkez'e 83 km uzaklıktadır. İlçenin İskilip, Çorum ve Ankara'ya tam bağlantısı olmasına rağmen yolların standardı düşüktür. Kunduzlu İçme Suyu Barajı'nın uygulama projesi tamamlanmış olup yapım ihalesi beklenmektedir. Baraj tamamlandığında ilçenin 50 yıllık su ihtiyacının karşılanacağı beklenmektedir. İlçe ulaşım ağının yalnızca % 28'i asfalt olup, geri kalanı toprak yol şeklindedir ve kış aylarında yolların kapanması önemli bir sorun oluşturmaktadır (Bayat Kaymakamlığı, 2013).

3.6.2 Gümüş Eller Projesi

Proje ile ilgili bu kısımda yer alan veri ve bilgiler proje başvuru formu, ara ve nihai raporlar ile izleme ziyareti raporlarından derlenmiştir.

3.6.2.1 Genel bilgiler

Projenin uygulama yeri, proje sahibi kurum, sözleşme ile ilgili temel veriler, projenin amaçları, projenin hedef grupları, projeden beklenen sonuçlar ve projenin temel faaliyetleri Çizelge 3.4'de sunulmaktadır.

Çizelge 3.4. Gümüş eller projesi

Uygulama Yeri	Tokat İli Reşadiye İlçesi'ne bağlı Baydarlı Beldesi.
Proje Sahibi	S.S. Reşadiye Esnaf Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi
Proje Başlığı	Gümüş Eller
Sözleşme İmza Tarihi	21.03.2012
Projenin Süresi	12 ay
Bütçe	155.972,25 TL
Destek Tutarı	140.375.03 TL
Projenin amaçları (Genel ve Özel Amaçlar)	Genel Amaç; Projemizin genel amacı TR83 Bölgesi'nde yer alan Baydarlı Beldesi'nde kadın, genç, engelli ve kırsal alanda yaşayan nüfusa yönelik olarak insan kaynaklarının geliştirilmesi, işgücü niteliğinin artırılarak istihdam edilebilirliğin önündeki engellerin kaldırılması ve işsizlik oranının azaltılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktır. Özel Amaç; Baydarlı Beldesi'nde yaşayan kadın/erkek ve çalışabilir durumdaki engelli bireylerden oluşacak 40 kişiye 2 grup halinde "Gümüş Takı İmalatı" konusunda eğitim vermek, başarılı olan kursiyerlerin tamamının Baydarlı Beldesi'nde bulunan imalathanelerde iş sahibi olmalarının sağlanmasıdır.
Ortak(lar)	Reşadiye Esnaf ve Sanatkârlar Odası

Çizelge 3.4. Gümüş eller projesi (devamı)

Hedef grup(lar)	Grup Adı	Büyüküğü (Birim)
	Baydarlı Belediye sınırları içerisinde yaşayan Kadın/Erkek ve çalışabilecek durumdaki engelli bireyler	40 kişi
Nihai Yararlanıcılar	Yararlanıcı Adı	Büyüküğü (Birim)
	Baydarlı Beldesi Reşadiye İlçesi Gümüş Takı Satan İşletmeler (İstanbul Piyasası) Gümüş Takı Kullanan İnsanlar Oluşan istihdam sayesinde iş bulan kursiyerlerin aileleri	2040 kişi 15.000 kişi 10 İşletme 160 kişi
Beklenen Sonuçlar	Proje sayesinde eğitim alan 40 kursiyerden başarılı olanların %50'si (20 Kursiyer) Baydarlı Beldesi'nde bulunan ve istihdam garantisi veren işletmede istihdam edildi, %50 (20 kişi) kursiyer ise faaliyetine ara veren işletmenin tekrar açılması üzerine bu işletmede istihdam edildiler. Yapılan Sosyal Diyalog Çalışmaları sayesinde bölgede cinsiyet ayrımcılığı, genç işsizliği ve çözümünü konusunda bilinçlenme sağlandı.	
Temel Faaliyetler	Faaliyet 1: Hazırlık aşaması, Faaliyet 2: Malzeme ve ekipman'ın alınması, Faaliyet 3: Tanıtım toplantısının yapılması, Faaliyet 4: Eğitime alınacak grupların oluşturulması ve kursun Açılması. <u>Faaliyet 5: Eğitime başlanması ve sertifikaların verilmesi, Faaliyet 6: Başarılı kursiyerlerin işe yerleştirilmeleri, Faaliyet 7: Konferanslar</u> , seminerler ve sosyal diyalog çalışmaları, Faaliyet 8- Ara ve nihai raporlamaların yapılması, Faaliyet 9- Proje kapanış toplantısı'nın yapılması	

Kaynak: OKA (2013a).

3.6.2.2 Proje uygulama süreci

Destek sözleşmesi imza tarihini takip eden ilk ay içerisinde S.S. Reşadiye Esnaf Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi yönetim kurulu tarafından proje koordinatörü, muhasebeci görevlendirilmiştir. Proje başvuru formunda belirtilen proje yürütme biriminde bulunanlardan Proje koordinatörü E.D. ve proje sekreteri B.Ç görevlerine projenin ilk ayı içerisinde başlamışlardır. Proje koordinatörü yarı-zamanlı olarak görev yapmıştır. Proje sekreteri tam zamanlı olarak çalışmıştır. Proje ile ilgili mali belgelerin hazırlanması ve raporlamalarda yardımcı olmak üzere serbest muhasebeci C.D. ile çalışılmıştır. Proje uygulama süreci boyunca Kooperatif Başkanı N.D. ve proje iştirakçisi Baydarlı Belediyesi Başkanı İ.D. projenin uygulama sürecini takip etmiş ve destek olmuşlardır.

Baydarlı Belediyesi proje iştirakçisi olarak 1 adet proje ofisi, 1 adet eğitim salonu, 1 adet eğitim atölyesi tahsis etmiştir. Bunların yanı sıra gerekli kursiyer ilanlarıyla projenin duyurulmasına katkı sağlamıştır. Proje kapsamında mal ve hizmet alınan firmalar da Lara mobilya (kursiyer sandalye, ofis masa sandalye), Elmas Mobilya (1 adet dizüstü bilgisayar, 2 adet masa üstü bilgisayar, 3adet telsiz telefon,1 adet yazıcı,1 adet su sebili), Karınca Tabela (tanıtım faaliyetleri,1 adet ayaklı tabela), Yılmaz Alyans (temlik malzemesi gümüş), Gündoğdu kırtasiye (gerekli kırtasiye malzemeleri), Öter oğulları Pastanesi (toplantılar için pasta), Yaşarlar market (toplantılar için içecek), Güneş Sigorta-Huzur Sigorta (kursiyer sigortaları) dolaylı olarak projeye katkı sağlamışlardır.

Ön izleme ziyareti 17.02.2012 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Ön izleme ziyaretleri desteklenecek projelerin seçimi aşamasında proje dosyasındaki bilgilerin yerinde teyidi amacı ile yapılmaktadır. Yapılan ziyarette yararlanıcı kurum başkanı N.D, proje koordinatör adayı E.D. ve proje sekreter adayı B.Ç ile görüşülmüştür. Yoğun kar yağışı nedeni proje konusu eğitimlerin düzenleneceği Baydarlı Beldesi ziyaret edilememiştir. Şekil 3.17'de Reşadiye merkezinde yararlanıcı yetkilileri ile yapılan toplantıya katılanlar görülmektedir.

Şekil 3.17. Yararlanıcı kurum başkanı ve proje koordinatörü ile

24.04.2012 tarihinde gerçekleştirilen izleme ziyaretinde proje koordinatörü, yararlanıcı kurum başkanı ile ilçede buluşulduktan sonra projenin uygulanacağı Baydarlı Beldesi'ne hareket edilmiştir. Baydarlı'da projenin iştirakçisi Belediye başkanlığı ziyaret edilmiştir. Ziyarete Belediye Başkanı, belediye meclis üyeleri ve beldenin “ileri gelenleri” ile proje hakkında toplantı yapılmıştır. Ziyarete Belediye tarafından eğitim için tahsis edilen uygulama atölyesi ve eğitim salonları da yerinde görülmüştür. Şekil 3.18’de proje iştirakçisi Baydarlı Belediye Başkanlığı hizmet binasında yapılan toplantıya katılanlar görülmektedir.

Şekil 3.18. Baydarlı Belediye Başkanlığında toplantı

Proje kapsamında Reşadiye ve Baydarlı Beldesi'ne Mayıs, Temmuz ve Eylül 2012 dönemlerinde 3 kez ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaretlerde proje kapsamında alınan ekipmanlar kontrol edilmiş, eğitim faaliyetleri yerinde incelenmiş ve proje ekibi ile projenin ilerlemesi, ihtiyaçları ve sorunları hakkında görüşmelerde bulunulmuştur. Şekil 3.19’da proje ekibi üyeleri ve gümüş işlemeciliği usta eğiticisi, Şekil 3.20’de ise proje kapsamındaki kurslara katılan kursiyerler görülmektedir.

Şekil 3.19. Proje ekibi ile Baydarlı Beldesinde (05.05.2012)

Şekil 3.20. Kursiyerle Birlikte (31.07.2012)

3.6.2.3 Proje çıktıları

Proje ile Reşadiye merkezde ve Baydarlı Beldesinde proje ofisleri oluşturulmuştur. Proje ofisleri için 1 adet dizüstü bilgisayar, 2 adet masa üstü bilgisayar, 3 adet telsiz telefon, 1 adet çok fonksiyonlu tarayıcı fotokopi faks yazıcı ve 20 adet kursiyer sandalyesi alınmıştır. Alınan kursiyer sandalyeleri eğitimlerde kullanılmak üzere eğitim salonuna konulmuştur. Şekil 3.21’de proje uygulama alanı Baydarlı Belediye’inde oluşturulan proje ofisi görülmektedir.

Şekil 3.21. Proje Ofisi

Proje ekibinin organizasyonunda tanıtım toplantısı Reşadiye Halk Eğitim Merkezi toplantı salonunda 07.06.2012 tarihinde saat 14.00’da gerçekleştirildi. Toplantıda yararlanıcı kurum başkanı N.D., Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı temsilcisi A.K.G, Gümüş işlemciliği ve ticareti ile uğraşan Ö.Ş. Baydarlı beldesinde gümüş işlemeciğinin tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verdi. Proje koordinatörü E.D proje ve gerçekleştirilecek gümüş işlemciliği eğitimi hakkında bilgiler verdi. Toplantı Reşadiye

kaymakamı E.A, Reşadiye belediye başkanı R.E, banka müdürleri, belde belediye başkanları, Proje ekibi, sivil toplum örgütleri yanı sıra Reşadiye halkı katılımıyla gerçekleşti. Toplantımıza Kooperatif Başkanı N.D, Reşadiye Kaymakamı T.G. Proje iştirakçisi Baydarlı Belediye Başkanı İ.D, proje ortağı Esnaf odası başkanı Y.D, Proje ekibi, Banka müdürleri, Kurum amir ve müdürleri, sivil toplum örgütlerinin yanı sıra Reşadiye halkı katılmıştır. Proje kayıtlarına göre toplantıya 22'si kadın olmak üzere yaklaşık 72 kişi katılım sağlamıştır. Şekil 3.22 ve Şekil 3.23'te proje tanıtım toplantısına katılan konuşmacılar ve katılımcılar görülmektedir.

Şekil 3.22. Tanıtım toplantısı-konuşmacılar

Şekil 3.23. Tanıtım toplantısı-katılımcılar

Proje kapsamında iş güvenliği ve işçi sağlığı ile gümüş işlemeciliği alanında gençlere yönelik (15-29 yaş arasında) olarak 2 kurs gerçekleştirilmiştir. Kurslar 24.07.2012-30.01.2013 tarihleri arasında, haftanın 5 (beş) günü, 7 saat iş güvenliği ve işçi sağlığı, 143 saat ise gümüş işlemeciliği dersi olmak üzere 150 saat olarak gerçekleştirilmiştir. Kurslara 10'nu kadın, 20'si erkek olmak üzere 30 genç katılım sağlamıştır. Eğitimler teorik ve pratik olmak üzere iki kısımda gerçekleştirilmiştir. Teorik eğitimler proje kapsamında malzeme alımı da (sandalyeler, su sebili gibi) yapılan eğitim salonunda yapılırken, pratik eğitimler Baydarlı Belediye'sine ait gümüş atölyesinde gerçekleştirilmiştir. Şekil 3.24 ve Şekil 3.25'te teorik ve pratik eğitimlere katılan kursiyerler görülmektedir.

Şekil 3.24. Teorik eğitimlerden bir görüntü

Şekil 3.25. Pratik eğitim atölyesinden bir görüntü

Reşadiye halk eğitim merkezinde yapılan 11.03.2013 tarihli kapanış toplantısında birinci grupta 20, ikinci grupta 10 olmak üzere 30 gence halk eğitim merkezi onaylı gümüş işlemeciliği sertifikaları verilmiştir. Kursiyerlerin 10'nu kadın, 20'si erkektir. Şekil 3.26'da kurslara katılarak katılım belgesi alan kursiyerler görülmektedir.

Şekil 3.26. Sertifikalarını alan kursiyerler

3.6.2.4 Baydarlı Beldesi Hakkında Bilgiler

Baydarlı Beldesi Tokat İlinin Reşadiye ilçesine bağlıdır. Reşadiye ilçesi Tokat'a uzaklığı 89 Km olan, halkın geçimini tarım ve hayvancılık ile sağladığı bir ilçedir. 2011 yılı verilerine göre ilçe merkezinde 8.730, belde ve köylerde ise 30.727 kişi olmak üzere toplam nüfus 39.457'dir. İlçe merkezine 28 Km, il merkezine ise uzaklığı 118 Km olan Baydarlı Beldesi'nin 2013 yılı nüfusu 2.433'tür. Baydarlı Kasabası Reşadiye'nin kuzey-doğusunda yer almaktadır (OKA, 2013d). Yüksekliği 1345 metredir.

Yerleşim alanı hafif meyilli, güneyi ovalık, batısı akarsularla çevrili, kuzeyi orman örtüsü ile kaplıdır. Kasabanın iklimi Karadeniz art bölgesine has bir iklim olup, kışları soğuk ve yağışlı yazları ise serin olup, sıcak gün sayısı oldukça azdır. Kasabanın başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır. Özellikle küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Tarım alanlarının kısıtlı oluşunun yanında iklim ve yükselti nedeniyle yaz mevsiminin kısa oluşu nedeniyle tarım neredeyse imkânsızdır. Ev tezgâhlarında yapılan halı dokumacılığı da kasaba ve civarında önemli bir geçim kaynağıdır. Belde önemli ölçüde İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlere göç vermiştir. Özellikle İstanbul’da yaşayan göçmenlerin İstanbul Kapalı Çarşı’da gümüş işlemeciliği ve hediyelik eşya dükkânlarında işletmeci veya çalışan olarak görev yaptıkları bilinmektedir. Yaz mevsiminde Belde nüfusunun büyük şehirlere ziyaret için gelenlerle birlikte iki katına çıktığı yerel idareciler tarafından ifade edilmektedir. Belde’nin imar planı 1986 yılında onaylanmış olup, imar sahası yaklaşık 3,5 Km²’dir. Şekil 3.27’de Baydarlı Beldesi girişten görülmektedir.

Şekil 3.27. Baydarlı Beldesi’nin girişten görünümü

3.6.3 Organik Gıda Üretimi Projesi

Proje ile ilgili bu kısımda yer alan veri ve bilgiler proje başvuru formu, ara ve nihai raporlar ile izleme ziyareti raporlarından derlenmiştir.

3.6.3.1 Genel bilgiler

Bu kısımda projenin uygulama yeri, proje sahibi kurum, sözleşme ile ilgili temel veriler, projenin amaçları, projenin hedef grupları, projeden beklenen sonuçlar ve projenin temel faaliyetleri Çizelge 3.5’te paylaşılmaktadır..

Çizelge 3.5. Organik gıda üretimi projesi

Uygulama Yeri	Tokat İli Niksar İlçesi Serenli Beldesi.	
Proje Sahibi	Serenli Belediye Başkanlığı	
Proje Başlığı	Organik Gıda Üretimi Projesi (OGÜP)	
Projenin Süresi	10 ay	
Sözleşme İmza Tarihi	22.03.2012	
Bütçe	135.360,75 TL	
Destek Miktarı	122.000,70 TL	
Projenin amaçları (Genel ve Özel Amaçlar)	<p>Genel Amaçlar: Organik Gıda Üretimi Projesi'nin(OGÜP) genel amacı, özellikle kırsal kesimde yaşayan ev kadınları ile genç nüfusun evde hazırlanan gıdaların üretimine ilişkin faaliyetlerini etkinleştirerek kadınların işgücü piyasasına katılımına mâni olan sosyo-kültürel engelleri aşmak, genç nüfusun ise istihdama erişimlerini desteklemek üzere eğitim vermek yoluyla, kadın ve genç nüfusun istihdam edilebilirliklerini artırmaya katkı sağlamaktır.</p> <p>Özel Amaçlar: 1. Projemiz ile kırsalda yaşayan ve aile işletmesi düzeyinde organik tarım yapan hane halkından olan ev kadınları ile 15-29 yaş arası genç nüfusun(kadın-erkek) evde hazırlanan gıda ürünlerinin üretimi, girişimcilik, 5996 sayılı gıda mevzuatı, üretici birliği ve pazarlama konularında, toplam 480 saat teorik ve uygulamalı eğitim vermek suretiyle meslek edindirmek ve gıda sektöründe istihdam edilmelerini sağlamaktır. 2.Proje ile Serenli Belediyesinin belirleyeceği yerde evde hazırlanan gıda ürünlerinin hazırlanacağı Organik Gıda Üretimi Atölyesi'ni kurmak ve proje bittikten sonra da kadınları ve genç nüfusu devamlılığı ve sürdürülebilirliği olacak kalıcı bir üretim atölyesine kavuşturacaktır.</p>	
Ortak(lar)	Niksar Organik Meyve Üreticileri Birliği	
Hedef grup(lar)	Grup Adı	Büyüklüğü (Birim)
	Organik Gıda Üretimi Projesi(OGÜP) ile aile işletmesi düzeyinde organik tarım yapan(Niksar Organik Meyve Üreticileri Birliği üyesi) hane halkından olan kadın ve genç nüfustur.	Niksar Organik Meyve Üreticileri Birliği üyesi hane halkından olan 20 ev hanımı ile 15-29 yaş arası 20 genç (kadın-erkek) işsizdir.
Temel Faaliyetler	1-Proje Ekibinin oluşturulması, proje ofisi, eğitim merkezinin kurulması ve proje açılış basın toplantısının gerçekleştirilmesi, 2- Eğitimcilerin organizasyonu ve eğitim materyallerinin hazırlanması	

Çizelge 3.5. Organik gıda üretimi projesi (devamı)

Temel Faaliyetler	3- Kursiyerlerin seçilmesi ve eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, 4- Proje internet sitesinin ve tanıtım materyallerinin (afiş, broşür vb.) hazırlanması 5- Kadınların ve gençlerin iş gücü piyasasında yer almalarına yönelik“Kadınlarımıza ve Gençlerimize Fırsat Verelim” konulu konferans düzenlenmesi, 6- Ticaret bağlantıları ve tanıtım organizasyonları, 7- Kursiyerlere yönelik dış değerlendirme anketinin ve Kursiyerlerin yeteneklerinin ve bilgi düzeylerinin ölçüleceği sınavın yapılması, 8- Mezuniyet ve sertifika töreni, proje tanıtım kitapçığı ve CD’sinin hazırlanması ve dağıtımı 10- Proje değerlendirme çalışmaları ve Raporlama	
Nihai Yararlanıcılar	Yararlanıcı Adı	Büyüklüğü (Birim)
	Niksar Organik Meyve Üreticileri Birliğine üye üreticiler Proje faydalanıcısı, ortaklar ve iştirakçilerin çalışanları Eğitim faaliyetine katılan 7 köyden ev hanımları ile genç nüfus. Projenin diğer faydalanıcıları ise, gıda sektörü, hammadde tedarikçileridir.	Her haneyi 4 kişi sayacak olursak 50 üretici X 4 = 200 Kişi Serenli Belediyesi çalışanı = 15 kişi Niksar İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü çalışanları = 44 kişi Serenli Kasabası = 2500 Kişi Diğer Köyler = 2000 Kişi Gıda Sektörü = 50 Kişi Hammadde tedarikçisi = 50 Kişi
Beklenen Sonuçlar	1-Serenli Beldemizde Organik Gıda Üretimi Atölyesi (OR-GIDA) kuruldu. 2-20’şer kişilik 2 sınıfta 3 aylık, 2 dönem ve 6 ayda, 480 saat teorik ve uygulamalı eğitim verildi. 3-40 kursiyer aldıkları girişimcilik eğitimleri sayesinde kendi işlerini kuracak yeterliliğe gelerek modern kadın ve genç girişimci olarak iş piyasasında yerlerini aldı. 4-Düzenlenen konferans ve halka açık uygulamalı eğitim etkinliği ile kadınların ve genç nüfusun işgücü piyasasına katılımları önündeki kültürel ve diğer engelleri azaltılmasına katkı sağlandı. 5- Kadınların ve genç nüfusun aile bütçesine, üretime ve bölge ekonomisine katkısı sağlandı. 6- Broşür (500 adet), Afiş (100 adet), Tanıtım CD’si (500 adet), Eğitim kitapçığı (5 setx40 adet), internet sitesi ile 40 kadın ve genç katılımcıya, 50 adet çanta, 50 adet İş önlüğü,100 şapka dağıtımı yapıldı.	

Kaynak: OKA (2013a).

3.6.3.2 Proje uygulama süreci

Proje koordinatörlüğü görevi D.Y. tarafından yerine getirilecekken mevzuat nedeni ile yerine M.A.K. görevlendirilmiştir. Proje sekreteri olarak ise Belediye çalışanı K.Ş. çalışmıştır. Proje koordinatörlüğü görevi daha sonra M.K. ve E.Ç tarafından yerine getirilmiştir.

Niksar Organik Meyve Üreticileri Birliği projenin ortağıdır. Birliğin üyelerinin önemli bir kısmı belde yaşadığı için “doğal ortak” konumundadır. Projeye Niksar Kaymakamlığı, Niksar İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Mühendislik ve Doğa bilimleri Fakültesi (eğitici temini ve teknik destek) ve Cevizcigil San.Tic.Ltd.Şti. iştirakçi olarak katkı sağlamışlardır.

Ön izleme ziyareti 17.02.2012 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Yoğun kar yağışına rağmen yolu temizleyen traktör takip edilerek beldeye ulaşılmıştır. Şekil 3.28’de yararlanıcı ev sahipliğinde yapılan toplantıya katılanlar görülmektedir.

Şekil 3.28. Proje ekibi, belediye yetkilileri ve iştirakçilerle ile toplantı

Ziyarete projenin hazırlanışı, planlama çalışmaları ve uygulama alanı yerinde görülmüştür. Şekil 3.29’da organik gıda üretim atölyesi olarak kullanılacak alanın (eski belde ilkokulu) proje öncesindeki durumu görülmektedir.

Şekil 3.29. Organik gıda üretim atölyesi olarak kullanılacak alan

İlk izleme ziyareti 19.04.2012 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Proje faaliyetlerinin gözden geçirilmesi ve proje faaliyet planının güncellendiği ziyarette yararlanıcı kurumun aynı katkıları ile gıda atölyesi olarak kullanılacak eski ilkokulu kullanılabilir hale getirmek için yürütülen tadilat işleri devam etmekteydi. Şekil 3.30da ilk izleme ziyareti kapsamında yapılan toplantıya katılanlar yetkililer görülmektedir. Şekil 3.31 ve 3.32’de eğitim atölyesi olarak kullanılacak alanda devam eden tadilat işleri görülmektedir.

Şekil 3.30. Proje ekibi ile yapılan görüşmeden bir görüntü

Şekil 3.31 Gıda atölyesi olarak kullanılacak binanın genel görünümü

Şekil 3.32. Tadilatı işlerinden bir görüntü

Proje kapsamındaki ilerlemelerin yerinde kontrolü ve proje ekibi ile düzenli iletişimi sağlamak için 11.07.2012 tarihinde ziyaret gerçekleştirilmiştir. Şekil 3.33'te proje koordinatörü ve izleme uzmanı organik gıda üretimi atölyesi önünde görülmektedir.

Şekil 3.33. 11.07.2012 tarihli izleme ziyaretine ilişkin bir görüntü

3.6.3.3 Proje çıktıları

02.06.2012 tarihinde projenin duyurulması, ilçede ve belde farkındalık yaratmak amacıyla açılış ve tanıtım toplantısı düzenlenmiştir. Açılışa belde halkı, Niksar kaymakamı Dr. Y.G.Y, ve belediye başkanı D.Y, GOP Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fak. Dekanı Prof. Dr. H.Ö ve İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü ve çalışanları katılım sağlamışlardır. Şekil 3.34 ve 3.35'te toplantıya katılan vatandaşlar görülmektedir.

Şekil 3.34. Organik gıda projesi açılış toplantısı hatırası

Proje faaliyetlerinin tanıtımı ve Niksar ve Serenli Beldesinde yapılan organik gıda üretimi faaliyetlerinin geliştirilmesi için niksarorganik.com adresli internet sayfası oluşturulmuştur.

Şekil 3.35. Organik gıda projesi açılış toplantısı-katılımcılar

Yararlanıcı kurum aynı katkıları ile tadilatı gerçekleştirilen atölye için gerekli ekipman ve malzemeler (ceviz kırma tezgâhı, kurutma ve havalandırma tezgâhı, tartı aletleri, meyve ayıklama tezgâhı,

karıştırıcı reçel kazanı, meyve yıkama kazanı, sanayi tipi gaz ocağı, yangın tüpü, profil tezgâhı, karıştırıcı kazan, sanayi tipi süzgeç, ph metre, dilimleme tezgâhı, şofben vb.) proje kapsamında temin edilerek eğitimlerde kullanılmıştır. Şekil 3.36 ve 3.37’de proje kapsamında düzenlenen eğitimlere katılan kadınlar görülmektedir.

Şekil 3.36. Atölyenin iç kısmından görünüm

Proje kapsamında ceviz kırma, paketlenme ve muhafaza, Turşu ve üzüm yaprağı salamura, pekmez reçel ve marmelat yapımı, meyve kurutma, girişimcilik, pazarlama ve üretici birliği ile gıda mevzuatı eğitimleri GOP Üniversitesi Mühendislik ve Doğa bilimleri Fakültesi öğretim üyeleri tarafından verilmiştir. Eğitimler 240 saat süren eğitimler haftada 24 saat olmak üzere 10 haftada gerçekleştirilmiştir. Birinci grup eğitim 02.06.2012-19.09.2012 tarihleri arasında tamamlanmıştır. İkinci grup eğitim 07.11.2012-19.01.2013 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Eğitimler sonucu birinci grupta 14 ikinci grupta 11 kişi olmak üzere toplam 25 kişi katılım belgesi almaya hak kazanmıştır.

Şekil 3.37. Gıda mevzuatı eğitiminden bir görüntü

3.6.3.4 Serenli Beldesi hakkında bilgiler

Serenli Beldesi Tokat ilinin Niksar ile Erbaa ilçeleri arasında, Canik Dağları'nın güneye bakan yamaçlarında, Kelkit Irmağı ile Yalama (Edilli) Deresi arasında yer alan, 300 M'den başlayıp 1500 M'ye kadar ulaşan rakıma sahiptir. Serenli; Niksar'a bağlı bir köy iken 1998 yılında yapılan referandum ile kasaba olma hakkını kazanmış, 1999 yılında yapılan ilk belediye seçiminden itibaren kasaba olarak yönetilmeye başlanmıştır. İlçe merkezine 17 km, il merkezine ise 74 km uzaklıkta bulunmaktadır. 2013 yılı verilerine göre nüfusu 1.579 kişidir. Son zamanlarda kasaba ve çevresinde kapama ceviz, elma, armut, kiraz, kuşburnu bahçeleri ve üzüm bağları kurulmaktadır. Resmi kayıtlara göre 1840'larda 37 üzüm bağı ile Niksar köyleri arasında en çok üzüm bağına sahip Serenli'de bugün düzenli bağ sayısı yaklaşık 7'dir (Serenli Belediyesi, 2014). Şekil 3.38'de Serenli Beldesi görülmektedir.

Şekil 3.38. Serenli Beldesinin Görünümü

3.6.4 Tahtaköprü'den Susuz'a Bir İlmek Bir Umut Bir Hayat Projesi

Proje ile ilgili bu kısımda yer alan veri ve bilgiler proje başvuru formu, ara ve nihai raporlar ile izleme ziyareti raporlarından derlenmiştir.

3.6.4.1 Genel bilgiler

Projenin uygulama yeri, proje sahibi kurum, sözleşme ile ilgili temel veriler, projenin amaçları, projenin hedef grupları, projeden beklenen sonuçlar ve projenin temel faaliyetleri Çizelge 3.6'da sunulmaktadır.

Çizelge 3.6. Tahtaköprü'den Susuz'a bir ilmek bir umut projesi

Uygulama Yeri	Samsun İlinin Vezirköprü İlçesine Bağlı Tahtaköprü, Susuz ve Sarıdibek Köyleri.
Proje Sahibi	Vezirköprü Kaymakamlığı
Proje Başlığı	Tahtaköprü'den Susuz'a Bir İlmek Bir Umut Bir Hayat
Projenin Süresi	12 ay
Sözleşme İmza Tarihi	22.03.2012
Bütçe	135.360,75 TL
Destek Miktarı	122.000,70 TL
Projenin amaçları (Genel ve Özel Amaçlar)	<p>Genel Amaçlar; TR83 Bölgesi'nde kırsal alanda yaşayan kadınların nitelikli işgücü sağlanarak istihdam edilebilirliğinin önündeki engellerin kaldırılmasına yardımcı olmak ve gelir getirici faaliyetler konusunda farkındalık yaratmak, kırsal alanda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilme amacıyla insan kaynaklarının geliştirilmesine katkıda bulunmak.</p> <p>Özel Amaçlar</p> <ul style="list-style-type: none">• TR83 bölgesi içerisinde yer alan Samsun'a bağlı Vezirköprü ilçe Tahtaköprü, Sarıdibek ve Susuz köylerinde yaşayan 60 genç kız ve kadınınımızın istihdam edilebilirlikleri önündeki engelleri kaldırmaktır.• Unutulmaya yüz tutmuş yöreye özgü dokuma örneklerini (Soruk kilim ve Susuz bezi) yaşatmak, geleneksel dokumalardan elde edilen hediyelik eşyaların üretilmesini sağlamak ve gelir getirici ürün olarak turizm sektörüne kazandırmaktır. <p>Genç kız ve kadınlara temel hak ve özgürlükler, vatandaş olma bilinci, girişimcilik, ağız ve diş sağlığı, doğurganlık ve cinsellik, çocuk gelişimi ve bakımı, hijyen, sosyal haklar gibi sosyalleşme eğitimleri vererek topluma uyum sağlamaları, aktif ve katılımcı bireyler olmalarını sağlamaktır.</p>

Çizelge 3.6. Tahtaköprü’den Susuz’a bir ilmek bir umut projesi (devamı)

Hedef grup(lar) ve Nihai Yararlanıcılar	<ul style="list-style-type: none">• Tahtaköprü Köyü Kadınları• Sarıdibek Köyü Kadınları• Susuz Köyü Kadınları• TR83 bölgesi turizm sektörü
Beklenen Sonuçlar	<ul style="list-style-type: none">•Tahtaköprü, Sarıdibek ve Susuz köylerindeki 60 kadına 280 saatlik eğitimler verilerek dokumacılık sektöründe ürün üretilebilecek bilgi ve beceriye sahip oldular.•Proje sırasında verilen 42 saatlik sosyalleşme eğitimleri ile kadınların yaşadıkları topluma uyum sağlamaları, aktif ve katılımcı bireyler olarak uygun bir yaşam standardına ulaşmaları sağlandı.•Katılımcılara verilen eğitimler sonucunda yöredeki 30 kadının gelir getirici girişimci faaliyetlerine başlamaları sağlandı.•Bez ve kilim dokumalardan yöreye özgü ürünler üretilerek turizm sektörüne özellikle hediyelik eşya olarak sunulması sağlandı. Böylece, kadınların istihdam edilebilirlikleri önündeki engeller kaldırıldı.•Edinecekleri fuar ve gezi deneyimi ile ürün sunma ve iş bağlantıları yapabilmeye konusunda bilgi, beceri ve görgüleri arttı.•Bölgemizde yok olmaya yüz tutmuş geleneksel el sanatlarının korunması, bu ürünlerin gelecek nesillere aktarılması konusunda kamuoyunun dikkati çekildi ve bu tür projelerin başlatılmasına ivme kazandırdı.•Projenin bitiminden sonra 1 yıl içerisinde kadınların kooperatif kurmaları sağlandı. Böylelikle çevre köylerde yaşayan diğer kadınlara örnek teşkil etti.
Ortak(lar)	Samsun İl Özel İdaresi
Temel Faaliyetler	<ol style="list-style-type: none">1. Proje ekibinin kurulması ve proje ofisinin oluşturulması2. Kilim ve Dokuma Atölyelerinin Kurulması3. Başvurular ve Eğitimlerin Başlaması4. Sosyalleşme Eğitimleri5. Vezirköprü Farkındalık Paneli6. Tanıtım ve Görünürlük Faaliyetlerinin Gerçekleştirilmesi7. Motivasyon ve Sektör Tanıtım Gezileri <p>‘Geçmişten Günümüze Vezirköprü’ konulu defile ve proje kapanışı</p>

Kaynak: OKA (2013a).

3.6.4.2 Uygulama süreci

19.03.2012 tarih ve 557 sayılı Vezirköprü Kaymakamlığı Olur’u ile proje koordinatörü (B.K.), koordinatör yardımcısı (R.G.); 25.05.2012 tarihli Kaymakamlık görevlendirmesi ile tekstil tasarım uzmanı (D.D.) ve ulaşım sorumlusu (F.Ş.) ve muhasebeci (R.K.) görevlendirilmiştir. Bilgisayar operatörü ve idari sekreter proje bütçesinden çıkarıldığı için görevlendirme yapılamamıştır. Proje kapsamında ayrıca köylerde ikamet eden ve dokuma konusunda tecrübeli 5 tane kadın eğitici olarak projede görev yapmışlardır. Proje uygulama sürecinde işbirliği yapılan ve katkı sağlayan kuruluşlar aşağıda sıralanmıştır:

- Proje ortağı Samsun İl Özel İdaresi EMITT ve Ordu turizm fuarlarına katılım aşamasında destek olmuştur.
- Vezirköprü Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü sosyalleşme eğitimlerinden “girişimcilik” seminerinin düzenlenmesinde yardımcı olmuştur.
- Vezirköprü İlçe Sağlık Grup Başkanlığı sosyalleşme eğitimlerinin gerçekleşmesini sağlamıştır.

- Vezirköprü Özlem gazetesi 13-14 Mart 2013 tarihlerinde Ankara ve Beypazarı'na yapılan geziyi yerel basın adına takip etmiştir.
- Samsun İl kültür ve Turizm Müdürlüğü EMITT ve Ordu turizm fuarlarına katılımlarda teknik destek vermiştir.
- Ankara Beypazarı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü 13-14 Mart 2013 tarihlerinde Ankara ve Beypazarı'na yapılan gezide lojistik destek sağlamıştır.
- Anıtkabir Komutanlığı Anıtkabir gezisine rehber sağlamıştır.

01.02.2012 tarihinde Ajans uzmanları tarafından izleme ziyareti gerçekleştirilmiştir. İlgili ziyarette hava koşulları nedeni ile proje uygulama alanı ziyaret edilemediği raporlardan anlaşılmaktadır. Ziyarette Kaymakamlık ziyaret edilmiştir. İlgili ziyaret raporunda başvuru formunda belirtilen bilgilerin doğru olduğu, projenin kaymakam tarafından sahiplenildiği ve milli eğitimden görevlendirilen bir ekibin projeyi hazırladığı ve projeye hâkim oldukları vurgulanmaktadır. Raporda ayrıca projenin model bir proje olabileceği ifade edilmiştir.

İlk izleme ziyareti 19-20.04.2012 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 19.04.2012 tarihinde proje ekibi ile birlikte aynı istikametteki Tahtaköprü ve Sarıdibek köyleri, ikinci gün ise Susuz köyü ziyaret edilmiştir. Şekil 3.39'da Tahtaköprü yolu görülmektedir.

Şekil 3.39. Tahtaköprü ve Sarıdibek köyü yolu

İzleme ziyaretinde köylerde Kaymakamlık desteği ile kurulan ve Halkeğitim Merkezi ile İŞKUR işbirliği ile açılan kurslar ziyaret edilmiştir. Ziyarette bu kurslarda usta öğretici olarak görev yapan kadınlar, kurslara katılan genç kızlar ve köylerden muhtar, imam ve diğer ilgili vatandaşlar katılım sağlamışlardır. Ziyarette köylerde yaşam biçimi, gelir kaynakları, mevcut kursların durumu, halkın projeden beklentileri konuşulmuştur. Şekil 3.40'ta proje öncesinde Halkeğitim Merkezi ve İşkur işbirliği ile açılan kursa ilişkin tabela görülmektedir. Şekil 3.41'de proje izleme uzmanı, proje ekibi ve Tahtaköprü köylüleri görülmektedir. Şekil 3.42'de proje kapsamındaki kurslara katılan genç kızlar ve kadınlar görülmektedir.

Şekil 3.40. Vezirköprü HEM ve İŞKUR işbirliği ile açılan dokuma kursu

Şekil 3.41. Proje ekibi ve köylü vatandaşlar ile birlikte

Şekil 3.42. Yöresel kilim dokuma kursuna katılan kadınlar

Projeye 03.07.2012, 17.01.2013 ve 27.03.2013 tarihlerinde düzenli izleme ziyaretlerinde bulunulmuştur. Ziyaretlerde proje kapsamında alımı yapılan tezgâhların kurulumu, düzenlenen eğitimler ve proje çıktıları gözden geçirilmektedir. Şekil 3.43'te izleme uzmanı ve proje ekibi halı dokuma atölyesinde görülmektedir.

Şekil 3.43. 17.01.2013 tarihli izleme ziyaretinden bir görüntü

3.6.4.3 Proje çıktıları

Proje ofisi hükümet konağında bir oda olarak belirlenmiş iken yetersiz olması sebebi ile 06.08.2012 tarihli kaymakamlık tahsis yazısı ile Gazi Caddesi, özel idare ve kaymakamlık lojmanı giriş kat adresinde bulunan Güzel Sanatlar Merkezi'nde¹ 16 metrekarelik bir oda proje ofisi olarak tahsis edilmiştir. Proje kapsamında eğitimlerde ve proje ekibi tarafından kullanılmak üzere 1 adet dizüstü bilgisayar, 1 adet yazıcı ve 1 adet projeksiyon aleti ve perdesi satın alınmıştır. Şekil 3.44'te proje ekibi tarafından idari işlerde ve tasarım çalışmalarında kullanılan proje ofisi görülmektedir.

Şekil 3.44. Vezirköprü'de yer alan proje ofisinin görünüm

Tahtaköprü ve Sarıdibek köylerinde kilim atölyesi, Susuz köyünde ise bez dokuma atölyesi olmak üzere 3 adet atölyenin kurulması faaliyetinin tamamlanması Ağustos 2012 dönemi itibari ile hedeflenmesine rağmen tezgâhların kabulü ve kurulumu 03.01.2013 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu kapsamda 16 adet kilim tezgâhı, 6 adet bez dokuma tezgâhı ve 1 adet çözümlü makinesi alınmış ve ilgili atölyelere kurulumu sağlanmıştır. Ayrıca eğitimlerde kullanılmak üzere 200 kg kök boya ile boyanmış koyun yünü ip Ankara Beypazarı Halk eğitim Merkezi Müdürlüğü'nden satın alınmıştır. Dokuma atölyelerinde kullanılmak üzere gerekli olan 100 kg pamuk ipliği tezgâhlarla birlikte ücretsiz alınmıştır. Ayrıca atölye zeminlerinin (40*3=120 metre kare) halıfleks ile kaplanması hedeflendiyse de, yalnızca Susuz köyü muhtarlığınca inşa edilen atölye için 50 metrekare 1.sınıf halıfleks ile kaplanmış, diğer atölyelerde ise kursiyerler tarafından yapılan yerel dokuma kilimlerle ihtiyaç karşılanmıştır. Şekil 3.45'te proje kapsamında yaptırılan ve montajı devam eden bir halı tezgâhı görülmektedir.

Şekil 3.45. Kilim ve dokuma atölyelerinin kurulum aşamasından bir görüntü

Susuz köyünden bez dokuma kursu ile ilgili 12 kişi, Tahtaköprü ve Sarıdibek köylerinden halı dokuma kursları için 40'ar başvuru alınmıştır. Atölye koşulları elvermediği için Tahtaköprü ve Sarıdibek

¹ Günümüzde bu alan Samsun Büyükşehir Belediyesi Vezirköprü Şube Müdürlüğü'ne tahsis edilmiş olup proje konusu malzemeler Vezirköprü Kaymakamlığı'nda bulunmaktadır.

köylerinde 20'şer kişi ile Susuz köyünde ise 12 kişi ile kurs başlatılmıştır. 270 saati usta eğitimciler tarafından uygulamalı olarak, 10 saati ise tekstil tasarım uzmanı tarafından teorik olmak üzere 280 saat eğitim gerçekleştirilmiştir.

Sosyalleşme eğitimleri proje hedef kitesinde yer alan kadınların sağlık, vatandaşlık bilgisi ve girişimcilik gibi konularda 3 köy için toplamda 42 saat olmak üzere Vezirköprü İlçe Sağlık Grubu Başkanlığı tarafından verilmiştir. Eğitimler kapsamında hijyen, ağız ve diş sağlığı, çocuk gelişim ve bakımı, doğurganlık ve cinsellik konularında eğitimler verilmiştir.

Proje kapsamında köylerde ve ilçede projeyi tanıtıcı levha ve pankartlar ilgili yerlere (proje ofisi girişine, Gazi caddesi girişine) monte edilmiştir. Proje kapsamında yaptırılan broşürler (1000 adet) EMITT ve Ordu turizm fuarlarında ilgililer ile paylaşılmıştır. Fuarlara 5 kursiyer ve 3 proje çalışanı ile katılım sağlanmıştır. Girişimcilik semineri Vezirköprü İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü tarafından verilmiştir.

Proje kapsamında 33 kursiyer, 4 kişilik proje ekibi ve Vezirköprü Kaymakamlığı'ndan bir temsilcinin katılımı ile Ankara'nın Beypazarı ilçesine gezi düzenlenmiştir. Gezi ile yöresel ürünlerin tasarımı, pazarlanması konusunda örneklerin kursiyerler tarafından yerinde görülmesi hedeflenmiştir. Ziyaret kapsamında ayrıca Anıtkabir ziyaret edilmiştir. Bütçe yetersizliği nedeni ile Afyon-Bayat gezisi iptal edilmiştir. Proje kapsamında 23-27 Ocak 2013 tarihleri arasında Doğu Akdeniz Turizm ve Seyehat Fuarı'na (EMITT) 3 kursiyer ile Ordu Turizm fuarına ise 14-17 Şubat 2013 tarihleri arasında 2 kursiyer ile katılım sağlanmıştır.

3.6.4.4 Tahtaköprü, Susuz ve Sarıdibek Köyleri hakkında bilgiler

Tahtaköprü, Susuz ve Sarıdibek köyleri Samsun'un Vezirköprü ilçesine bağlıdır. Vezirköprü ilçesi Samsun il merkezine 114 km uzaklıkta olup, merkez nüfusu 28.807, köy nüfusu 73.405 kişidir. Vezirköprü ilçesine bağlı 140 köy ve 24 mahalle bulunmaktadır. Vezirköprü Türkiye'de en fazla köye sahip ilçe olup, Samsun'un en büyük ilçesidir. Samsun merkez ilçe'den sonra Samsun ilindeki ikinci büyük nüfus yerleşimine sahiptir. Merkez nüfusu görece düşük olup, nüfusun çoğu kırsal kesimde toplanmıştır (OKA, 2013e).

Tahtaköprü Köyü'nün Vezirköprü ilçesine uzaklığı 46 km, il merkezine uzaklığı ise 161 Ki'dir. 2012 yılı verilerine göre köyde 2.171 kişi yaşamaktadır. Kadın erkek sayısı birbirine çok yakın olsa da özellikle inşaat sektörünün aktif olduğu yaz dönemlerinde köyde erkek nüfusu azalmaktadır. Köy, ismini eski tarihlerde köyün Vezirköprü yönünden girişindeki çayın üzerine kurulan ahşap köprüden almıştır. Karadeniz iklimi etki alanı içerisindedir. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. İnşaat ustalığı ve işçiliği en önemli geçim kaynakları arasındadır. Köyde ilköğretim okulu, elektrik, sabit telefon içme suyu şebekesi bulunmaktadır. Bazı sağlık taraması ve kontrolleri kurs alanı olarak kullanılan binada bir oda içerisinde gerçekleştirilmektedir. Köye ulaşımı toprak yol ile sağlanmaktadır.

Sarıdibek köyü Samsun iline 156 km, Vezirköprü ilçesine 42 km uzaklıktadır. 2012 yılı verilerine göre köyde 2.844 kişi yaşamaktadır. Köy 7 mahalleden oluşmaktadır. Köyde 8 tane cami, 3 tane ilkokul ve 1 tanede ortaokul bulunmaktadır. Köye, lise inşaatı başlamış olup 2014-2015 eğitim öğretim yılına yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Sarıdibek köyü 1200'lü yıllarda Soruk Bey isimli kişinin yerleşmesiyle soruk diye anılmaya başlandığı rivayet edilmektedir. Soruk bey'in karalı oymağının Kınık aşiretine bağlı bir Yörük beyi olduğu rivayet edilmektedir. Köyde halen başlık parası alınmaya devam edilmekte olup, kızların gelinlikleri yöresel kıyafetlerdir. Kadınlar belleme ismi verdikleri şalvara benzeyen koyu yeşil ve koyu kırmızı renkli etekler giymektedir. Karasal iklim özelliklerine yakın bir iklim hüküm sürmektedir. Köyün ekonomisi çoğunlukla mevsimlik inşaat ve tarıma dayalıdır. Köy erkeklerinin büyük çoğunluğu mevsimlik inşaat işçisi olarak Ankara ve Aydın illerinde çalışmaktadırlar. Köyde, içme suyu şebekesi ve kanalizasyon şebekesi yoktur. Sağlık ocağı ve sağlık evi var fakat aktif bir şekilde kullanılmamaktadır ve haftada sadece salı günü mobil hizmet olarak aile hekimi köye gelerek hastaları muayene etmektedir. Köye ulaşımı sağlayan yola Temmuz 2011 itibariyle mıcırli asfalt yapılmış olup köyde elektrik ve sabit telefon vardır.

Susuz köyü Samsun iline 188 km, Vezirköprü ilçesine s km uzaklıktadır. 2012 yılı verilerine göre köyde 750 kişi yaşamaktadır. 1985 yılından günümüze köyün nüfusu yarı yarıya azalmıştır. Rivayetlere göre Susuz adı köyün yaşadığı su problemlerinden (önceden köyde su olmadığı için köylü

suyu kuyulardan evlere taşıdıkları için) gelmektedir. Köy, Yukarı Susuz ve Aşağı Susuz olmak üzere ikiye ayrılır. Aşağı susuz tek mahalle Yukarı susuz altı mahalledir. Aşağı susuz ile Yukarı susuz arası 6 Km'dir. Susuz köyünün mahallelerinin isimleri şunlardır: İncircik, Çaltıoğlu, Salur, Karaahmet, Örene, Ballık ve Aşağı Susuz dur. Aşağı susuz mahallesinin önce ozan güneyi adı ile tabir edilen mevkide olduğu; Kızılırmak'a yakınlığı sebebiyle suya giren çocukların boğulmasından dolayı da köyün ozan güneyinden 3,5 km kadar yukarı taşınmış olduğu bilinmektedir.2011 yılında ise Boyabat barajı dolayısı ile büyük bir kısmı su altına kalan aşağı susuz köyü büyük bir göç vermiş göç etmeyen köylüler ise madal deresi adı verilen mevkii ye taşınmıştır. Köyün ekonomisi tarım orman ve hayvancılığa dayalıdır. Köyde ilköğretim okulu vardır. Köyde, içme suyu şebekesi vardır. Sağlık ocağı ve sağlık evi de bulunmamaktadır. Köyde kanalizasyon bulunmamaktadır. Köye ulaşımı sağlayan yol stabilize olup köyde elektrik ve sabit telefon vardır. Köyde 4 adet İlköğretim Okulu ve 7 adet cami bulunmaktadır (OKA, 2013e).

4.ARAŞTIRMANIN TASARIMI VE METODOLOJİSİ

Bu kısımda öncelikle araştırmanın amacı, araştırma soruları ve benimsenen araştırma yaklaşımı açıklanmaktadır. Araştırma kapsamına alınan projenin nasıl seçildiği, neden örnek olay yönteminin ve nitel yaklaşımın benimsendiği ve veri toplama ve analizi ile ilgili araştırmaya özgü durumlar her bir alt bölümde açıklanmaktadır.

4.1 Araştırmanın Amacı

Orta Karadeniz Kalkınma ajansı tarafından finanse edilen ve Çorum (Bayat ilçesi), Samsun (Tahtaköprü, Sarıdibek, Susuz köyleri), Tokat'ta (Serenli Beldesi, Baydarlı Beldesi) uygulanan küçük ölçekli hibe projelerinin hazırlanması, uygulanması ve sonrasında ortaya çıkan sonuç ve etkilerin birincil ve ikincil veri kaynakları kullanılarak objektif olarak ortaya konması ve bulgulardan hareketle gelecek proje ve program tasarımları için öneriler geliştirmektir.

4.2 Araştırma Alanının ve Projelerin Seçimi

2011 yılı İnsan kaynaklarının geliştirilmesi mali destek programı kapsamında desteklenen TR83 bölgesinde (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) 28 proje bulunmaktadır. 28 projenin uygulandığı alanlar mekânsal olarak incelendiğinde 13 projenin illerin merkez ilçelerinde, 6 projenin ise nüfusu 20.000'nin üzerinde olan ilçelerin merkezlerinde uygulandığı görülmektedir. Geriye kalan 9 proje içerisinde merkezi Amasya'da bulunan Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği tarafından uygulanan Yeşilirmak Havzasında Kırsal Nüfusun Odun Dışı Orman Ürünleri Farkındalığı Projesi (KORUP) içerdiği faaliyetler nedeni ile kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulmasına ve dolayısıyla kırsal kalkınma çabalarına yönelik olarak değerlendirilebilecektir. Diğer 8 projeye ilişkin temel bilgiler Çizelge 4.1'de sunulmaktadır.

Çizelge 4.1. Araştırma kapsamına alınan projeler

Proje Adı	Proje İl	Proje Uygulama İlçesi	Destek Oranı (%)	Proje Bütçesi
Orta Asya'dan orta Karadeniz'e kadınları buluşturan halı ilmeği	Tokat	Yeşilyurt	83	39.340,00
Bizim yöremizden sizin mutfağınıza ulaşan lezzetler	Amasya	Göynücek	63,93	112.520,63
Tahtaköprü'den Susuz'a: bir ilmik, bir umut, bir hayat	Samsun	Vezirköprü	87,96	131.160,00
Organik gıda üretimi projesi	Tokat	Niksar	90	84.578,45
Kadın girişimciliğini güçlendirme projesi.	Çorum	Bayat	90	51.747,20
Sadece beyaz	Tokat	Başçıftlık	81,76	38.290,25
Bireysel istihdam destek ofisleri	Çorum	Dodurga	88,86	86.774,13
Gümüş eller projesi	Tokat	Reşadiye	90	87.673,60

Kaynak: OKA (2013a).

Tabloda yer alan projeler içerisinde öncelik 2 (kırsal alanda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amacıyla insan kaynaklarının geliştirilmesi) kapsamında yer alan ve uygulama alanı çoğunlukla kırsal veya kırsal nitelikte olan projelerdir. Araştırma kapsamında tabloda koyu renk ile gösterilen projeler üzerine çalışılmıştır. Projelerin, köy (Tahtaköprü, Sarıdibek, Susuz köyleri), belde (Serenli ve Baydarlı Beldesi) ve ilçe (Bayat ilçesi) düzeyinde örnekler sunması, kırsalda kadın ve genç girişimciliği, organik gıda üretimi, yöresel potansiyellere (Tahtaköprü, Sarıdibek ve Susuz köylerinde dokuma ürünler, Baydarlı beldesinde gümüş işlemeciliği) dayalı alternatif gelir imkânlarının yaratılması gibi kırsal alanda tarım dışı konulara yoğunlaşmış olmaları araştırma kapsamına alınmalarında etkili olmuştur. Diğer yandan Araştırmacının bu projelerin uygulama öncesi durumunu daha iyi bilmesi, uygulama alanlarına daha sık ziyaret gerçekleştirebilecek durumda olması, nitel veri toplanmasını

kolaylaştırabilecek iletişim ağlarının güçlü olması, araştırma kapsamındaki projelerin seçiminde ayrıca etkili olmuştur.

4.3 Araştırma Soruları

Araştırma kapsamında genel olarak dört proje için de aşağıdaki yönlendirici sorulara cevaplanmaya çalışılmıştır. Araştırma soruları belge analizi, mülakatlar ve gözlem çalışmaları sırasında araştırmacıyı yönlendirmiş olup veri toplama aşamasında soruların birçoğuna dolaylı olarak (yarı-yapısal mülakatlar ve gözlemler yolu ile) yanıt aranmaya çalışılmıştır. Birçok soru da bu yanıt arama aşamasında geliştirilmiştir. Bazı sorular elenmiş ve alttaki listeye alınmamıştır.

1. Projeler hedeflenen sonuç ve etkileri doğurmuş mudur?
2. Projelerin uygulamadaki performansını etkileyen unsurlar nelerdir?
3. Proje sonuçlarının sürdürülebilirliği mümkün olmuş mudur?
4. Proje ekipleri nasıl oluşmuştur?
5. Proje hedef kitlesinde yer alan gençler, kadınlar veya köylüler projeye nasıl dâhil olmuşlardır?
6. Proje hedef kitlesinde yer alan gençler, kadınlar veya köylülerin proje ile ilgili algı ve düşünceleri nelerdir?
7. Proje ile kullanılan araç ve yöntemler ile hedef kitlenin durumunda arzulanmış değişiklik arasındaki ilişki nasıl kurulmuştur?
8. Yararlanıcılar proje hazırlamaya nasıl karar vermişlerdir?
9. Proje hazırlık sürecinde kimlerle görüşülmüştür?
10. Proje konusu nasıl belirlenmiştir?
11. Projeleri kimler hazırlamıştır?
12. Uygulama sürecinde problemler yaşanmış mıdır?
13. Uygulama süreci kimler tarafından yürütülmüştür?
14. Proje konusu faaliyetlere katılacak kadınlar/gençler nasıl belirlenmiştir?
15. Projeye dâhil olan gençler, kadınlar ve köylüler proje konuları ve faaliyetleri hakkında ne düşünmektedir?
16. Proje hedefleri nasıl belirlenmiştir?
17. Hedef kitlede yer alan nihai yararlanıcılar proje konusu faaliyetlere aktif olarak katılım sağlamışlar mıdır?
18. Hedef kitlede yer alan nihai yararlanıcıların katılımını etkileyen faktörler nelerdir?
19. Yararlanıcı kurum ve kuruluşlar proje konusunda veya benzer konularda çalışmalar yürütmekte midir?
20. Proje kapsamında aktif hale getirilen atölyelerin mevcut durumu nedir?
21. Projeye dâhil olan kadınların ve gençlerin istihdam ve gelir durumu nedir?
22. Proje dâhil olan kadınlardan ve gençlerden kendi işini kuran var mı?
23. Proje dâhil olan kadınlar ve gençler projelerin etkileri hakkında neler düşünüyor?
24. Bayat İlçesi'nin ilgili olabilecek kurumları (Belediye, Kaymakamlık, Halk eğitim Merkezi vb.) proje hakkında neler düşünüyor?
25. Yerel halk proje hakkında neler düşünüyor?
26. Proje konusu ile ilgili olarak proje uygulama alanında başka çalışma yürütülmüş müdür?
27. Proje ortaklarının projedeki rolü nedir?
28. Projeler kapsamında üretilen ürünler kimlere hangi kanallardan pazarlanmaktadır?

4.4 Araştırma Yönteminin Seçimi

Kırsal alanda yaşayan insanların yaşam koşullarını iyileştirme amacı ile yapılan proje ve program bazlı müdahalelerin amacına ulaşmış olmadığı ancak yapılacak bilimsel değerlendirme çalışmaları ile ortaya konabilir. Ülkemizde kırsal alanda yapılan uygulamalarla ilgili yapılan araştırmalarda değerlendirme çalışmalarının yetersizliği projelerin sürdürülebilir etkiler doğuramamasında önemli bir neden olarak belirtilmektedir (Aykas, 1992; Gülçubuk, 1997; DPT, 2006b; Can, 2007; Geray 2011). Diğer yandan ülkemizde 2006 yılında yasal altyapısı oluşturulan Kalkınma Ajansları kendi bölgelerinde doğrudan veya dolaylı olarak "kırsal kalkınma" tanımını kapsamında değerlendirilebilecek program ve projeler uygulamaktadırlar. Kalkınma Ajansları'nın çalışmalarının değerlendirilmesine yönelik olarak Kalkınma Ajansları tarafından hizmet alımı yolu ile veya iç değerlendirme olarak yapılan çalışmalar bulunmaktadır (İZKA, 2011; ÇKA 2011; OKA 2013b; İSTKA, 2014). Ayrıca kamu

kurumlarında çalışan kişiler tarafından gerçekleştirilen uzmanlık tezleri de (Sarı, 2010; Ersayın 2012; Meydan, 2014) bulunmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde metodolojik olarak çoğunlukla nicel yaklaşımların esas alındığı görülmektedir. Bu durum özellikle insan unsurunun ve sosyo-kültürel etmenlerin başat unsur olduğu köy, belde ve küçük ilçelerde uygulanan projelerde planlama ve uygulamanın anılan sosyo-kültürel yapı ile zorunlu olarak kurulan karşılıklı ilişkisini anlamamızı engellemektedir. Nicel verilerin yetersiz ve sağlıklı oluşu, güven sorunu nedeni ile kırsal alanlarda yaşayan insanlarla daha uzun süre vakit geçirme gerekliliği temel olarak nicel yaklaşımın eksileri olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede araştırma kapsamında seçilen 4 projenin hazırlık, uygulama ve uygulama sonrası süreçleri ile sonuç ve etkilerini derinlemesine ortaya koyabilmek ve mikro anlamda projelerin uygulandığı alanlardaki aktörler arası iletişim ve güç ilişkilerini, aktörler arası etkileşimi, projelerdeki hedef kitlelerin algı ve beklentilerini, proje ekiplerinin oluşumunu ve uygulama süreçlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacı ile örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Örnek olay yöntemi ve bu yöntemin avantajları, kısıtlılıkları alt başlıkta tartışılmaktadır. Araştırma kapsamında her bir proje gerek konuları (kırsalda kadın ve genç girişimciliği, organik gıda üretimi, yöresel potansiyellere dayalı alternatif gelir imkânlarının yaratılması) gerekse uygulama alanları (köy, belde, ilçe) düşünüldüğünde farklı örnek olaylar olarak görülebilmekle beraber, 4 farklı projenin de yerelde kırsal kalkınmaya yönelik hibe projeleri yolu ile değişiklik yaratma çabaları söz konusu olduğunda tek bir “olay” olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

4.5 Örnek Olay Yöntemi

Örnek olay kendine özgü ve karmaşık olan olayın cereyan ettiği kendi ortamında derinlemesine çalışılmasıdır. Stake (1995), üç tür örnek olay çalışması tanımlamaktadır: içsel olarak örnek olay, araşsal olarak örnek olay ve kolektif olarak örnek olay. Örnek olay kimi zaman bir yaklaşım kimi zaman ise bir metot veya strateji olarak ifade edilmektedir ancak örnek olayın araştırmayı belirli bir amaca yöneltmesi ve bunu belirli bir niyet ile ortaya koyması daha çok bir yaklaşım olarak kabul edilmesini sağlamaktadır (Simons, 2009). Bu çalışmada da bu kabul benimsenmekle birlikte yöntem ve yaklaşım kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır. Derinlemesine bilgi toplamak için örnek olay yöntemi tercih edilmektedir. Nicel verilerin bulunmadığı veya özellikle nicel verilerin ötesine geçerek projelerin başarısının veya başarısızlığının nedenlerini anlamada örnek olay yöntemi kullanılabilir (UN, 1985). Örnek olay araştırması yaklaşım olarak nicel verileri de içerebiliyor olsa da nitel araştırmacılar tarafından temel olarak kullanılan yöntemler gözlem, mülakat, etnografik saha çalışması, söylem analizi ve belge analizidir (Travers, 2001). Araştırma kapsamında da çoğunlukla gözlem, mülakat, belge ve söylem analizine başvurulmuştur.

Nitel araştırma insanın kendi kendini anlama çabası ve bu doğrultuda birçok sosyal araştırma alanı (etnoloji, sosyal psikoloji, tarih gibi) kapsamında yürütülen çalışmalar sonucu bir disiplin kazanmıştır. Nicel ve nitel yaklaşımları birbirinden ayıran temel nokta verinin niteliğinden daha ziyade nicel yaklaşımlar “açıklanabilirlik” ve kontrol” üzerine odaklanırken nitel çalışmaların araştırma alanı ve konusu ile ilgili var olan karmaşık yapıyı anlamaya çalışmasıdır. Nicel yöntemler genel ve geçer bağımlılıkları ortaya koyabilmek için durumsal ve mekânsal farklılıkları olabildiğince nötrleştirirler ve “farklı olanı” açıklanamaz bir hata olarak görürler (Stake, 1995). Aksine özellikle örnek olay yönteminin sık kullanıldığı program değerlendirme çalışmalarında programa özgü tanımlamalar ve yorumlamalar değerlendirmecinin bir sorumluluğu olarak görülmektedir. Bu çerçevede araştırma kapsamında programa ilişkin ikincil verilere büyük önem verilmiş ve araştırma bulgularında programa özgü durum özellikle dikkate alınmıştır.

Örnek olay yöntemi program değerlendirme çalışmalarında da sıkça kullanılan bir yöntemdir (Yin, 2014b). Sosyal programlara yönelik yapılan çalışmaların samimi bir öğrenme isteği ile araştırmacının sahneye çıkmasını içerdiği ve öğrendikçe bu varsayımların değiştiği kabul edilmektedir. Örnek olay bu durumda sınırları çizilmiş parçalardan oluşan entegre bir sistem olarak düşünülebilir. Parçalar birbiri ile uyumlu ve tam çalışıyor olmak zorunda değildir. Ancak süreçlerden farklı olarak örnek olay kendi başına anlamı olan karmaşık bir yapı olarak ele alınabilir Stake’e (1995) göre örnek olay yöntemi genellemeler yapmak için yeterli görülmeyebilir ancak uzun süreli gözlemlere dayandığınızda bulguların zaman içerisinde kendini tekrar tekrar doğruluyor olması ilgili olay veya proje ile ilgili belirli çıkarımlarda bulunmaya imkân tanıyacaktır. Bu amaca uygun olarak belge

analizi, saha ziyaretleri, mülakatlar ve gözlem gibi temel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda Nisan 2012-Nisan 2015 dönemini kapsayan 3 yıllık süre içerisinde 20'den fazla saha ziyareti, 50'den fazla mülakat gerçekleştirilmiştir. Projeler ve proje alanları ile ilgili yaklaşık 1000 sayfalık belge incelemesi yapılmıştır. Proje izleme uzmanları, proje koordinatörleri, yararlanıcı kurum yetkilileri, projeler ile ilgili kurum çalışanları, projenin nihai yararlanıcıları ile ayrı ayrı görüşülmüştür. Veri kaynakları ile ilgili detaylar 4.7 Veri kaynakları bölümünde ve araştırmanın ekinde sunulmaktadır. Yapılan saha incelemesi ve veri toplama aşamasında yöntem kısmında (4.3 Araştırma soruları) tanımlanan sorular yönlendirici olmuştur. Bu yaklaşımın bulguların genellenebilirliğini olumlu etkilediği düşünülmektedir. Yorumlama örnek olay yönteminde temel unsurlardandır. Araştırmacı sürekli olarak sahada edindiği gözlemleri yorumlayarak araştırmanın yönünü belirler. Gözlemlendiği ve yorumladığı unsurların anlamını rafine hale getirmek için gözlemlerinin yönünü yeniden belirler.

Kurumsal gelişim ve öğrenmede örnek olay önemli bir potansiyel taşımaktadır. Birçok program ve yenilik uygulama alanının farklılıklarını dikkate almadığı için veya uygulayıcıların ve nihai faydalanıcıların program ve projeler ile ilgili kendi algı ve yaklaşımları ile hareket ettiklerini fark edemediği için başarısız olmaktadır (Simons, 2009). Araştırma kapsamında ortaya konan bulgular ve öneriler ağırlıklı olarak bu bakış açısı ile yapılan analizler sonucu ortaya konmuştur.

Nitel yaklaşımın olumsuz yönleri; öznel olması, bilimsel literatüre katkısının yavaş olması ve maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Araştırmacının yeterliliği konusunda farkındalığı özneliğin yanlış anlaşılmalara neden olmaması için önemlidir. Ayrıca nitel araştırmacılar bulgularının nesnellliğini sağlamak amacı ile çeşitleme (triangulation) yoluna giderler. Özellikle farklı veri kaynaklarına başvurulması ve veri toplama konusunda farklı yöntemlerin kullanılması elde edilen nitel bulguların nesnellliği ve açıklama gücü açısından gerekli görülmektedir (Stake,1995). Araştırma kapsamında projeler ile ilgili farklı aktörler, uzmanlar, kişilerin farklılaşan görüş ve eleştirileri alınarak ikincil veri kaynakları ile birlikte analizlere dâhil edilmiştir.

4.6. Nitel Araştırmalarda Veri Analizi

Analiz ve yorumlama örnek olay yaklaşımı ile ilgili çalışmalarda en az ele alınan konudur (Yin, 2014a). Bunun üç sebebi olabilir: birincisi örnek olay çoğunlukla araştırmacının sezgisel becerilerine ve muhakeme yeteneğine bağlıdır. İkincisi tüm durumlarda geçerli rehber veya ilkeler tanımlamak kolay değildir. Üçüncü olarak diğer yaklaşımlara uygun analitik araçları uygulamak gibi bir girişim olmayan vaka çalışması verilerinin analizini formüle etmek biraz zaman almıştır (Simons, 2009).

Örnek olay yöntemi temel olarak sezgisel yorumlamaya dayanıyor olsa da bazı yaklaşım ve süreçlerde nitel verileri anlamlandırma ve çıkarımlarda bulunmada kullanılabilir. Analiz ve yorum konusu aşağıda özet olarak ele alınmaktadır.

Yorumlama veri setinden bütüncül ve sezgisel olarak elde edilen ve çıkarılan kavrayışlar olarak ifade edilebilir. Bu kavrayış formel analiz yolu ile de edinilebilir ancak örnek olay araştırmasında veri setinin bütünselliğini koruyarak tündengelim ve tümevarım yaklaşımlarından daha ziyade sezgisel ve yorumsama yolu ile elde edilmektedir. Yorumlama yüksek nitelikte bilişsel ve sezgisel bir süreç olup belgelerin yeniden incelenmesi, mülakatlar, saha çalışması notları, hikâyeler, şiirler ve gözlem notlarının tekrar tekrar okunması gibi farklı yollarla toplanan veriler içerisinde düşünsel olarak boğulmayı gerektirir (Simons, 2009). Nitel verilerin analizinde veri özleştirme ve veri dönüştürme dikkate değer önemli yaklaşımlardır. Veri özleştirme mülakat, saha notları ve gözlem çalışmalarından anahtar verilerin seçilmesi, odaklanması ve süzülmesi sürecidir. Araştırma soruları, kavramsal çerçeve veri özleştirmeyi yönlendirir ve özleştirilen veri matris, çizelge veya ağ yolu ile görselleştirilir. Böylece veri setinde neler olduğu görülebilir ve analizi daha ileriye götürmek için neler yapılması gerektiği daha kolay ortaya konabilir. Araştırma kapsamında 28 adet yönlendirici soru tanımlanmış ve saha çalışmalarında veri toplama aşamasında araştırmanın yönü bu sorular ile belirlenmiştir. Veri dönüştürme özleştirmeden farklı olarak herhangi bir doğrusal sıralama izlemek zorunda olmaksızın verilerin tanımlanması, analizi ve yorumlanmasını ifade eder.

Örnek olay incelemesinde veri analizi yapılırken kodlama, kategorilere ayırma, aşamalı odaklanma, kavramsal haritalama ve kuram oluşturma-gömülü teori de kullanılan süreçlerdir. Tehlikelerine ve yoğun eleştirilere rağmen katılımcıların bakış açısı ve yorumlamalarından hareketle kuram oluşturma (gömülü teori) en yaygın kullanılan yaklaşımlardandır (Simons, 2009).

Nitel araştırmalarda analiz ve bulguların geçerliliği veya güvenilirliği önemli bir konudur. Çıkarımların tutarlılığı, kabul edilebilirliği, uyumlu olması, savunulabilir ve temelinin sağlam olması okuyucuların araştırmacının bulgularına güvenebilmesi için zorunluluk olarak görülmektedir. Diğer yandan güvenilirlik özellikle program değerlendirme çalışmalarında önem taşımaktadır. Kamu programlarının değerlendirilmesi geniş toplum kesimlerini de ilgilendirdiği için kabul edilebilir biçimde doğru olması gerekmektedir. Ayrıca adillik ve demokratiklik gibi kriterler de araştırma konusunun geçerliliği için önemli hale gelmektedir.

Örnek olay araştırmasında bulguların geçerliliğini sağlamak için desteklenen iki temel strateji çeşitlendirme ve yanıtlayan doğrulamasıdır. Olguları farklı açılardan görme olan çeşitlendirme metot ile ilgiliyken, yanıtlayan doğrulaması süreç ile ilgilidir. Bu iki yaklaşım geçerlilik için katkı sağlayabilir ancak yeterli olmayacaktır. Araştırmacının düşünümlülüğü, sahada kurduğu ilişkiler (sağlıklı veri toplanmasını olanaklı kılan) de oldukça önemlidir. Araştırma kapsamında proje ekibi üyeleri, yararlanıcılar ile kurulan güven ilişkilerinin bulguların geçerliliği olumlu bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Çeşitlendirme temel olguların, argümanların ve çıkarımların test edilmesi ve dayandığı kanıtların güçlendirilebilmesi için farklı bakış açılarının dikkate alınmasını sağlayan bir araçtır. Denzin (1978), dört tür çeşitlendirme tanımlamaktadır: veri çeşitlendirmesi, araştırmacı çeşitlendirmesi, teori çeşitlendirmesi ve metodolojik çeşitlendirmesi (Denzin'den aktaran: Simons, 2009). Örnek olay araştırmasında metodolojik çeşitlendirme ve veri çeşitlendirmesi sık kullanılmaktadır (Simons 2009). Çeşitlendirme konusunda farklı yöntem ve veri kaynaklarının düz olarak kullanılmasından daha ziyade farklı ve çok sayıda bakış açısının analiz ve yorumlamada dikkate alınmasının araştırmacının çıkarımlarının geçerli olana yakınsamasına katkı sağlama faydası nedeni ile önemsenmektedir. Yanıtlayan doğrulaması araştırmacının gözlemlediği, yorumladığı ve tecrübe ettiği gerçekliğin ilgili olduğu kişilerle beraber doğruluğunun, adillığının ve yeterliliğinin kontrol edilmesidir. Bu strateji özellikle farklı çıkar grupları ve değer yargılarının adil olarak temsil edilmesi gerektiği demokratik örnek olay araştırması ve değerlendirme örnek olay araştırmasında önemli bir husustur. Araştırma süreci boyunca araştırmacı ve araştırılan arasında bir denge kurulmaktadır. Dolayısıyla yanıtlayan doğrulaması bir strateji olmasının yanı sıra politik olarak da bir niyeti ortaya koymaktadır.

4.7 Veri Kaynakları

Araştırma kapsamındaki projelerin dâhil olduğu Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından finanse edilen İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Mali Destek Programı program kapanış raporu, program sonrası değerlendirme raporu, proje uygulama dokümanları, proje başvuru belgeleri ikincil veri kaynaklarını oluşturmuştur. Program kapsamında görevli izleme uzmanları ile yapılan mülakatlar, proje uygulama alanlarında yapılan gözlemler, proje ekibi ile yapılan toplantılar, proje hedef kitlesinde yer alan genç, kadın ve köylülerle yapılan görüşmeler birincil veri kaynaklarını (Çizelge A.1) oluşturmaktadır

5.ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu araştırmanın temel amacı kırsal alanların ve kırsalda yaşayan insanların sosyal ve ekonomik anlamda yaşam koşullarının iyileşmesine katkı sağlamak amacı ile kadın girişimciliği, genç istihdamı ve alternatif gelir yaratma öncelikleri çerçevesinde desteklenen küçük ölçekli hibe projelerinin tasarım, uygulama ve uygulama sonrası süreçlerini derinlemesine analiz etmektir. Bu çerçevede araştırma sorularından ve proje amaç ve önceliklerinden hareketle tanımlanan aşağıdaki 4 temel kriter sorgulanmaya çalışılmıştır.

5.1 Projelerin Amaç ve Öncelikleri ile Uygulama Alanının Sosyal ve Ekonomik Öncelik ve İhtiyaçları Arasındaki Uyumluluk

Proje amaçları ile ilgili temel bilgi proje başvuru dokümanlarından elde edilmiştir. Proje başvuru dokümanlarında kalkınma bakanlığı ve kalkınma ajansı tarafından hazırlanan örnek form kullanılmaktadır. İlgili formda projeler ile müdahale edilmek istenen alana ilişkin bilgi temel olarak 1.6 Gereçlendirme bölümünde sunulmaktadır. Bu bölümde projenin programın amaç ve öncelikleri ilişkisi, kapsanan bölgedeki ihtiyaç ve sorunlar, hedef grup ve nihai yararlanıcılar hakkında bilgiler sunulmaktadır. Araştırma kapsamındaki dört projeye ilişkin proje amaçları aşağıda (Çizelge 5.1) ifade edilmiştir:

Çizelge 5.1. Projelerin genel amaçları

Proje 1: Kırsal alanda yaşayan ev hanımları ile genç nüfusun evde hazırlanan gıdaların üretimine ilişkin faaliyetlerini etkinleştirerek meslek sahibi olmalarını sağlamak, eğitim ile insan kaynaklarını geliştirmek, ilçemizde kadın işsizliğini azaltmak, kadının istihdam edilebilirliğini iş gücüne katılımını artırmak, genç işsizlerin kapasitelerini artırarak istihdam edilebilirliklerinin önündeki engelleri kaldırmak ve bu sayede işsizlik oranını azaltmaktır.
Proje 2: Kadın, genç, engelli ve kırsal alanda yaşayan nüfusa yönelik olarak insan kaynaklarının geliştirilmesi, işgücü niteliğinin artırılarak istihdam edilebilirliğin önündeki engellerin kaldırılması ve işsizlik oranının azaltılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır.
Proje 3: Bölgemizdeki işsizlik oranının azalmasına, kadınların toplum içindeki sosyal statülerini kazanmasına, atıl duran kadın işgücünün ekonomiye katılması çalışmalarına, bölgede sürdürülebilir ekonomik kalkınma sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.
Proje 4: Kırsal alanda yaşayan kadınların nitelikli işgücü sağlanarak istihdam edilebilirliğinin önündeki engellerin kaldırılmasına yardımcı olmak ve gelir getirici faaliyetler konusunda farkındalık yaratmak, kırsal alanda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amacıyla insan kaynaklarının geliştirilmesine katkıda bulunmak.

Kaynak: OKA (2013a).

Proje amaçları incelendiğinde program içeriğine uygun olarak işsizlikle mücadele, istidam edilebilirlik, işgücünün niteliğinin artırılması hususlarının tekrar edildiği görülmektedir. Nitekim sık tekrarlanan kelimeler yan yana dizildiğinde “kırsal alanda istihdamın” artırılması temel amaç olarak ifade edilmektedir.

Kırsal alanda istihdam amacına erişim için öngörülen araçlar projenin özel amaçlarında belirtilmektedir. Özel amaçlar incelendiğinde hedef kitle olarak belirlenen kadınlar, gençler, işsizler ve engellilere yönelik olarak eğitim yolu ile mesleki beceri edindirme ve üretim ekipmanlarının sağlanmasının öncelikli olarak hedeflendiği görülmektedir. Bir projede kadınların vatandaşlık bilinci, kadın sağlığı, sosyalleşme, çocuk gelişimi ve aktif-katılımcı birey olma konularında da gelişimlerine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Proje özel amaçları aşağıda (Çizelge 5.2) sunulmaktadır.

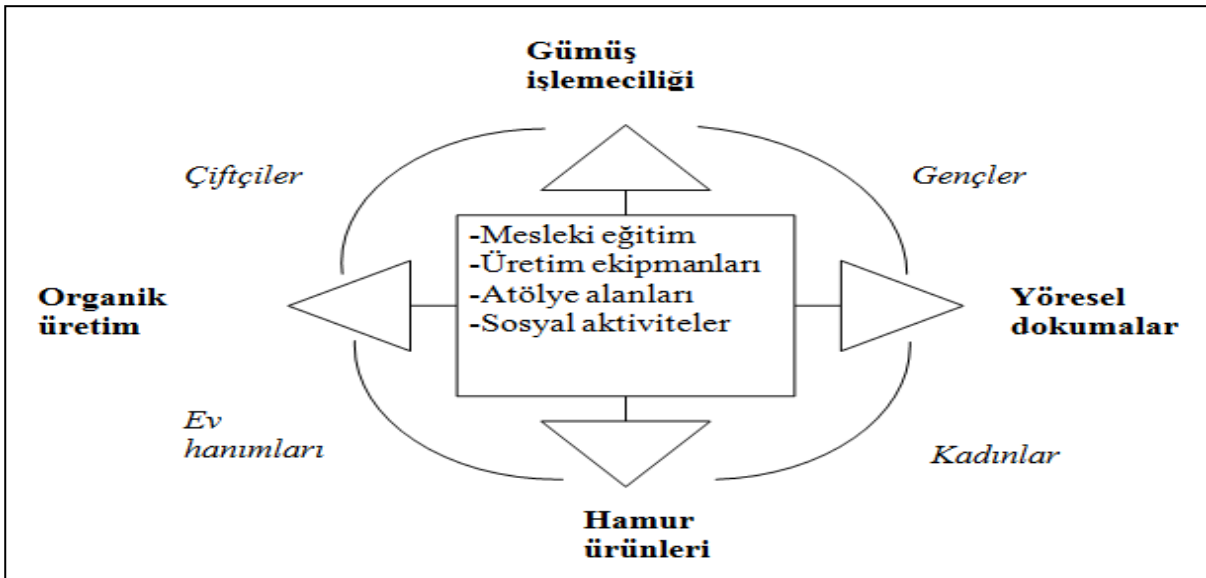
Çizelge 5.2. Projelerin özel amaçları

<p>Proje 1: Baydarlı Beldesi'nde yaşayan kadın/erkek ve çalışabilir durumdaki engelli bireylerden oluşacak 40 kişiye 2 grup halinde "Gümüş Takı İmalatı" konusunda eğitim vermek, başarılı olan kursiyerlerin tamamının Baydarlı Beldesi'nde bulunan imalathanelerde iş sahibi olmalarının sağlanmasıdır.</p>
<p>Proje 2: Proje ile Serenli Belediyesinin belirleyeceği yerde evde hazırlanan gıda ürünlerinin hazırlanacağı Organik Gıda Üretimi Atölyesi'ni kurmak ve proje bittikten sonra da kadınları ve genç nüfusu devamlılığı ve sürdürülebilirliği olacak kalıcı bir üretim atölyesine kavuşturacaktır. Projemiz ile kırsalda yaşayan ve aile işletmesi düzeyinde organik tarım yapan hane halkından olan ev kadınları ile 15-29 yaş arası genç nüfusun(kadın-erkek) 480 saat teorik ve uygulamalı eğitim vermek suretiyle meslek edindirmek ve gıda sektöründe istihdam edilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.</p>
<p>Proje 3: TR83 bölgesi içerisinde yer alan Samsun'a bağlı Vezirköprü ilçesi Tahtaköprü, Sarıdibek ve Susuz köylerinde yaşayan 60 genç kız ve kadınıımızın istihdam edilebilirlikleri önündeki engelleri kaldırmaktır. Unutulmaya yüz tutmuş yöreye özgü dokuma örneklerini (Soruk kilimi ve Susuz bezi) yaşatmak, geleneksel dokumalardan elde edilen hediyelik eşyaların üretilmesini sağlamak ve gelir getirici ürün olarak turizm sektörüne kazandırmaktır. Genç kız ve kadınlara temel hak ve özgürlükler, vatandaş olma bilinci, girişimcilik, ağız ve diş sağlığı, doğurganlık ve cinsellik, çocuk gelişimi ve bakımı, hijyen, sosyal haklar gibi sosyalleşme eğitimleri vererek topluma uyum sağlamaları, aktif ve katılımcı bireyler olmalarını sağlamaktır.</p>
<p>Proje 4: Bayat ta özel yöresel, erişte, mantı, tarhana gibi ürünlerin çiftçi kadınlarımız tarafından üretilip, ülke çapında satılmasını sağlayarak hedef grup olan 40 ev kadının meslek sahibi olmasını ve iş kurmasını sağlamaktır.</p>

Kaynak: OKA (2013a).

Projeler kapsamında "unutulmaya yüz tutmuş" yöresel dokumaların alternatif bir gelir imkânı olarak geliştirilmesi, çiftçilerin gelirlerinin artırılabilmesi için organik gıda üretiminin geliştirilmesi, "yöresel" hamur ürünlerinin üretimi yolu ile kadınların gelirlerinin artırılması ve gümüş işlemeciliği yolu ile genç istihdamının artırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Projelerin amaçlarını, hedef kitleleri ve proje konularını birlikte aşağıda (Şekil 5.1) görebiliriz:

Şekil 5.1. Projelerin temaları ve hedef kitleleri

Proje gerekçeleri incelendiğinde, istihdam olanaklarının yetersizliğinin, göçü önlemek için tarımdan elde edilen geliri artırmanın gerekliliğinin, kadınların iş yaşamına katılımının sınırlı olmasının ve yöresel ürünlerin tarım dışı geliri artırmadaki öneminin vurgulandığı görülmektedir. Ülke ölçeğinde yayınlanan işsizlik, göç, kadınların işgücüne katılımı ile ilgili veriler kullanılarak kırsal alanda gelir ve istihdamın artırılması, genç ve kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi gereklilikleri açıklanmıştır. Proje uygulama alanları ile ilgili nüfus, ilçe merkezine uzaklık, coğrafi konum ve proje teması ile ilgili uygulama alanının sosyal ve kültürel geçmişi ve taşıdığı avantajlar anlatılmıştır. Gerekçlendirmeler ile ilgili aşağıda (Çizelge 5.3) bazı örnekler sunulmaktadır:

Çizelge 5.3. Proje gerekçlendirmeleri

Proje 1: ...Beldemizden göç ederek giden insanlarımızın çoğunluğunun kuyumculuk işiyle uğraşmaktadırlar. Büyük şehirlere giderek ekonomik yeterliliğe ulaşan girişimcilerimiz Belde'nin gelişimi ve burada bulunan insanların da ekonomik rahatlığa ulaşmaları amacıyla Baydarlı Belediye'sinin de desteğiyle Belde merkezinde 2 adet Gümüş Takı Üretim atölyesinin kurulmasını desteklemiştir. Buradan üretilen ürünlerin tamamını kendileri satın alarak iç ve dış piyasaya satmaktadırlar. Bölgede talebin bu kadar güçlü ve arzında bu kadar sıkıntılı olduğu ekonomik alan yok denecek kadar azdır...

Proje 2: ...Tarımda istenilen düzeyde gelişme sağlanamamış olması yörede tarıma ilgiyi azaltmakta yöre halkının ekonomik açıdan olumsuz etkilenmesi sonucu, yöre halkı ve özellikle de genç nüfus göç etme eğilimi göstermektedir. Ayrıca göç etmeyen çiftçi ise gelirini artırmak için kimyasal maddeler kullanarak üretimi artırmaya çalışmakta ve dolayısıyla da çevreye zarar vermektedir. Bölgede göçü önlemek ve halkın gelir durumunu yükseltmek için acilen tarımdan elde edilen geliri artırmak gereklidir...

Proje 3: ...Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde ve ilçemizde de kadın girişimciliğinin az olması önemli bir sorundur. Ülkemizde ki girişimcilerin %92-93 ü erkektir. Bunun sebepleri için kadınların eğitim seviyesinin düşük olması, mesleki eğitimden yoksun olması, ev yaşamına hapsedilmesi, dışarıyla sosyal bağlarının koparılması gibi daha birçok neden sayılabilir. Girişimcilik için en önemli iki şart bireylerin bir işi yapabilecek bilgi ve beceri donanımına sahip olmaları ve bir iş kuracak cesaretlerinin olmasıdır. Oysa ülkemizde kadınlar eğitimden uzak tutularak iş kurabilme ve meslek sahibi olma şansları ellerinden alınmaktadır. Bayat da kadın girişimciliği, kadının meslek sahibi olması konusunda Türkiye'den çok farklı özellikler sergilememektedir...

Proje 4: Projenin uygulanacağı... köyleri ilçeye uzak olmasının yanı sıra ulaşım imkânları da oldukça zordur. Bu köylerin topoğrafik yapısının çok engebeli olması nedeniyle ekonomik gelir getiren tarım arazisi bulunmamakta ve yoksulluk yoğun olarak yaşanmaktadır. Bu nedenle yörede yaşayan erkekler geçimlerini sağlayabilmek için büyük şehirlerde mevsimlik işçi olarak çalışırken; köyde kalan kadınlar, yaşlılar ve çocuklar temel gereksinimlerini karşılayacak ölçüde zor koşullarda tarımsal üretim yapmaya çalışmaktadırlar. Bu köylerdeki erkek nüfusu 2913 iken kadın nüfusu 3018 olup toplamda 5931 kişidir. Bu köylerde yaşayan erkeklerin % 80'i şehirlerde mevsimlik işçi olarak çalışması nedeniyle yöredeki kadınlar işgücüne dâhil olamamakta sadece ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. Aynı zamanda yöre halkının yaşam koşulları gereği sosyalleşme imkânlarının olmaması ve kendi yöresinde içe kapalı bir hayat yaşamaları nedeniyle genç kız, kadın ve erkeklerin eğitimlerinin oranı çok düşüktür. Bu nedenle tarıma alternatif geçim kaynaklarının yaratılması ve yöredeki kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması yöredeki geçim sıkıntısının önündeki engelleri biraz olsun kaldıracaktır.

Kaynak: OKA (2013a).

Projelerin hedef kitesinde yer alan gençler, kadınlar, çiftçiler ve ev hanımları ile ilgili olarak paylaşılan bilgi daha çok projeye dâhil edilmesi planlanan kişi sayılarına yöneliktir. Projeler kapsamında ulaşılabilecek planlanan genç, kadın veya çiftçi sayısı ortalama 40 kişidir. Aşağıda hedef kitle tanımı ile ilgili örnekler (Çizelge 5.4) sunulmaktadır:

Çizelge 5.4. Hedef gruplara ilişkin tanımlamalar

Proje 1: Baydarlı Belediye'si merkezinde yaşayan 15-29 yaş arasında 40 kişi projemizin hedef kitesini oluşturmaktadır. Hedef yaş aralığında bulunan herhangi bir mesleki yeterliliğe sahip olmayan kadın, erkek ve çalışabilir durumdaki engelli vatandaşlarımız proje kapsamında açılacak olan Gümüş Üretimi Kursu'na alınarak meslek sahibi olmaları ve iş garantisi veren işletmede işe başlayarak düzenli ekonomik gelir elde eder hale geleceklerdir.
Proje 2: Projemizin hedef grubu, Niksar Organik Meyve Üreticileri Birliği üyesi olan, kırsalda yaşayan ve halen aile işletmesi düzeyinde organik tarım yapan, Niksar'ın 7 köyünde (Serenli Kasabası, Şeyhler, Tepeyatak, Sulugöl, Boyluca, Hanyeri, Cer köyleri) yaşayan 20 ev hanımı ile 15-29 yaş arası 20 genç nüfustur.
Proje 3: TR83 bölgesi Samsun ili Vezirköprü ilçesi Tahtaköprü 2137, Sarıdibek 2930 ve Susuz 864 nüfusa sahiptir. Hedef kitlemiz, Tahtaköprü Köyünde 24, Sarıdibek Köyünde 24, Susuz Köyü'nde 12 kişi olmak üzere toplam 60 kadın ve genç kızımızdır.
Proje 4: Projenin hedef grubu; Bayat (Çorum) ilçe Merkezinde yaşayan 20-35 yaşları arasında, yoksul, eğitim seviyesi düşük 40 kadındır.

Kaynak: OKA (2013a).

Hedef kitlede yer alan grupların ihtiyaç ve sorunlarına yönelik açıklamaları destekleyen ve doğrudan hedef kitlede yer alan kadınlar, gençler ve çiftçiler ile yapılmış saha çalışmalarını içerir veriler bulunmamaktadır. Hedef kitlede yer alan gençlerin ve kadınların ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ile ilgili olarak aşağıdaki açıklamalar dikkate değerdir:

Proje 1: Proje kapsamında yapılacak olan faaliyetler ile **gençlere girişimcilik ruhu aşılanacak olup** hedef grubun iktisadi faaliyette bulunabilecek hiçbir mesleki bilgisi ve becerisi ve dolayısıyla cesareti yoktur.

Proje 2: ... Bunun içinse, **Anadolu kadınının doğuştan üretmeye yatkınlığı olan** ve özellikle son yıllarda doğal ve geleneksel olana olan özlemin oluşturduğu ciddi bir pazara sahip olan yöresel gıdaların kullanılması iyi bir çıkış noktası olacaktır.

Proje gerekçelendirmelerinde hedef kitle ile ilgili örnekler aşağıda (Çizelge 5.5) verilmektedir:

Çizelge 5.5. Hedef gruplara ilişkin değerlendirmeler

Proje 1: Beldemizde açılan 2 adet gümüş işletmesinden birinin eleman bulamama sıkıntısı yüzünden kapanması ve diğerinin de eleman sıkıntısı çekmesi nedeniyle hazırlamış bulunduğumuz projemizde hedef kitle olarak gençlerimizi seçmiş bulunuyoruz. Kadın ve erkeklerden oluşan genç nüfusun mesleki yeterliliğin artırılması, uzun yıllar bu işletmelerin ayakta kalması ve belde ekonomisine katkı sağlamalarının yanı sıra hedef grubun sosyal güvenceli işe sahip olmaları sağlanacaktır.
Proje 2: Geleneksel olarak yüzyıllardır çalışmaya alışmış olan kadınlar kırsal tarımında istenilen düzeyde gelişme sağlanamamış olması nedeniyle zamanlarının önemli kısmını ev işleri yaparak geçirmekte yaptıkları işler üretim ve kazanç değeri taşımadığından bir artı değer üretmiş olma, aile bütçesine katkıda bulunma, işe yarama, söz sahibi olma, üretici olma, lider olma, yönetme ve "kadın" olma özelliklerini ortaya çıkaramamaktadırlar. Böyle durum sonucunda kadınların sosyal hayattan çekilmeleri ve toplumda oluşan çalışan kadın- çalışmayan kadın ayrımında ev ve bakım sorumlulukları emeğinin yok sayılması kadın iş gücü piyasasına girme isteği doğurmuş ve bundan kaynaklanan bir ihtiyaç ortaya çıkmıştır.
Proje 3: Hedef grubun en önemli sorunu büyük oranda mesleki eğitimden veya tamamen mesleki eğitimden yoksun , işgücü piyasasının taleplerine cevap vermesi neredeyse imkânsız, evine ve yoksulluğa itilmiş olmalarıdır. Hedef grubun iktisadi faaliyette bulunabilecek hiçbir mesleki bilgisi ve becerisi ve dolayısıyla cesareti yoktur.

Proje 4: Ulaşım, yörenin temel sorunları arasındadır. Ekonomik yönden bölge halkı oldukça fakirdir. Arazi yapısı tarıma elverişli olmayıp mevcut tarım, Tahtaköprü ve Sarıdibek köylerinde Soruk vadisi içerisinde yer alan tarlalarda ilkel koşullarda (karasaban, insan ve hayvan gücü) yürütülmektedir. Bu nedenle bölge erkekleri, büyük şehirlerde mevsimlik işçi olarak çalışırken; köyde kalan kadınlar, yaşlılar ve çocuklar temel gereksinimlerini karşılayacak ölçüde zor koşullarda tarımsal üretim yapmaya çalışmaktadırlar. Bütün bunların yanı sıra bu yöredeki en büyük sorunlarından olan kadının sosyal ve ekonomik hayattan uzaklaştırılarak toplum dışına itilmesi, evlerin içerisine hapsedilmesi sorunu da yoğun şekilde yaşanmaktadır. Ekonomik özgürlükleri olamayan bu kadınlar İlk önce ebeveynleri ve eşleri tarafından daha sonra ilçe halkı tarafından toplumsal yaşamdan soyutlanmaktadır.

Kaynak: OKA (2013a).

Gerekçelendirme kısmı ile ilgili yukarıda yer alan açıklama ve bilgiler, proje hazırlık sürecinde hedef kitlede yer alan kitlelerin ihtiyaç ve sorunları ile ilgili saha çalışmaları yapılmadığını, görüşlerine doğrudan başvurulmadığını ve hedef kitlede yer alan gençler ve kadınların proje hazırlık sürecine dahil edilmediklerini ortaya koymaktadır. Projeler kapsamında yaklaşık 180 kadın ve gencin projeye dâhil olması hedeflenmişken uygulama dokümanları ve kursiyer kayıt formları düzenli olarak eğitimlere devam eden kişi sayısının hedeflenenin oldukça altında kaldığını göstermektedir. Uygulama sürecinde yapılan izleme ziyareti raporlarına ve uygulama sonrası proje koordinatörleri ile yapılan görüşme sonuçlarına göre karşılaşılan en önemli sorunlardan biri kursiyer bulunamamasıdır. Nitekim kursa katılımı artırmak için proje uygulayıcısı kurum çalışanları ve yakınları tanıdıkları ve devam edebilecek herkesi projeye dahil etmeye çalışmışlardır. 25.03.2014 tarihinde yapılan bir ziyarette projeler kapsamında eğitimlere katılan bir genç ile yapılan görüşmeden alınan bir diyalog aşağıda sunulmaktadır:

Görüşme gerçekleştirilen kursiyerin ismi Fatih, 25 yaşındadır. Babası ile beraber demir işinde çalışmaktadır. Lise mezunu olan Fatih, bu tarz kurslara meyilli olduğunu belirtmektedir. Fatih yakında İstanbul'da evlenecektir. Eşinin çalışmayacağını belirtmektedir.

Araştırmacı: Merhaba Fatih, kursa katılmadan önce projeden haberin olmuş muydu?

Kursiyer Genç: Hayır abi, kurs açıldığını söylediler ben de kayıt oldum.

Araştırmacı: Kursu neden katılmak istedin?

Kursiyer genç: Bir şeyler öğrenmek için katıldım.

Araştırmacı: Öğrendin mi peki bir şeyler?

Kursiyer genç: Ufak, tefek.

Araştırmacı: Neden ufak tefek?

Kursiyer genç: Yaptığımız şey değil! Ama mesleğimizle ilgili, demircilik, elektrik, mobilya gibi burada yapılan işlerle ilgili olan kurslar olsa daha faydalı olur.

Araştırmacı: Köyde yeterince genç var mı kursa katılabilecek?

Kursiyer genç: Toplanırsınız, arkadaşlar var.

Araştırmacı: Boş zamanlarında neler yapıyorsun?

Kursiyer genç: Boş zamanım yok ki!

Proje hedef kitleleri ile proje sahibi kurumlar arasındaki ilişki de önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Projeyi hazırlayanlar, proje uygulayıcıları, projenin resmi sahipleri ve gerçek sahipleri arasında farklılıklar görülmüştür. Proje hazırlık sürecinde teklif çağrısı yöntemi gereği ilan tarihinden itibaren 90 gün içerisinde projelerin Kalkınma ajansına sunulması gerekmektedir. Yapılan görüşmelerde dört proje için de proje hazırlık sürecinin teklif çağrısı ilan süreci ile başlatıldığı ifade edilmiştir. Dört proje için de hazırlık sürecinde dış uzmanlardan destek alınmıştır. Dört projede de projenin resmi sahibinin esas faaliyet ve uzmanlık alanı ile proje konusu arasında doğrudan bir bağ bulunmamaktadır. Hibe başvuru rehberlerinde tanımlanan uygun başvuru sahipleri arasında olma, finansman kabiliyeti ve daha önce proje uygulamalarına dâhil olmuş olma başvuru sahibi olmada önemli kriterler olarak belirtilmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen bir proje koordinatörü başvuru sahibinin belirlenmesi sürecini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Teklif çağrısı ilan edildiğinde... İlçesinde görev yapan proje uzmanı arkadaşlarla projemizi yazmaya başladık. Başvuru sahibini projenin uygulandığı alanın belediye başkanlığı yapacaktık

ancak daha önce hiç proje uygulamadığımız için seçilme şansımız düşer diye düşünerek ilçede daha önce AB projesi uygulamış... Kurumunu proje sahibi olarak gösterdik.”

Proje hazırlık süreci denildiğinde çoğunlukla proje yazımı anlaşılmaktadır. Yapılan belge incelemelerinde farklı proje başvuru formlarındaki bilgilerin birbiri ile aynı olduğu kısımların bulunduğu görülmüştür. Uygulamada projeyi yazan uzmanların ellerindeki dolu örnekleri sıklıkla kullandıkları ve programa ve projeye özgü bilgileri değiştirdikten sonra projeleri sundukları bilinmektedir. Proje başvuru formlarında farklı illere ve bölgelere ait bilgilere rastlanmaktadır. İzleme uzmanları ile yapılan görüşmeler bu bulguları doğrulamaktadır. Aşağıda (Çizelge 5.6) ki ayrı konuda yazılmış proje başvuru formundan alınan açıklamalar yer almaktadır:

Çizelge 5.6. Proje başvuru formlarındaki benzerlikler

Proje A: ...Bunun içinse, Anadolu kadının doğuştan üretmeye yatkınlığı olan ve özellikle son yıllarda doğal ve geleneksel olana olan özlemin oluşturduğu ciddi bir pazara sahip olan yöresel gıdaların kullanılması iyi bir çıkış noktası olacaktır.
Proje B: ...Bunun içinse, Anadolu kadınının doğuştan üretmeye yatkınlığı olan ve dünya çapında ciddi bir pazara sahip olan el sanatlarının kullanılması iyi bir çıkış noktası olacaktır.

Kaynak: OKA (2013a).

Kırsal alanda istihdamın artırılması genel amacına hizmet etmek için projelerin çoğunlukla mesleki eğitime, üretim alanlarının oluşturulmasına ve atölyeler kurulmasına yoğunlaştığı proje faaliyetlerinden anlaşılmaktadır. Hedef kitlenin ihtiyaçları ile ilgili doğrudan bir saha araştırması bulunmadığı için ve projelerin başvuru sürecinde rehber aldığı tek kaynak olan hibe başvuru rehberi dikkate alınarak projeler yazılmıştır. Hibe başvuru rehberinde araştırma konusu projeler ile ilgili örnek faaliyetler içerisinde birinci sıralarda yerel işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu meslek/beceri alanlarında eğitim ve ahşap işi, çanak çömlek (toprak eşya, çömlek yapma), dokumacılık, hasır işleri, folklorik bebek ve giysi yapımı, kilimcilik, keçecilik gibi el sanatlarına dayalı sektörlerde faaliyetleri yaygınlaştırarak katma değer artırılması yer almaktadır (OKA, 2013c). Araştırma kapsamındaki dört proje esas olarak birinci sırada yer alan bu örnek faaliyet üzerine tasarlanmıştır. 01.05.2015 tarihinde yapılan bir saha ziyaretinde proje yararlanıcısı kurumun başkanı, proje kapsamında sulama altyapısı finanse edilemediği için eğitim ve ekipman faaliyetlerini projeye dahil ettiklerini ifade etmiştir. Projenin başarılı bulunabilmesi için hibe rehberindeki koşullara uygun olarak hareket ettiklerini belirtmiştir.

Yapılan bir saha ziyaretinde (25.03.2014 tarihli) araştırma kapsamındaki projelerden birinde eğitici olarak görev yapan kişi ile görüşülmüştür. Görüşmede proje kapsamında düzenlenen kursların süre ve derinlik olarak piyasanın ihtiyaç duyduğu niteliği sağlayamadığı ve piyasada çekirdekten yetişme ustaların tercih edildiği belirtilmiştir. Ayrıca (projenin gerekçe kısmında avantaj olarak vurgulanan) belde iş adamlarının toptancılığa döndükleri için proje ile ilgilenmediklerini belirtmiştir.

Proje temaları olan organik üretim, gümüş işlemeciliği, yöresel yemekler-hamur ürünleri, yöresel dokuma ürünleri uygulama alanlarında proje öncesi döneme dayanan bir geçmişe sahiptir. Yerel halk, çiftçiler, uygulama alanında yaşayan gönüllü insanlar, yerel kurumlar ve kanaat önderlerinin bu konular ile ilgili uygulamalarının var olduğu yapılan saha incelemelerinde görülmüştür. Bu bağlamda proje fikrinin daha önce gelişen bu deneyimlere dayandırıldığı söylenebilir. Aşağıda (Çizelge 5.7) araştırma kapsamındaki alanlara ilişkin proje öncesi durum açıklanmaktadır.

Çizelge 5.7. Proje öncesinde araştırma alanlarının durumu

Proje 1: Yaralanıcı tarafından ilçede ahlat olarak bilinen yaban armudu meyvesinin “mucize meyve-ahlat unu” adı altında tanıtımı ve yayımı yapılmaya çalışılmaktadır. Ahlat meyvesinin sağlık açısından faydalı olduğu ifade edilmektedir. Yaralanıcı temsil ettiği çiftçilerin ilaç ve tohum ihtiyaçları konusunda hizmet sunmaktadır. Kadın girişimciliği konusunda daha önce faaliyetleri bulunmamaktadır.
--

Proje 2: Yararlanıcı belediyenin bulunduğu beldedeki çiftçilerin çoğunluğunu oluşturduğu ancak çevre köylerden çiftçilerin de üyesi bulunan organik meyve üreticileri birliği ilçe tarım müdürlüğü uzmanlarının desteği ile faaliyetlerini sürdürmektedir. İlk yıllarda özel idarenin de desteği ile sertifikasyon konusunda sertifikasyon maliyetleri karşılanmıştır. Proje uygulama alanı beldenin coğrafi konumu da uygun olduğu için organik tarım yayılmıştır. Üretim genel olarak emekli öğretmen ve çiftçiler tarafından gerçekleştirilmektedir. ÇATAK projesi meyve üreticileri birliğine üye sayısını olumlu etkilemiştir.

Proje 3: Proje uygulama alanı köylerde çok eskiden beri yöresel dokuma ürünler üretilmekte ve köylü kadınlar tarafından günlük yaşamlarında kullanılmaktadır. Proje öncesinde fotoğraf ve doğaya ilgi duyan gönüllü insanlar fotoğraf gezilerinde Soruk ve Susuz vadilerinde var olan bu yöresel ürün potansiyelinin tanıtımı ve yayımı için kişisel çaba harcamışlardır. Çeşitli ulusal ve yabancı heyetlerin ve ziyaretçilerin köyleri ziyaret etmelerine önyak olarak bu köylerdeki yöresel ürünlerin tanıtımına katkı sağlamışlardır. Sonraki aşamalarda mülki idare ve kamu kurumlarının desteği ile köylerde uygun boş alanlarda kurslar açılmıştır. Kurslarda kadınlara harçlık verilmiş ve karşılığında üretilen hediyelik ürünler tanıtım ve yayım çalışmalarında kullanılmak üzere ilgili kurumlar tarafından alınmıştır.

Proje 4: Proje uygulama alanı olan beldede yaşayan birçok insan iş imkânlarının yetersizliği nedeni ile İstanbul'a göç etmiştir. İstanbul'a göç eden insanların kuyumculuk sektöründe çalışması beldeden sonradan göç edenlerin de bu sektöre yönelmelerini sağlamıştır. Bu nedenle emekli olan insanların ekonomik durumu görece iyi olarak değerlendirilmektedir. Belediye ve İstanbul'daki bazı gümüş ustalarının desteği ile ilçede üretim yapabilmek için 2 adet atölye kurulmuştur. Ancak iki atölye piyasa koşulları gereği aktif olarak kullanılamamaktadır. Proje ile bu atölyelerin aktif hale getirilmesi hedeflenmiştir.

Kaynak: Araştırmacı gözlemleri, görüşme notları.

Proje öncesi durum incelendiğinde uygulama alanlarına ilişkin mevcut durumun projelerin seçilmesinde önemli bir unsur olduğunu söyleyebiliriz. Doğrudan uygulama alanındaki bir potansiyelin proje ile harekete geçirilmesi ve değerlendirilmesinin hedeflenmesi program amaç ve öncelikleri ile uyumludur. Ancak projelerin tasarımında mevcut durumun ne ölçüde dikkate alındığı ve müdahale mantığına dâhil edildiği gerekçelendirme ile ilgili ayrıntılarda bahsedildiği üzere belirsizdir.

Yapılan bir telefon görüşmesinde (25.03.2014 tarihli) projeler kapsamında mesleki kurs veren bir eğitimci, toptancılığa dönen Baydar'lı kuyumcuların projeye ilgilenmediklerini belirterek bu tarz projelerin başarılı olabilmesi için iş adamlarının desteğinin alınmasının şart olduğunu vurgulamıştır. Sadece bir projede yöresel dokuma ürünlere dayalı proje ile benzer üretimlerin yapıldığı Beypazarı ve Afyon'un Bayat ilçesine ziyaretler öngörülmesi bu bağlamda önemli görülmektedir. İki projede uygulama alanında düzenlenen hasat panayırı ve proje kapanışı etkinlikleri projeler kapsamında üretilen ürünlerin ve taşıdıkları değerlerin yerelde tanıtımına katkı sağlamıştır. Ancak bu etkinlikler dışında iş adamlarının veya özel sektörün projelere ilgilerini çekecek ve bu alana kaynak ayırarak yatırım yapmaya teşvik edecek herhangi bir unsur projede bulunmamaktadır.

Proje uygulama süreci sonrası yapılan saha çalışmalarında uygulama alanlarında karar alıcıların, insanların ve güç odaklarının öncelikli gördükleri sorun alanları bir proje alanı hariç proje konusu ile müdahale edilmek istenen alanlardan oldukça farklıdır. Organik üretim ile ilgili proje uygulanan beldede, çiftçiler proje öncesinde olduğu gibi proje sonrasında da meyve üretimine devam ettikleri için organik üretim konusunu önemli olarak görmektedirler. Ancak daha önce belirtildiği üzere organik tarım ile ilgili problem algısı projenin odaklandığı alandan (pazarlama, paketleme) farklı olarak üretimin artırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Paketleme ve pazarlama daha geniş ölçekte (ilçe düzeyinde) makul görülmektedir. 02.05.2015 tarihinde yapılan saha ziyaretinde bir beldede sosyal hayatın iyileştirilmesi için öngörülen projelere ilişkin yapılan incelemelerde belde belediye başkanının ve ekibinin öncelikleri (mesire ve yürüyüş alanları, kapalı halı saha gibi) projeler ile beldede öngörülen resimden oldukça farklıdır. Diğer bir proje alanı ile ilgili 11.11.2014 tarihli forum sayfasında yapılan paylaşımda ilçedeki pazar alanının üzerinin kapalı olmaması farklı ilçeler ile

fotoğraflar ile kıyaslanarak eleştirilirken, diğer bir paylaşımda ilçede kurulacak yeni yapılacak gençlik merkezi gerekli görülmele birlikte gençlerin çalışabileceği tarım ve gıdaya dayalı üretim alanların gerekli olduğu belirtilmektedir. Yine araştırma kapsamında 08.03.2013 tarihli bir köşe yazısında bir kadın gazeteci araştırma kapsamındaki projenin de dâhil olduğu uzun bir liste yaparak kurs projelerinin kadınların sosyo-ekonomik durumunu iyileştirmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Kadınların iş yaşamına katılımının emek talebinin artırılması ile mümkün olabileceğini belirtmektedir.

5.2 Projelerin Uygulandıkları Köy, Belde veya İlçede Doğurduğu Sosyal Etkiler

Proje uygulama alanları 3. bölümde açıklandığı üzere nüfusun az, ulaşımın güç ve sosyal olanakların yetersiz olduğu, özellikle kadınların sosyal yaşama katılımlarının sınırlı olduğu alanlardır. Proje uygulama alanları ile ilgili sosyal duruma ilişkin değerlendirme (hedef kitledeki gruplar açısından) aşağıda (Çizege 5.8) sunulmaktadır:

Çizelge 5.8. Proje uygulama alanlarında sosyal durum

<p>Proje 1: Beldede bulunan gençlerin vakit geçirebileceği özel bir alan bulunmamaktadır. Yetişkinliğe geçiş aşamasında olan genç erkekler özellikle kış zamanlarında kahvehanelerde zaman geçirmektedirler. Genç kadınların belde içerisinde düğün ve özel günler dışında sosyal alana çıkmamaktadırlar. İlçe merkezine ziyaret gençler için dış dünyayı tanımada önemli bir araçtır. Bu durum köydeki az sayıdaki gence ilişkindir. Çalışma çağına gelen gençlerin önemli bir kısmı göç etmektedir. Köyde kalan gençler genel olarak eğitim düzeyi düşük olan gençlerdir.</p>
<p>Proje 2: Köylerde erkeklerin büyük bir kısmı inşaat sektöründe çalıştığı için özellikle yaz dönemlerinde köyde sadece kadınlar, yaşlılar, çocuklar ve az sayıda yetişkin erkek kalmaktadır. Kadınlar bahçe işleri ve ev işleri ile uğraşmaktadırlar. Köylerin uzaklığı ve arazi yapısı nedeni traktör kullanımı oldukça düşük olup saban hala kullanılmaktadır. Köylerde kadınların sosyalleşebileceği özel bir alan bulunmamaktadır. Kadınlar daha çok düğün, doğum, ölüm ve bayramlarda bir araya gelmektedir.</p>
<p>Proje 3: Belde birkaç yakın köyün birleşiminden oluşmaktadır. Bu nedenle ana proje uygulama alanı köy niteliğindedir. Köy nüfusunun önemli bir kısmını yaşlılar oluşturmaktadır. Proje kapsamındaki çiftçiler başta olmak üzere emekli olan köylü sayısı oldukça fazladır. Emekli çiftçilerin çocukları eğitilmiş olup Samsun, Ankara ve İstanbul gibi şehirlerde ikamet etmektedirler. Emekli çiftçiler köye uzaklığı 13 km olan ilçe merkezinde ikamet etmektedirler.</p>
<p>Proje 4: İlçede kadınların sosyal olarak vakit geçirebileceği alanlar sınırlıdır. Kadınlar ilçe pazarları ve alışveriş alanlarını yoğun olarak kullanmaktadırlar. Pazarda köylerden ve ilçe merkezinden kadın satıcılar önemli ağırlıktadır. İlçede bazı siyasi parti örgütlenmelerinin kadın kolları bulunmakla birlikte bu yapılanmalar sadece ilgili siyasi parti üyesi kadınlar için sosyal olanaklar yaratmaktadır.</p>

Kaynak: Araştırmacının gözlemleri, proje ekibi ile yapılan görüşmeler

Projeler kapsamında Avrupa Birliği projelerinden gelen tecrübe ile açılış ve kapanış toplantısı, fuar tanıtımları ve mesleki geziler, internet sayfası, broşürler proje hedef kitlesine ulaşmak amacı ile kullanılan araçlardır. Bir projede bu araçlar ağırlıklı olarak kullanılırken diğer üç projede eğitim ağırlıklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Avrupa Birliği tarafından finanse edilen projelerden farklı olarak bütçelerin küçüklüğü, finansör kuruluşun açılış ve kapanış toplantıları, geziler ve diğer yan aktivitelerle ilgili şüpheli tutumu projelerde bu faaliyetlerin geri planda kalmasına neden olmaktadır. Proje raporlarına göre dört projeye, büyük kısmı genç ve kadın olmak üzere 131 kişi doğrudan (kurslar), 370 kişi dolaylı olarak (toplantılar) katılım sağladı. İzleme ziyareti raporları ve proje ekipleri ile yapılan görüşmeler kursa katılım beyan eden kişilerin düzenli olarak katılım sağlamadığını ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında doğrudan uygulama alanlarında proje konuları ile ilgili farkındalık düzeyini ölçmeye yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Program düzeyinde bakıldığında nihai kitle ile

yapılan anket çalışmaları projelere dâhil olanların en olumlu değerlendirdiği alan sosyalleşmedir. Araştırma kapsamındaki projelerde de proje ekipleri ve ilgili kurum temsilcileri ile yapılan görüşmeler olumlu sonuçlar ortaya koymaktadır. Bir belde yöneticisi, proje ile paketleme ve pazara ulaştırma konusunda başarı elde edilememesine rağmen organik üretim konusunda bilgi ve kültürün artmasına katkı sağladığını ifade etmiştir. Yöresel dokumaların turizme kazandırılması için yapılan projede il yöneticilerinin dikkati çekilmiş ve köylerin bulunduğu vadiye yerel kamu yönetiminin ilgisi artmıştır.

Kadınların proje kapsamında bir araya gelmesinin, farklı yerlere ziyaretler yapılmasının sonuçlarını proje kapsamındaki köylerde kadınlar gülererek anlatıyor. 09.05.2015 tarihinde yapılan ziyarette proje koordinatörüne heyecanla ziyarette çekilen fotoğraflarını soruyorlar. Hepsi de yaşadıkları tecrübeyi olumlu olarak değerlendiriyor. Telefon görüşmesi yaptığımız köyün muhtarı kadınların yabancı misafirlerden çekindiklerini, tarla işleri dışında evden dışarı çıkmadıklarını ancak proje ile daha sosyal ve dışa açık hale geldiklerini belirtiyor. Araştırma kapsamında bir başka projede ilçede kadınların proje vasıtası ile bir araya gelmeleri sosyalleşme ve arkadaş edinme açısından olumlu değerlendirilmektedir. Telefon yolu ile görüşülen bir kursiyer kadın projenin sosyalleşme ve beceri edinme açısından çok faydalı olduğunu ancak ev kadını olarak somut bir ücret veya gelir beklentileri olduğunu ifade etmiştir.

Araştırma kapsamındaki bir beldede gençler ilk defa kız erkek karışık olarak normal eğitim kurumlarının dışında bir araya gelmişlerdir. Gençlerin eğitim süresince ve eğitim sonrasında kaynaşmaları mümkün olmuştur. Diğer bir beldede proje kapsamında hareketlilik bulunmamasına rağmen proje izleme uzmanının tavsiyesi ile başka bir ilçeye ziyaret düzenlenmiştir. Ziyarette Avrupa Birliği kaynaklarından finanse edilen bir proje kapsamında ilçe belediyesinin desteği ile kadınlar tarafından kurulan kooperatif ziyaret edilmiştir. Kursiyerler ziyarette üretim atölyesini yerinde görmüş, ev sahibi kadınlarla sohbet etmiş ve yine kadınlarla beraber ilçenin tarihi yerlerini gezmişlerdir. 18.03.2014 tarihli saha ziyaretinde ayrı ayrı yapılan görüşmelerde projeye katılan kadınlar ve proje ekibi üyeleri ziyaretin motivasyon ve özgüven kazanma anlamında olumlu katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Ancak kadınlar ziyaret ettikleri atölyedeki imkânların ve belediyenin desteğini kendi durumları ile kıyaslamışlar ve kendi belde belediyelerinin destek olmadığını belirtmişlerdir. 18.03.2014 tarihli saha ziyaretinde kursiyer kadınlara liderlik eden ve imalat atölyesinde üretimi yönlendiren kadın gördüklerini şöyle değerlendirmektedir:

“...gördüklerimize şaşırдық. Ne güzel makineler almışlar. Yerleri de çok güzel. Belediye başkanı da çok güzel bir yer vermiş. Onların imkânları biz de olsa çok kolay başarılı olurduk. Bizim belediye bize destek olmadı...”

Yapılan saha ziyaretleri ve incelemeler kurslara katılan kadınlar arasında, proje ekipleri ile proje yararlanıcısı ve ilgili diğer kurumlar arasındaki ilişkilerin de projelerin başarısı için önemini ortaya koymuştur. Bir projede uygulama sonrasında kadınlar arasında yaşanan çekişmelerin iç uyumu bozduğu ve kurulan derneğin başarısını olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir. 10.04.2015 tarihli saha ziyaretinde kurulumundan sonraki süreçte herhangi bir aktivite gerçekleştiremeyen derneğin bürokratik yüklerinden ötürü kapatılması kararı alınmıştır. Organik gıda üretim ile ilgili projede ön izleme ziyaretinden proje sonrası saha ziyaretlerine belde yönetimi, çiftçiler ve ilçe tarım müdürlüğü teknik personeli, ilçe yönetimi arasında var olan diyalogun olumlu beslendiği gözlemlenmiştir. Orman köylerinde yöresel dokuma ürünlerinin geliştirilmesi ile ilgili proje ekibi ile diğer ortakların yetkilileri arasındaki görüş ayrılıkları projenin ortaya çıkardığı sosyal sermaye birikimini olumsuz etkilemiştir. 08.03.2014 tarihinde yapılan saha ziyaretinde proje koordinatörü yaşananları şöyle aktarmaktadır:

“Bizim için bunlar geziyor, ne iş yapıyor diyorlar. Hâlbuki kendi imkânlarımızla hem okuldaki görevimizi hem de proje ile ilgili yükümlülüklerimizi yerine getirmek için çaba harcıyoruz. Bizim bu işlerle uğraşmamızı istemiyorlar.”

Projelerin yasal yararlanıcıları ile hedef kitlede yer alan gençler, kadınlar ve çiftçiler arasındaki kopukluk da projelerin uygulama sürecinde aksamalara ve iletişim problemlerine neden olmuştur. Bir beldede organik üretim ile ilgili çiftçilerin projeye aktif olarak dâhil olmaları uygulama sürecinin bu anlamda sorunsuz ilerlemesini sağlamıştır. Proje seçim aşamasından önce yapılan ön izleme ziyaretine çiftçilerin de katılım sağladığı ziyaret esnasında çekilen fotoğraflardan görülmektedir. Diğer projelerde proje ekibi dışında nihai yararlanıcılar bu ziyaretlere aktif olarak katılım sağlamamıştır.

Farklı bir beldede uygulanan projede, mali gücü ve daha önce benzer bir projede aynı rolü üstlenmiş olması nedeni ile yararlanıcının faaliyet alanı ve konusuna girmemesine rağmen projeyi sunması, uygulamada proje ekibi ile koordinasyon sorunları yaşanmasına neden olmuştur. Genel olarak üç projede de proje yararlanıcısı kurumların yardımcı olunmak istenen hedef kitleye yönelik faaliyet göstermemeleri ve mali destek alabilmek için uygun aracı olmaları projedeki rollerinin bürokratik boyutla sınırlı kalmasına neden olmuştur. Proje uygulama sürecinde herhangi bir kamusal cezaya maruz kalmadan projeyi tamamlamanın en önemli hedefi olduğunu belirten bir yararlanıcı kurum yetkilisi 25.03.2014 tarihinde yapılan bir saha ziyaretinde uygulama süreci ile ilgili sitemini şöyle açıklamaktadır:

“... yıllardır bu ilçede ... kurumunun başkanlığını yürütüyorum. Bugüne kadar hiç ceza yemedim. Bu projede iki kez ödemeleri zamanında alamadığımız için cezaya maruz kaldık. Vallahi bıktım Abi.”

5.3 Projelerin Hedef Kitlede Yer Alan ve Projeye Dâhil Olan Vatandaşlar İçin Sağladığı Ekonomik Kazanım

Proje amaç ve öncelikleri ile ilgili kısımda açıklandığı üzere projelerin temel amacı kırsal alanda istihdamın artırılması ve gençler ve kadınlar başta olmak üzere proje kapsamındaki mesleki kurslara dâhil olan kişilerin iş sahibi olmalarını veya gelir elde etmelerini sağlamaktır. Proje raporları ve saha incelemeleri bu anlamda hedeflenen sonuçların alınmadığını ortaya koymaktadır. Öncelikle 5.1 numaralı alt bölümde de belirtildiği üzere üretilecek ürünlerin sunulacağı pazarın ihtiyaç ve sorunlarının araştırılmadan projelerin tasarlanmış olması belirlenen hedeflerin de gerçekçi olmamasına neden olmuştur. Proje kapsamında istihdam ve gelir ile ilgili hedefler aşağıda (Çizelge 5.9) özetlenmektedir:

Çizelge 5.9. İstihdam ve gelire ilişkin beklenen sonuçlar

Proje 1: Proje sayesinde eğitim alan 40 kursiyerden başarılı olanların %50'si (20 Kursiyer) ... Beldesi'nde bulunan ve istihdam garantisi veren işletmede istihdam edildi, %50'si (20 kişi) ise faaliyetine ara veren işletmenin tekrar açılması üzerine bu işletmede istihdam edildiler.
Proje 2: 40 kursiyer aldıkları girişimcilik eğitimleri sayesinde kendi işlerini kuracak yeterliliğe gelerek modern kadın ve genç girişimci olarak iş piyasasında yerlerini aldı. Kadınların ve genç nüfusun aile bütçesine, üretime ve bölge ekonomisine katkısı sağlandı.
Proje 3: Hedef grup olan 20–35 yaş arası 40 kadına gıda üretimi eğitimi, girişimcilik alanında eğitimler verilerek birlikte ya da tek başına iş kurmaları sağlandı. Üretilen gıdaların... İlçesi ve... İli içinde ve dışında hızlı ve etkin olarak dağıtımının sağlanabileceği dağıtım kanalları ve ürünlerin pazarlama altyapısı oluşturuldu.
Proje 4: Katılımcılara verilen eğitimler sonucunda yöredeki 30 kadının gelir getirici girişimci faaliyetlerine başlamaları sağlandı. Bez ve kilim dokumalardan yöreye özgü ürünler ürettirilerek turizm sektörüne özellikle hediyelik eşya olarak sunulması sağlandı. Böylece, kadınların istihdam edilebilirliklerinin önündeki engeller kaldırıldı. Edinecekleri fuar ve gezi deneyimi ile ürün sunma ve iş bağlantıları yapabilme konusunda bilgi, beceri ve görgüleri arttı. Projenin bitiminden sonra 1 yıl içerisinde kadınların kooperatif kurmaları sağlandı.

Kaynak: OKA (2013a).

Proje uygulama süreci sonrası araştırma alanına yapılan dokuz ziyaret sonucu edinilen gözlemlere, yerinde yapılan saha incelemelerine ve projeye dâhil olan paydaşlarla yapılan görüşmelere göre projelerin istihdam ve gelir ile ilgili sonuçları beklenenden uzaktır. Öncelikle proje kapsamındaki kurslara devam eden genç veya kadın sayısı hedeflenenin altında kalmıştır. Örneğin kadın girişimciliği ile ilgili projede hedeflenen 40 kişi iken kursu tamamlayan kadın sayısı 16 olmuştur. Yöresel dokuma ürünlerinin turizme kazandırılması ile ilgili projede, 60 kadının projeye dâhil olması hedeflenirken yapılan izleme ziyaretlerinde dahi tarla işleri ve diğer nedenlerle devamın oldukça düşük olduğu görülmüştür. Diğer bir projede 20 ev hanımı, 20 genç hedeflenmiş iken çoğunluğu 50-60 yaş arasında ev hanımlarından oluşan 25 kişi kursa devam etmiştir. Gençleri hedef alan diğer iki projede kursiyer

listeleri incelendiğinde bir tanesinde kursa katılan gençlerin yaz dönemi nedeni ile belde bulunan (İstanbul'da ikamet eden) veya ilçeden beldeye kurs için taşınan gençler olduğu, diğerinde ise kursa katılan kitlenin çok yaşlı olduğu ve az sayıda gencin kursa düzenli devam ettiği görülmektedir. Kursiyer teminindeki güçlükler proje ekiplerini yakın çevrelerinden veya ailelerinden uygun olan kişilerin seçimine itmiştir. Yapılan görüşmeler ve gözlemler kursiyerlere harçlık ödenmemesinin katılımı olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bununla birlikte harçlık uygulaması olan AB projelerinde kursiyer seçimine dış müdahaleler olduğu da kursiyerler ve proje koordinatörleri tarafından ifade edilmektedir. 10.04.2015 tarihinde yapılan saha ziyaretinde araştırma kapsamındaki ilçe halk eğitim merkezi müdürü kurslara hem müdahalelerin önlenmesi hem de uygun adayların seçilebilmesi için finansör kuruluşların kursiyer seçimine dâhil olmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Araştırma kapsamındaki bir proje alanına yapılan bir ziyarette (01.05.2015 tarihli) üretim alanı olarak düzenlenen atölyenin kapalı olduğu görülmüştür. Projede öngörülen ürünlerin paketlenmesi ve pazara sunulması ile ilgili beklenti gerçekleştirilememiştir. Bu yönde bir çaba da bulunmamaktadır. İlgili atölye alanının köydeki sosyal ve dini merasimlerde kullanıldığı ifade edilmiştir. 40 gencin istihdamını öngören diğer bir projede de belde belediyesine ait olan ve özel işletmeciye devredilen gümüş atölyeleri kullanılmamaktadır. 09.05.2015 tarihinde araştırma kapsamındaki köylere yapılan ziyarette ilçe halk eğitim merkezi ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) İl Müdürlüğü desteği ile düzenlenen kurs kapsamında üretimler sürmekle birlikte satış gerçekleşmemektedir. Kursu devam eden 13 kadına (bir köyde) aylık 450 TL civarında harçlık ödemesi yapılmaktadır. Karşılığında dokunan ürünler Halk Eğitim Merkezi ve İlçe Belediyesi tarafından alınarak tanıtım çalışmalarında kullanılmakta veya ilçeye gelen misafirlere hediye olarak verilmektedir. 09.05.2015 tarihinde yapılan saha ziyaretinde kursa katılan kadınlardan bir tanesi durumu şöyle özetlemektedir:

“Allah razı olsun. Yine elimize 450 lira geçiyor. Köy yerinde başka ne yapalım, yapacak bir şey yok. Eski köy derneği başkanı geldi bir kere. Sizinle ilgileneceğim dedi ama bir daha da ses çıkmadı.”

Proje alanlarında oluşturulan üretim alanlarının aktif hale getirilememesi nedeni ile araştırma kapsamındaki belde ve köylerde projede öngörülen üretim, satış ve gelir hedefi gerçekleştirilememiştir. Yöresel dokuma ürünlerin üretildiği ilçede kurs destekleri, organik üretim yapılan belde de ise çiftçilerin kendi üretimleri ve örgütlenmeleri devam ettiği için proje konusu faaliyetler devam etmektedir. Ancak organik üretim projesinde hedef kitlede yer alan genç ve kadınlardan ziyade yetişkin erkek çiftçiler öncesinde olduğu gibi üretimlerini sürdürmektedirler. Diğer iki proje alanında öngörülen gümüş işlemeciliği ve yöresel hamur ürünleri üretimi gerçekleştirilememiştir.

5.4 Kırsal Alanda Uygulanan Küçük Ölçekli Hibe Projelerinin Yararlanıcı Kurumların Proje Uygulama ve Yönetme Kapasitesine Etkisi

Mali destek programlarının yatay amaçlarından bir tanesi de kaynakların yönlendirilmesinde etkinliğin artırılmasıdır. Belirli bir mantıksal çerçevede dâhilinde kaynakların dağıtılmasını öngören proje mantığının yerel paydaşlarca bilinmesinin kaynak kullanımında etkinliği artıracak kabul edilir. Bu çerçevede proje desteklerinin proje uygulama alanında proje hazırlama ve yürütme becerisine olumlu etki etmesi beklenir ve bu etkiyi doğuracak maddi ve teknik imkânlarla proje faaliyet ve bütçelerinde yer verilir.

Araştırma kapsamında yer alan projeler için yararlanıcıların hukuki statüleri, proje çalışanlarının niteliği ve bu aktörlerin projeye dâhil olma sebepleri, Şekil 5.2'de sunulmaktadır:

Şekil 5.2. Proje aktörleri ve projede yer alma sebepleri

Araştırma kapsamındaki projeler ve projeyi uygulayan yararlanıcı kurumlar düşünüldüğünde proje konularının ilgili kurumların görev ve sorumlulukları içerisinde bulunmadığı görülmektedir. Belediye ve kaymakamlık niteliğindeki yararlanıcılarda ilgili belde veya ilçenin önde gelen kurumları olarak alışılmış görev ve sorumluluklara ek olarak genç ve kadın istihdamı, kırsal alanların geliştirilmesi gibi amaçlar söylem olarak reddedilemeyecekse de mevcut faaliyetler, mali kaynakların ve insan kaynaklarının dağılımı düşünüldüğünde proje konularının doğrudan görev olarak ele alınmadığı söylenebilir. Araştırma kapsamındaki bir projede kurum yetkilisinin değişmesi projenin ve ilçede yürütülen benzer faaliyetlerin aksamasına neden olmuştur. Ayrıca program kapanış raporundan aynı görevi yürüten farklı kişilerin projeleri sahiplenme düzeylerinin çok farklı olduğu görülmektedir. Diğer yandan ziraat odası ve kredi kefalet kooperatifi örneğinde ilgili kurumların mevcut faaliyetleri ve sorumluluk alanları ile proje konularının bir ilgisi bulunmamaktadır. Bir proje yararlanıcısının yetkilisi 25.03.2014 tarihli görüşmede nasıl karar verildiğini aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

“... daha önce bir AB projesi uygulamıştık. Aslında proje ile bir ilgimiz yoktu da... meslek lisesinin mali gücü olmadığı için projeyi bizim adımıza sundular. Bizim buralarda pek proje yapılmıyor. Ajans bu programa çıkınca... bey proje yapalım dedi. Hem bizim mali kapasitemiz güçlü hem de daha önce proje uygulamış olarak görüldüğümüz için geçme şansı daha yüksek olur dedi. Bizde böylece projeyi sunmuş olduk... Onlar uyguladı bizim beş kuruluş karımız olmadı ama iyi bir şeye vesile olduk diye sevindik. Ben bir şeye karışmam... Bey projeyi uygular. Malzemeler alınır, ödemeler yapılır, yeter ki bizim... adını kötüye çıkaracak bir şey olmasın. Yıllardır bu kurumun başında çalışıyorum bir kötü söz gelmemiştir kuruma da bana da...”

Proje hazırlık süreçleri ve proje görevlilerinin niteliği incelendiğinde ilgili kurumların dışarıdan bazı gönüllü kişilerin veya proje danışmanlarının desteği ile projeleri hazırladıkları ve yürüttükleri görülmektedir. Araştırma kapsamındaki projelerin tamamı proje danışmanları tarafından yazılmıştır. Gönüllü kişilerin dâhil olduğu projelerde proje yazımına da bu kişilerin katıldıkları yapılan görüşmelerden ve proje uygulama sürecindeki ziyaret raporlarından anlaşılmaktadır. Gönüllü kişiler ilgili yararlanıcı kurumların idari anlamda desteğini alsalar da proje süreçlerini çoğunlukla kendileri yürütmek zorunda kalmışlardır. 09.05.2015 tarihli saha ziyaretinde projeye gönüllü olarak katılan (herhangi bir ücret almayan) ve proje öncesinden başlayarak uygulama alanı olan köylere ziyaretlerde bulunan proje koordinatörü durumunu aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

“...şimdiki aklım olsa üç köy yerine sadece bir köyü proje kapsamına alırdım. Köyler birbirine çok uzak ve ayrı istikametteler. Yollar o zaman daha kötüydü. Şimdi biraz daha iyi. Valla benim sattığım araba proje kapsamında köylere gidip gelmekten haşat oldu. Birde biz gezen öğretmen olduk. Hâlbuki hem okuldaki işimizi yaptık hem de projeye ilgilendik.”

Araştırma kapsamında gönüllü olarak ifade edilen kişiler projelerin hazırlık, uygulama ve hatta uygulama sonrası aşamalarına kendi istekleri ile maddi bir çıkar beklentisi olmaksızın dâhil olan kişilerdir. Maddi bir çıkar beklentisi olmamakla birlikte sevdiği şeyi yapma, manevi olarak tatmin olma, kendini iyi hissetme gibi unsurların bu kişileri yönlendirdiği söylenebilir. Gönüllü kişiler projenin uygulama sürecini de çoğunlukla kendileri yürütmeye çalışmışlardır. Danışmanların hazırlığını yürüttüğü projelerde ise uygulamada da proje faaliyetlerini yürütmek zorunda kalmışlardır.

Yukarıda tasvir edilen durum proje uygulayıcısı kuruluşların proje hazırlık ve uygulama süreçleri kapsamında çok faal olmadıklarını ve çoğunlukla süreci tecrübe eden kişilerin kurum dışından gönüllü veya danışman kişiler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum ilgili kurum çalışanlarının proje süreçlerine yeterince dâhil olamamalarına neden olmuştur. Proje uygulamalarında işbirliği ve ortaklık finansör kuruluş tarafından desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Proje uygulamalarında ortak ve iştirakçi katkısının değerlendirme süreçlerinde olumlu yorumlandığı ve projelerin desteklenme olasılığını arttırdığı program rehberi ve diğer ikincil dokümanlardan anlaşılmaktadır. Bu nedenle proje sahiplerinin proje başvurularında ortak olarak çeşitli kurumları dâhil ettiği görülmektedir. Araştırma kapsamındaki üç projede proje ortağı bulunmaktadır. Araştırma sonuçları proje ortaklarının başvuru sahibi ile doğrudan organik ve hukuki bağı bulunan yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Yararlanıcı kuruluş bağı bulunduğu veya doğrudan ilişkili olduğu kuruluşu proje ortağı olarak göstermiştir. Bu durum ayrıca proje kapsamındaki eş finansman katkısını temin etmek için gerekli görülmüştür. Sahada yapılan görüşmeler ve gözlemler proje ortaklarının proje ile ilgili faaliyetlere sınırlı olarak katıldığını veya hiç katılmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla proje uygulamalarının “farkındalık artışı” dışında proje ortaklarının kurumsal kapasitelerine olumlu katkı sağlamış olma olasılığı düşük olarak değerlendirilmektedir.

Kurumsal kapasite oluşumu ile diğer bir husus proje kapsamında projelerin uygulamasını kolaylaştırıcı ofis ekipman ve malzemelerinin durumudur. Araştırma kapsamındaki projeler ile tedarik edilen bilgisayar, yazıcı, projeksiyon gibi ekipmanlar ilgili kurumlar tarafından benzer projelerin hazırlık ve uygulama süreçlerinde kullanılmak üzere belirli bir alanda saklanamamıştır. Okullara bağış veya kişiye tahsis etme gibi yöntemlerle elden çıkarılmıştır.

Sistematik olarak ve planlı şekilde olmamakla birlikte, proje yararlanıcısı kurumların sadece yasal ve ödeme ile ilgili süreçlere katılmalarının dahi proje sunmamış kurumlara kıyasla farkındalıklarının artmasına katkı sağladığı görülmektedir. İlgili kurum temsilcilerine ilçe veya beldeden insanların projeler ve finansman koşulları hakkında bilgi almak için başvurdukları yapılan görüşmelerde beyan edilmiştir. Diğer yandan bu kişilerin proje öncesinde de aktif oldukları, ilişkilerinin güçlü olduğu, buldukları belde veya ilçede tanındıkları yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır.

6.TARTIŞMA

Projelerin başarısında grup üyeleri arasındaki ilişki, arkadaşlık, proje alanındaki kurumlar arası işbirliği diğer deyişle sosyal sermayenin durumu olumlu rol oynamaktadır (Woolcock ve Narayan, 2000). Araştırma kapsamındaki projelerin AB tarafından benimsenen Leader yaklaşımında olduğu gibi sosyal sermaye oluşumunu destekleyici faaliyetleri içermemesi projelerin başarısını olumsuz etkilemiştir. Araştırma bulguları projelerin hedef kitlesi kadınlar, gençler ve köylülerin geri planda kaldığını ve projelerin finansör kuruluş ve projeyi sunan yararlanıcı kurumlar arasında uygulandığını ortaya koymaktadır. Yararlanıcı kurumların hedef kitlede yer alan kadınlar, gençler ve köylüler ile iletişim ve işbirliklerinin zayıf olması projeler ile yanlış alanlara müdahale edilmesi sonucunu doğrudan ve projelerin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden biri konumundadır. Nitekim literatürde bu durum değiştirilmesi gereken önemli bir konu olarak belirtilmektedir (Curtis, 1994). Kırsal alanda yaşayan insanların kendi sorunlarına çözüm bulmak için politika ve program tasarım süreçlerine dâhil olmaları gerekmektedir. Ancak araştırma bulguları bu katılımın gerçekleşmesi için bürokratik süreçler ve kültürün kapsamlı bir değişime ihtiyacı bulunduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları projeler ile kırsal alanda yaşayan ve istihdam ve gelir açısından dezavantajlı konumda bulunan genç ve kadınlara erişilemediğini veya doğru araçlar ile bu grupların desteklenemediğini ortaya koymaktadır. Program ve projelerin kırsal alanda yaşayan zayıf ve fakir insanların “güçlendirilmesi” sonucunu doğurmak üzere tasarlanması gerekliliği Chambers (1994) tarafından da vurgulanmıştır.

Kadın girişimciliği ile ilgili olarak başarılı örnekler incelendiğinde kırsal girişimcilerin profesyonel bir eğitime sahip olduğu, daha önce ücretli işlerde çalışmış oldukları, müşteri ve talep gibi kavramları iyi algılamış oldukları görülmektedir (Siiskonen, 2005; Afrin ve ark., 2008). Araştırma bulguları projelere dâhil olan kadınların projelere rastgele dâhil edildiğini ve seçim aşamasında herhangi bir değerlendirme yapılmadığını ortaya koymaktadır. Kadın girişimciliği ile ilgili program ve projeler kadın girişimciliğinin önündeki kültürel ve yapısal engelleri göz ardı etmektedir (Colletah, 2000). Projelere dâhil olan kadınların beklentileri (özgürlük, kendini gerçekleştirme, düzenli gelire kavuşma) farklıdır. Bu durumda kendini gerçekleştirmek için katılan kadınların girişim başlatma veya bu girişimleri sürdürme olasılıkları zayıf olmaktadır (Shabbir ve Gregorio, 1996). Araştırma kapsamındaki projelerde düzenlenen kursların özellikle düzenli gelire kavuşma ihtiyacı bulunan kadınlara yönelik olarak düzenlenmemiş olmadığı söylenebilir. Ayrıca projeye dâhil olan kadınların bir kısmının kursiyer sayılarını tamamlayabilmek için “rica ve akraba ilişkileri” yolu ile projeye dâhil oldukları görülmüştür. Bu durum projeler ile kadın girişimciliği alanında hedeflenen sonuçların elde edilememesinde etkili görülmektedir (Petridou and Glaveli, 2008).

Kırsal alanda girişimciliğin geliştirilmesi için başarılı rol modellerinin varlığı oldukça önem taşımaktadır. Girişimciliğin ilk aşaması olarak ifade edilebilecek “iş kurma niyetini” rol modellerinin olumlu etkilediği ortaya konmuştur. Girişimcilik öncesi ve kuruluş sonrası aşamalarda ise girişimcinin bilgi ve tecrübesinin önemli bir faktör olarak öne çıktığı görülmektedir. (Lafuante ve ark., 2007). Araştırma bulguları projeler kapsamında potansiyel kadın ve genç girişimcilerin bilgi, deneyim ve güvenlerini artırıcı faaliyet ve çalışmaların hem nicelik hem de nitelik olarak sınırlı kaldığını göstermektedir.

Projeler kapsamında geliştirilen işbirliklerinin (dernekler, kooperatifler, şirketler) tabi olduğu yasal giderler ve pazara erişim konusunda yaşanan teknik beceri yetersizliği sürdürülebilirliği olumsuz etkilemiştir. İlgili literatürde kuruluş ve tutunma süreçlerinde ürünlerin potansiyel müşteriler ile buluşmalarına yardımcı olunması (Faraha, 2009) ve girişimcilik programlarında “pazarlama” bileşeninin özellikle dikkate alınması (OECD, 2003) gerekliliğine dikkat çekilmektedir.

Araştırma kapsamındaki projeler ile çoğunlukla mesleki beceri artırıcı kurslar yolu ile kırsal alandaki emeğin (gençler, kadınlar) niteliğinin artırılması ve bu becerileri kullanacakları üretim alanları (atölyeler) oluşturulması amaçlanmıştır. Böylece potansiyel iş ve gelir fırsatlarının yakalanması ve artırılmasının hedeflendiği söylenebilir. Araştırma sonuçları pazar koşullarının ve bu mevcut Pazar koşullarının sunduğu fırsatlardan yararlanma becerilerinin (UNIDO,2003) göz ardı edilmesi nedeni ile arzulanan sonuçların gerçekleştirilemediğini ortaya koymaktadır. Projeler ile kırsal alanda yer alan

kadınların ihtiyaç duyduğu teknik desteğin (Sidhu ve Kahur, 2006) sağlanamaması girişimlerin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir.

Kırsal alanda ve genel olarak girişimciliğin desteklenmesi konusunda projeler kapsamında geliştirilen uygulamalar yeni olduğu için ilk tecrübelerin görece başarısız olması doğal karşılanmalıdır. Nitekim girişimcilik destekleri konusunda daha uzun süreli geçmişi olan kuzey Avrupa ülkelerinde uygulamalar daha başarılı olarak değerlendirilmektedir. Ancak araştırma bulguları North ve Smallbone (2007) tarafından da vurgulandığı üzere yerel girişimcilik kültürünün yeterince iyi anlaşılmasının tasarlanan projelerin hedeflerine ulaşamamasına neden olan faktörler arasında yer aldığını ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamındaki projelerde gençlerin istihdamına yönelik faaliyetlerin geleneksel eğitim programlarında olduğu gibi gençlerin alıcı ve bağımlı, eğiticinin ise aktaran konumunda olduğu yöntemlere dayandığı görülmüştür. Bu durumun projeleri uygulayan kuruluşların gençlerin buldukları ortamda fırsatları nasıl değerlendirebilecekleri ve zorluklarla nasıl başa çıkmaya çalıştıklarını anlamamaktan kaynaklandığını (Chigunta ve ark., 2005) söyleyebiliriz. Daha önce paylaşıldığı üzere proje hazırlık süreçlerinde gençlerin yer almaması veya varlık haritalama-asset mapping” gibi araçlar kullanılarak pozitif bir bakış açısı ile gençlere yaklaşılmaması projelerin kırsal alanlarda yaşayan veya kırsal alanlardan zorunlu olarak göç eden gençlerin proje kapsamındaki kurslara ilgi duymamalarına veya projelerden haberdar dahi olmamalarına neden olmuştur. Araştırma bulguları projeler kapsamında gençlere yönelik düzenlenen beceri kurslarının etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum kentsel alanlardan farklı olarak kırsal alanlardaki beceri ve istihdam arasındaki ilişkinin açık olmaması ile ilişkilendirilebilir. Kentsel alanda özellikli bir eğitim sonucu elde edilen beceri için muhtemel iş imkanları mevcut olabiliyorken bu durum kırsal alanda geçerli değildir (Cartmel ve Furlong, 2000). Araştırma bulguları gençlerin edindikleri becerileri kullanabilecekleri iş alanı (emek talebi) bulunmadığını ortaya koymaktadır. Kırsal alanlarda az sayıdaki iş geniş coğrafi alanlara dağıldığı için ulaşım problemleri de ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu durumda edinilen özellikli becerilerin otomatik olarak istihdama dönüşeceğini kabul etmenin gerçekçi olmadığı söylenebilir.

Araştırma bulguları projelerde gençlerin homojenik bir grup olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Shucksmith'e (2004) göre bazı gençlerin avantajlı bazılarının ise cinsiyet, etnik köken ve sosyal çevre nedeni ile dezavantajlı konumda olduğunu belirtmektedir. Kırsal alanda yaşayan gençler söz konusu olduğunda ise listeye ulaşım, boş zamanları değerlendirmek için sosyal imkânların olmaması, küçük topluluklarda yaşamının verdiği göz önündelik eklenebilir. Bu farklılıkların proje tasarım süreçlerinde dikkate alınmamış olmasının da projelerin sonuçlarını olumsuz etkilediği söylenebilir. Araştırma kapsamındaki projelere boş zamanı olan, proje çalışanların yakınları veya tanıdıkları, projenin uygulandığı alana yakın mahalle veya köylerde yaşayan gençlerin katıldığı görülmüştür. Görünür olmalarına rağmen çocuklar ve gençlerin ihtiyaçları güçlü yetişkin grupların varlığı düşünüldüğünde karşılanmamakta ve kaynaklara erişimde sıkıntı yaşamaktadırlar. Gençlerin bu ikincil konumu gençleri sorun olarak gören ve dışarıdan yetişkinlerin müdahalesi ile sorunların çözülebileceğini savunan yaklaşımlarla daha da belirginleştirilmektedir. Bu yaklaşımların aksine gençlerin kırsal alanda harekete geçirilerek kendileri ve toplum için önemli çözüm ortağı olabileceği yönündeki yaklaşım artık geniş şekilde kabul gördüğü (Bennell, 2007), bu nedenle projeler ile benimsenen “güçlendirme” yaklaşımının modern uygulamalar ile uyumlu olmadığı söylenebilir.

Araştırma kapsamındaki bir projede organik gıda üretimi konusunda gençlerin ve kadınların beceri artışı ve pazarlama imkânlarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Araştırma bulguları projenin organik üretimin kırsal alanda ekonomik anlamda bir alternatif gelir kaynağı olmasının yanı sıra tarımsal sistemlerin sürdürülebilirliği, üretici ile tüketicinin yakınlaştırılması boyutlarında da taşıdığı öneme yeterince eğilmediğini ortaya koymaktadır. Bu manada organik ürün tanımı, ilgili düzenlemeler, standartlar projenin başarısını etkileyen önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Rigby ve Caceres, 2001). Araştırma sonuçları diğer projelerde de belirtildiği üzere ilgili paydaşların (sertifikasyon kuruluşları, ticari alıcılar ve tüketiciler) proje ve tasarım süreçlerine dâhil edilmediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca program kapsamında destek olunan unsurların kırsal alanlara yönelik bütüncül bir yaklaşımla uyumlu olmaması doğru müdahalelerin yapılmasını engellemiştir.

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında, kırsalda yaşayan insanların yaşam koşullarının iyileşmesine katkı sağlamak amacı ile kadın girişimciliği, genç istihdamı ve alternatif gelir yaratma öncelikleri çerçevesinde desteklenen dört adet küçük ölçekli hibe projesinin tasarım, uygulama ve uygulama sonrası süreçleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçları birinci alt bölümde özetlenmektedir. Araştırma kapsamında geliştirilen öneriler ikinci alt bölümde sunulmaktadır.

7.1 Sonuçlar

Araştırma sonuçları projelerin amaç ve öncelikleri ile uygulama alanının sosyal ve ekonomik öncelik ve ihtiyaçları arasında makro ölçekte bir uyum bulunmaktadır. Bununla birlikte proje hazırlık sürecinde hedef kitlede yer alan grupların ihtiyaç ve sorunları ile ilgili saha çalışmaları yapılmadığı, ilgili grupların görüşlerine doğrudan başvurulmadığı ve hedef kitlede yer alan gençler ve kadınların proje hazırlık sürecine dâhil edilmedikleri görülmektedir. Projeler kapsamında yaklaşık 180 kadın ve gencin projeye dâhil olması hedeflenmişken uygulama dokümanları ve kursiyer kayıt formları düzenli olarak eğitimlere devam eden kişi sayısının hedeflenenin oldukça altında kaldığını göstermektedir.

Proje hedef kitleleri ile proje sahibi kurumlar arasındaki ilişki de önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Projeyi hazırlayanlar, proje uygulayıcıları, projenin resmi sahipleri ve gerçek sahipleri arasında farklılıklar görülmüştür. Araştırma kapsamındaki dört projede de hazırlık sürecinde dış uzmanlardan destek alınmış olup, yararlanıcı kurumların esas faaliyet ve uzmanlık alanı ile proje konusu arasında doğrudan bir bağ bulunmamıştır. Hibe başvuru rehberlerinde tanımlanan uygun başvuru sahipleri arasında olma, finansman kabiliyeti ve daha önce proje uygulamalarına dâhil olmuş olma başvuru sahibi olmada önemli kriterler olarak ortaya çıkmaktadır.

Kırsal alanda istihdamın artırılması genel amacına hizmet etmek için projelerin çoğunlukla mesleki eğitim, üretim alanlarının oluşturulması ve atölyeler kurulmasına yoğunlaştığı görülmüştür. Bu yönelim ve yoğunlaşmanın çoğunlukla proje başvuru rehberlerinde yer alan ve yol gösterici olması amacı ile paylaşılan proje faaliyet alanlarını baz almanın projenin seçilme şansını artıracak düşüncesinden ve uygun maliyet tanımının darlığından (örneğin altyapı harcaması yapamama) ileri geldiği anlaşılmaktadır.

Projelerin odaklandığı organik üretim, gümüş işlemciliği, yöresel yemekler-hamur ürünleri, yöresel dokuma ürünleri uygulama alanlarında, proje öncesi döneme dayanan bir geçmişe sahiptir. Yerel halk, çiftçiler, uygulama alanında yaşayan gönüllü insanlar, yerel kurumlar ve kanaat önderlerinin bu konular ile ilgili uygulamalarının var olduğu yapılan saha incelemelerinde görülmüştür. Bu bağlamda proje fikirlerinin daha önce gelişen bu deneyimlere dayandırıldığı söylenebilir. Ancak bu birikim proje tasarım süreçlerinde yeterince etkili şekilde dikkate alınamamış ve uygulamada proje imkânları ile sürdürülebilir sonuçlara dönüştürülebilmiştir.

Proje uygulama süreci sonrası yapılan saha çalışmalarında uygulama alanlarında karar alıcıların, insanların ve güç odaklarının öncelikli gördükleri sorun alanları, bir proje alanı hariç, projeler ile müdahale edilmek istenen alanlardan oldukça farklıdır. Projelerin etkili uygulanamamasında ve sonuçlarının sürdürülememesinde bu durumun etkili olduğu yapılan saha çalışmalarından anlaşılmaktadır.

Nihai kitle ile yapılan anket çalışmaları ve birebir yapılan görüşmeler projelere dâhil olan kişilerin, olumlu değerlendirdikleri alanların sosyalleşme ve farkındalık olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamındaki projelerde de proje ekipleri ve ilgili kurum temsilcileri ile yapılan görüşmeler farkındalık konusunda olumlu sonuçlar ortaya koymaktadır. Bir belde yöneticisi, proje ile paketleme ve pazara ulaştırma konusunda başarı elde edilememesine rağmen projenin organik üretim konusunda bilgi ve kültürün artmasına katkı sağladığını ifade etmiştir. Yöresel dokumaların turizme kazandırılması için yapılan projede il yöneticilerinin dikkati çekilmiş ve köylerin bulunduğu vadiye yerel kamu yönetiminin ilgisi artmıştır. Bununla birlikte projelerin temel amacı olan kırsal alanda istihdamın artırılması konusunda hedeflenen sonuçların alınmadığı yapılan saha çalışmalarından anlaşılmıştır. Hedef kitlenin ve üretilecek ürünlerin sunulacağı pazarın ihtiyaç ve

sorunlarının araştırılmadan projelerin tasarlanmış olması belirlenen hedeflerin de gerçekçi olmamasına neden olmuştur.

Araştırma kapsamındaki projeler ve projeyi uygulayan yararlanıcı kurumlar düşünüldüğünde proje konularının ilgili kurumların görev ve sorumlulukları içerisinde bulunmadığı görülmektedir. Belediye ve kaymakamlık niteliğindeki yararlanıcılarda ilgili belde veya ilçenin önde gelen kurumları olarak alışılmış görev ve sorumluluklara ek olarak genç ve kadın istihdamı, kırsal alanların geliştirilmesi gibi amaçlar söylem olarak reddedilemeyecekse de mevcut faaliyetler ile mali durum ve insan kaynaklarının dağılımı düşünüldüğünde doğrudan görev olarak ele alınmamaktadır. Uygulamada aynı görevi yürüten farklı kişilerin projeleri sahiplenme düzeylerinin çok farklı olduğu görülmektedir. Sahiplenme düzeyinin düşüklüğü projelerin uygulama sürecini ve proje sonuçlarının sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir.

Proje hazırlık süreçleri ve proje görevlilerinin niteliği incelendiğinde ilgili kurumların dışarıdan bazı gönüllü kişilerin veya proje danışmanlarının desteği ile projeleri hazırladıkları ve yürüttükleri görülmektedir. Araştırma kapsamındaki projelerin tamamı proje danışmanları tarafından yazılmıştır. Bu durum proje uygulayıcısı kuruluşların proje hazırlık ve uygulama süreçleri kapsamında çok faal olmadıklarını ve çoğunlukla süreci tecrübe eden kişilerin kurum dışından gönüllü veya danışman kişiler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum ilgili kurum çalışanlarının proje süreçlerine dâhil olmamalarına neden olmuştur. Bu durumun yararlanıcı kurum çalışanlarının proje hazırlık ve uygulama süreçlerinde deneyim sahibi olmalarını engellediği söylenebilir. Diğer yandan sistematik olarak ve planlı şekilde olmamakla birlikte, proje yararlanıcısı kurumların idari kurallar ve ödeme ile ilgili süreçlere zorunlu katılımlarının dahi proje sunmamış kurumlara kıyasla farkındalıklarının artmasına katkı sağladığı görülmektedir. İlgili kurum temsilcilerine ilçe veya beldeden insanların projeler ve finansman koşulları hakkında bilgi almak için başvurdukları yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır.

7.2 Öneriler

Kırsal alanlara yönelik yürütülen program ve projelerin sistematik olarak değerlendirilmesi ve değerlendirme bulgularının gelecek program ve projelerin karar süreçlerinde dikkate alınmasının yasal bir zorunluluk ve etik sorumluluktan öte uygulamaların iyileştirilebilmesi ve “kurumsal öğrenme” açısından gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu konuda üniversitelerin ilgili bölümleri ile uygulayıcı kuruluşların işbirliği yaparak değerlendirme konusunda iyi uygulamaları çoğaltmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Bugüne kadar kamu kurumu uzmanları tarafından yayınlanan uzmanlık tezleri, yüksek lisans veya doktora tezleri kapsamında yapılan çalışmalar ve uluslar arası kuruluşlar (UNDP, Dünya Bankası, Avrupa Komisyonu) tarafından yürütülen çalışmaların değerlendirme kültürünün yayılması için bir avantaj teşkil ettiği düşünülmektedir.

Tarım dışı kırsal istihdamı ve alternatif geliri arttırmaya yönelik projelerin sürdürülebilirliklerini arttırabilmek için projeler kapsamında teşvik edilen ürünlerin potansiyel müşteriler ile buluşmalarına yardımcı olunması gerekmektedir. Bu konuda proje bütçelerinde pazarlama bileşeni için ayrılan kaynakların aktarılması gerektiği düşünülmektedir.

Gerek daha önce yapılan çalışmalar gerekse bu araştırma sonuçları, projelerin odaklanacağı sorun alanlarının tespiti ve tanımlanan sorun alanlarına nasıl müdahale edileceği gibi hususlarda bizzat kırsal alanlarda yaşayan insanların (gençler, kadınlar, köylüler vb.) katılımı ve katkısı olmadan sağlıklı sonuçlar elde edilmesinin mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda katılımcı yaklaşımlar (Örneğin Avrupa Birliği Leader yaklaşımı) esas alınarak bölgelerde ve kırsal alanlarda yürütülecek program ve projeler için saha çalışmaları yürütülmelidir. Nitekim ülkemizde İskilip (Çorum) ve Birecik (Şanlıurfa) ilçelerinde başlatılan pilot çalışmalarda edinilen dersler ışığında bu yaklaşımın kırsal kalkınma program ve projeleri yürütülmesi planlanan alanlara yayılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonuçları mevcut müdahale mantığının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle destek mekanizmalarının gözden geçirilerek kırsal alanlara yönelik politika ve programların bütüncül bir bakış açısı ile hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında uygulanan projelerin tasarımı ve uygulama süreçlerinin çoğunlukla yararlanıcı kurum dışından kişilerce yürütüldüğü görülmüştür. Yararlanıcı kurumların proje uygulamaları ile ilgili teknik ve bürokratik konularda dış destek almaları doğal karşılanabilir ancak mevcut insan kaynakları yapısı ve görev dağılımının proje hedefleri düşünüldüğünde uygun olmadığı açıklıkla söylenebilir. Nitekim uygulamada yararlanıcı kurum çalışanları projeler kapsamındaki görevleri ikincil bir iş olarak görmekte ve sahiplenmemektedirler. Bu durum proje konularının yararlanıcı kurumların temel görev algılarının dışında kalmasından kaynaklanmaktadır. Program ve proje tasarım süreçlerinde bu hususun dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında doğrudan ele alınmayan ancak yerel ve kırsal alan ile ilgili politikalar ve programlar söz konusu olduğunda önemli bir husus da “tamamlayıcılık” ve “mükerrerlik” konusudur. Kırsal alanlara yönelik farklı kurum ve aktörler tarafından uygulanan politikalar, kırsal ilgilendiren kentsel politikalar ve yasal düzenlemeler, kırsaldan kente ve ters göç olgusu, tarım, tarıma dayalı sanayi ve diğer sektörlerde yaşanan gelişmeler program ve projelerin tasarımında ve uygulamasında dikkate alınmasa da projelerin başarısını dolaylı olarak olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Bu alanda yapılacak çalışmaların kırsal alan ile ilgili politika, program ve projelerin iyileştirilmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Metodolojik olarak örnek olay yaklaşımının kırsal alanlara yönelik politika, program ve projelerin uygulandığı alanları ve bu süreçlere dâhil olan kurum ve kişileri daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olması nedeni ile faydalı olduğu düşünülmektedir. Benzer araştırma alanlarına yönelen gelecek çalışmalarda bu yaklaşımın mekânsal olarak odaklanılarak gerçekleştirilmesinin çalışmanın kalitesine ve geçerliliğine olumlu etki edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- AB Bakanlığı, 2011. Ortak İzleme Komitesi Toplantısı Yapıldı, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=45613&l=1> (Ziyaret Tarihi: 12.01.2014).
- AES&EAAE, 2010. Evaluating Rural Development Policies for Social and Human Capital Development, EuroChoices 9(1), 42-47.
- Afrin S. Islam & N. Ahmed S., 2008. A Multivariate Model of Micro Credit and Rural Women Entrepreneurship Development in Bangladesh, International Journal of Business and Management.
- Alagözoğlu Aslı, 2010. Türkiye'deki Entegre Kırsal Kalkınma Projelerinin Sosyal Kalkınma Boyutu: Erzurum Entegre Kırsal Kalkınma Projesi, Yüksek Lisans Tezi, Sehir ve Bölge Planlama, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aykas Lerzan Gül., 1992. Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi ve projenin Muş tarımına yapacağı olası etkilerin incelenmesi, Ege Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Bakırcı Muzaffer, Şubat 2007. Türkiye'de Kırsal Kalkınma, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara.
- Başbakanlık, 2011/15. 18.10.2011 Tarih ve 28088 Sayılı Genelge, http://www.basbakanlik.gov.tr/genelge_pdf/2011/2011-0010-006-10147.pdf#page=1 , (Ziyaret Tarihi: 11.11.2013).
- Bayat Belediyesi, 2014. <http://corumbayat.bel.tr/bayat/cografya-yapisi/> (Ziyaret tarihi: 12.11.2014).
- Bayat Kaymakamlığı, 2013. İlçe Raporu
- Bennell P., 2007. Promoting Livelihood Opportunities For Rural Youth, IFAD.
- Bertrand, A. L., 1972. Definitions And Strategies Of Rural Development: A Search For Coherence And Congruity. Sociologia Ruralis, Volume 12, Issue 2, pages 233–251, August 1972.
- Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2014. Program Otoritesi, <http://ipa.sanayi.gov.tr/tr/content/program-otoritesi/36> , (Ziyaret Tarihi: 12.10.2013).
- Boratav K., 2006. Türkiye İktisat Tarihi (1908-2005), 11.Baskı, İmge Kitapevi, Ankara.
- Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, Ekim 2007. <http://ipa.sanayi.gov.tr/tr/document/operasyonel-program/2559> (Ziyaret Tarihi: 12.10.2013).
- Brezzi, M., L. Dijkstra and V. Ruiz, 2011. OECD Extended Regional Typology: The Economic Performance of Remote Rural Regions, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5kg6z83tw7f4-en> (Ziyaret Tarihi: 26.12.2013).
- Can M., 2007. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: Sapard ve IPARD Örneği, T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.
- Cartmel F. and Furlong A., 2000. Youth unemployment in rural areas, Work and Opportunity Series No. 18, Joseph Rowntree Foundation, UK.
- Chambers R., 1994. Paradigm Shift and the Practice of Participatory Research and Development, Institute of Development Studies, Working Paper No:2.
- Chambers R., 1997. Whose Reality Counts: Putting the First Last, Practical Action Publishing.
- Chigunta F. ve ark., 2005. Being “Real” about Youth Entrepreneurship in Eastern and Southern Africa Implications for Adults, Institutions and Sector Structures, SEED Working Paper No. 72, ILO.
- Colletah C., 2000. Culture as a barrier to rural women's entrepreneurship: Experience from Zimbabwe, Gender & Development, 8:1, 71-77, DOI: 10.1080/741923408

- Curtis, D., 1994. Challenging the professions: Frontiers of rural development: Robert Chambers Intermediate Technology Publications, London, 1993, 143 pp. Public Admin. Dev., 14: 414. doi: 10.1002/pad.4230140409
- Çelik Z., 2005. Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Planlama Dergisi, Ankara-Nisan 2005.
- Çetin, T., 1999, Modern Türkiye Yaratma Projesinin Orijinal Bir Boyutu: Örnek Köyler, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Tarih Vakfı Yayınları, Numune Matbaası, İstanbul.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014. <http://www.ipa.gov.tr/Genel-Bilgi/15/> (Ziyaret Tarihi: 20.01.2014).
- Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA), 2011. Mali Destek Programları Değerlendirme Raporu, Technopolis Group, Mayıs 2011, <http://www.cka.org.tr/dosyalar/CKA%20expost%20eval..pdf> (Ziyaret Tarihi: 08.01.2014).
- Dax T., 1996. Defining rural areas: International comparisons and the OECD indicators, Rural Society Journal 1996/6.
- Denzin N.K., 1978. Story telling and educational understanding, Occasional paper series, No:12, November, Kalamazoo, MI: Evaluation Center, College of Education, Western Michigan University.
- DPT, 2006a. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013), Ankara, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060204-9-2.pdf>, (Ziyaret Tarihi: 05.01.2013).
- DPT, 2006b. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu, Ankara.
- DPT, 2006c. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013).
- DPT, 2006ç. Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi Ana Planı ve Ekleri
- DPT, 1963. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf>, (Ziyaret Tarihi: 05.01.2014).
- EC, 2000. Regular Report From The Commission On Turkey's Progress Towards Accession.
- EC, 2014. Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA), http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/enlargement/e50020_en.htm (Ziyaret Tarihi: 12.01.2014).
- EC, 2006. The New Programming Period 2007-2013: Working Document No. 2: Indicative guidelines on evaluation methods: monitoring and evaluation indicators, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2007/working/wd2indic_082006_en.pdf (Ziyaret Tarihi: 26.12.2011).
- EC, 2013. Turkey 2013 Progress Report, Brussels, <http://ec.europa.eu/enlargement/countries/strategy-and-progress-report/> (Ziyaret Tarihi: 12.01.2014).
- Elder H. G., 1963. Achievement Orientations and Career Patterns of Rural Youth, Sociology of Education, Vol. 37, No. 1 (Autumn, 1963), pp. 30-58.
- Environmental Operation Programme, 2007. Republic of Turkey, <http://www.ipa.gov.tr/Pictures/Files/Editor/document/EOP.pdf> (Ziyaret Tarihi: 10.10.2013).
- Ersayın Z., 2012. Kamu Müdahalelerinde Katkısalılığın Değerlendirilmesi: Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansları Örneği, Uzmanlık Tezi, T.C.Kalkınma Bakanlığı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Uzmanlk%20Tezleri/Attachments/140/ZeynepErsayin.pdf> (Ziyaret Tarihi: 12.01.2014).

- European Commission, 2011. Regional typologies: a compilation, Regional Focus, 2011/1, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/focus/2011_01_typologies.pdf (Ziyaret tarihi: 15.11.2013)
- Faraha N., 2009. Critical Factors of Women Entrepreneurship Development in Rural Bangladesh, Bangladesh Development Research Working Paper No. 5.
- Geray C., 2011. Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2014. IPARD İzleme Komitesi, <http://ipard.tarim.gov.tr/Izleme-komiteleri.aspx> (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2014. IPARD Programı Yönetim Otoritesi, <http://ipard.tarim.gov.tr/organizasyon2.aspx> , (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Gülçubuk B., 1997. Kırsal Kalkınma Çalışmalarında Türkiye Kalkınma Vakfı'nın Yeri ve İşlevi (Bu Kuruluşun Uzun Yayla Uygulaması), Doktora Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilimdalı, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gülçubuk ve ark., 2010. Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri, Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Ankara 2010.
- Hogan R.L., 2007. The Historical Development of Program Evaluation: Exploring The Past and Present, R. Lance Hogan, Eastern Illinois University Online Journal of Workforce Education and Development Volume II, Issue 4 – Fall 2007.
- House, Ernest R., 1993. Professional Evaluation: Social Impact and Political Consequences, Sage.
- Human Resources Development Operational Programme, 2013. Third Version, Ministry Of Labour And Social Security, Republic Of Turkey, <http://www.ikg.gov.tr/Portals/0/Revised%20HRD%20OP3.pdf>. (Ziyaret Tarihi: 10.10.2013).
- IFAD, 2010. Rural Poverty Report, 2011.
- İMİS Rehberi, 2012. <http://ipa.sanayi.gov.tr/en/document/ortak-izleme-bilgi-sistemi-imis-rehberi/78> (Ziyaret Tarihi: 11.12.2013).
- İSTKA, 2014. Engelsiz İstanbul Mali Destek Programı (2011) Uygulama Sonrası Değerlendirme Raporu, <http://www.istka.org.tr/content/pdf/ENi-Uygulama-Sonrasi-Degerlendirme-Raporu.pdf>
- İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA), 2014. Sosyal İçerme ve Toplumsal Bütünleşme Mali Destek Programı (2010) Uygulama Sonrası Değerlendirme Raporu, <http://www.istka.org.tr/content/pdf/STB-Uygulama-Sonrasi-Degerlendirme-Raporu.pdf>
- İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA), 2011. 2008 Yılı Mali Destek Programları Yararlanıcı Memnuniyet Araştırması Raporu, TÜİK İşbirliği İle Mart 2011, http://izka.org.tr/files/2013/05/IZKA-RAPOR_08_03_2011.pdf (Ziyaret Tarihi: 10.10.2013).
- Janvry&Sadoulet, 2007. Toward A Territorial Approach To Rural Development, Electronic Journal of Agricultural and Development Economics, Vol. 4, No. 1, 2007, pp. 66-98, www.fao.org/es/esa/eJADE (Ziyaret Tarihi: 10.10.2013).
- Kalkınma Bakanlığı, 2013. OECD Kırsal Alanda Bölgesel Gelişme Politikaları Çalışma Grubu 15. Toplantısı ve 9. Kırsal Kalkınma Konferansı (23-25 Ekim 2013, Bologna/İtalya) Katılım Raporu.
- Kalkınma Bakanlığı, 2014a. Tarihçe, Kurullarımız; www.kalkinma.gov.tr (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Kalkınma Bakanlığı, 2014b. Hizmet birimlerimiz; www.kalkinma.gov.tr , (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Kalkınma Bakanlığı, 2014c. İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi Tanıtım Sunumu; www.iks.pdpt.gov.tr , (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).

- Kalkınma Bakanlığı, 2014d. KAYS Proje Tanıtımı; <http://portal.kays.kalkinma.gov.tr> , (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Kalkınma Bakanlığı, 2015. Kalkınma Ajansları; <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaAjanslari.aspx> , (Ziyaret Tarihi: 10.02.2014).
- Kaya Güven, 1996. Yozgat Kırsal Kalkınma Projesinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ağustos 1996.
- Lafuante et al., 2007. Regional Differences in the Influence of Role Models: Comparing the Entrepreneurial Process of Rural Catalonia, Regional Studies, Volume 41, Issue 6.
- McAreevey R., 2009. Rural Development Policy and Practice, Routledge, New York.
- Meydan C., 2014. Kalkınma Ajansları Desteklerinin Değerlendirilmesi: Karşıt Durum Etki Değerlendirmesi Örneği, Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı.
- Ministry of Science, Industry and Technology, 2013. 13th Sectoral Monitoring Committee Meeting, 28 November 2013 / Adıyaman. <http://ipa.sanayi.gov.tr/tr/document/13-smc/2640> , (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- North D. and Smallbone D., 2006. Developing entrepreneurship and enterprise in Europe's peripheral rural areas: Some issues facing policy-makers, European Planning Studies, 14:1, 41-60.
- OECD, 1991. Principles for Evaluation of Development Assistance, Paris. <http://www.oecd.org/dac/evaluation/50584880.pdf> (Ziyaret Tarihi: 24.11.2014).
- OECD, 2003. Entrepreneurship and Local Economic Development: Programme and Policy Recommendations.
- OECD, 2006. The New Rural Paradigm: Policies And Governance, OECD Publishing, Paris.
- OECD, 2009a. Regional Typology: Updated Statistics, OECD Publishing, Paris: www.oecd.org/gov/regional/statisticsindicators , (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- OECD, 2009b. Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management, OECD Publishing. <http://www.oecd.org/dac/2754804.pdf> (Ziyaret Tarihi: 12.02.2013).
- OECD, 2010. Evaluation in Development Agencies, Better Aid, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264094857-en> , (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- OECD, 2011. Working Party on Territorial Indicators, Strengthening evidence for regional policy: What are the implications for the measurement agenda? 22nd meeting of WPTI.
- OECD, 2013. Evidence-Based Regional Policy: Lessons and Challenges, Duarte Rodrigues: Chair of the Working Party for Territorial Indicators OECD Deputy Coordinator of Portuguese NSRF Observatory, 19th March 2013. http://www.integracao.gov.br/c/document_library/get_file?uuid=4b3e5149-bea4-4687-8de2-2a09ae5941e7&groupId=10157 (Ziyaret tarihi: 10.11.2013).
- OECD, 2013a. Rural-Urban Partnerships: An Integrated Approach to Economic Development, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264204812-en> (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- OECD, 2013b. OECD Regions at a Glance 2013: OECD Publishing, http://dx.doi.org/10.1787/reg_glance-2013-en (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- OECD, 2014. DAC Criteria for Evaluating Development Assistance. <http://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm> (Ziyaret Tarihi: 24.11.2014)
- OKA, 2013a. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Mali Destek Programı Kapanış Raporu
- OKA, 2013b. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Mali Destek Programı Program Sonrası Değerlendirme Raporu
- OKA, 2014. 2014-2018 Stratejik Plan

- OKA, 2013c. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Mali Destek Programı Hibe Başvuru Rehberi
- OKA, 2013ç. Bayat İlçe Raporu.
- OKA, 2013d. Reşadiye İlçe Raporu.
- OKA, 2013e. Vezirköprü İlçe Raporu.
- Olhan E., 2011. 9. Kırsal Kalkınma Konferansı, Türkiye’de Kırsal İstihdamın Yapısı, FAO Türkiye Temsilciliği.
- Operational Programme Regional Competitiveness, 2007. Ex-Ante Evaluation Final Report, July 2007, Ankara, <http://ipa.sanayi.gov.tr/tr/document/operasyonel-program/2559> , (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Operational Programme Regional Competitiveness, 2011. Programme Interim Evaluation, Final Report, ECORYS Nederland BV, December 2011, <http://ipa.sanayi.gov.tr/tr/document/operasyonel-program/2559> (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Patton, M. Q., 2012. A utilization-focused approach to contribution analysis, Evaluation 2012 18: 364, <http://evi.sagepub.com/content/18/3/364> (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Petridou E. and Glaveli N., 2008. Rural women entrepreneurship within co-operatives: training support, Gender in Management: An International Journal, Vol. 23 Iss: 4, pp.262 – 277.
- Pınar A.,Yılmaz H.H., Koyuncu E., 2008. Köy Hizmetlerinin Yerelleştirilmesi, TEPAVYayımları, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271234719r8136.Koy_Hizmetlerinin_Yerellestirilmesi.pdf (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Rigby D. and Caceres D., 2001. Organic farming and the sustainability of agricultural systems, Agricultural Systems 68, 21-40.
- Russ-EFT D., Preskill H., 2009. Evaluation in Organisations: A Systematic Approach To Enhancing Learning, Performance, and Change, Second Edition, Basicbooks.
- Sarı V. İ., 2010. Proje yönetimi döngüsünde etkililik değerlendirmesi, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Scriven, M., 1991. Evaluation Thesaurus (4th ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Serenli Belediyesi, 2014. Beldemiz, <http://www.serenli.bel.tr/index-3.html>, (Ziyaret Tarihi: 08.05.2014).
- Sezen S.,1999. Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Shabbir A. and Gregorio S., 1996. An Examination Of The Relationship Between Women's Personal Goals And Structural Factors Influencing Their Decision To Start A Business: The Case Of Pakistan, Journal of Business Venturing 11. 507-529
- Shadish, W., 1998. Some evaluation questions. Practical Assessment, Research & Evaluation, 6(3). Retrieved January 15, 2014 from <http://PAREonline.net/getvn.asp?v=6&n=3> (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Shucksmith M., 2004. Young People and Social Exclusion in Rural Areas, Sociologia Ruralis, Vol 44, Number 1, January.
- Sidhu K. and Kahur S., 2006. Development of Entrepreneurship among Rural Women, Journal of Social Sciences, 13(2): 147-149 .
- Siiskonen P., 2005. Women Entrepreneurs in Rural Areas, Sustainable Development Of Rural Areas – Experience Of Different Countries, International Conference, 20-21 April 2005 Warsaw.
- Simons, H. 2009. Case Study Research in Practice, Sage Publications, London.
- Stake, R.E., 1995. The Art of Case Study Research, Sage Publications, California.
- SÜRKAL, 2014. Hakkımızda, <http://www.surkal.org.tr/aboutus.aspx> (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).

- SÜRKAL, 2014. Sosyal Araştırmalar, <http://www.surkal.org.tr/projectDetails.aspx?id=2> (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, 2014a. Birimler, <http://www.tdkk.gov.tr/Birimler.aspx> (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- Tatar O., 2013. Assistant EU Expert, Employment Priority Axis Evaluation, 13th SMC Meeting, Ministry Of Labour And Social Security, 6th of December, 2013, Ankara. <http://www.ikg.gov.tr/tr-tr/ipa/sektorelizlemekomitesi.aspx> (Ziyaret Tarihi: 10.01.2014).
- TBMM, 2006. 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun
- TBMM, 2005. Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ve Avrupa Birliği Uyum ile Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss920m.htm> (Ziyaret Tarihi:07.01.2014)
- TEPAV, 2011. KOBİ Politikalarının Etki Analizinde Latin Amerika Deneyimi Anlatıldı, <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/2526> (Ziyaret Tarihi: 18.01.2014).
- TEPAV, 2012. 7. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı: <http://www.tepav.org.tr/upload/files/1389102404-8.7.Bolgesel.Kalkinma.ve.Yonetisim.Sempozyumu.pdf> (Ziyaret Tarihi: 18.01.2014).
- TEPAV, 2014. TEPAV Hakkında. <http://www.tepav.org.tr/tr/html/250/Hakkinda/> (Ziyaret Tarihi: 18.01.2014).
- TESEV, 2014. Hakkımızda, <http://www.tesev.org.tr/hakkimizda/Tesev/2.html> (Ziyaret Tarihi: 18.01.2014).
- TESEV, 2014. İyi yönetim programı, <http://www.tesev.org.tr/iyi-yonetisim-programi-/Program/2.html> (Ziyaret Tarihi: 18.01.2014).
- TKDK, 2014c. Aylık E-Bülten, Ocak 2014, <http://www.tdkk.gov.tr/files/Ocak2014.pdf> , (Ziyaret Tarihi: 18.01.2014).
- TKDK, 2007. IPARD Programı (2007- 2013). http://www.tdkk.gov.tr/files/IPARD_TR.zip (Ziyaret Tarihi: 18.01.2014).
- TKV, 2014. TKV Tarihinde Önemli Köşe Taşları, <http://www.tkvdf.org.tr/TR,13/tarihce.html> (Ziyaret Tarihi: 18.01.2014).
- Travers, M., 2001. Qualitative Research Through Case Studies, Sage Publications, London.
- TÜİK, 2013. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=164> (Ziyaret tarihi: 15.11.2013).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1961. Kalkınma Plânı ve Devlet Plânlama Teşkilâtı, Md.129, <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm> (Ziyaret tarihi: 02.01.2014).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982. 7.11.1982 Tarih ve 2709 Sayılı , <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm> (Ziyaret Tarihi: 18.01.2014).
- Kırsal Kalkınma Planı, 2010-2013. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Ankara.
- Ulaştırma Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Müdürlüğü , 2013. Aylık Bülteni, Sayı 1, Ocak 2013: http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/DIDGM/tr/Doc/Doc_Ust/20130128_142826_66124_1_6_6958.pdf (Ziyaret Tarihi: 15.01.2014).
- Ulaştırma OP, 2007. <http://www.ipa.gov.tr/Genel-Bilgi/15/> (Ziyaret Tarihi: 15.01.2014).
- UN, 1985. Monitoring and Evaluation Guiding Principles, ACC Task Force on Rural Development
- UNIDO, 2003. A Path Out of Poverty: Developing Rural and Women Entrepreneurship, Vienna.

- URL-1: http://www.zmo.org.tr/yayinlar/kitap_goster.php?kodu=82 (Ziyaret tarihi: 02.01.2013).
- URL-2: <http://ived.org.tr/tuzuk/> (Ziyaret Tarihi: 01.04.2015)
- URL-3 <http://www.baydarli.bel.tr/index.html> (Ziyaret Tarihi: 26.03.2015)
- URL-4: <http://www.baydarlihaber.com/index.php/baydarli-videolari/1-baydarli-belgeseli-hd-2013-ali-yildiz> (Ziyaret Tarihi: 26.03.2015)
- URL-5: <http://www.socialresearchmethods.net/kb/dedind.php> (Ziyaret tarihi: 07.04.2015)
- URL-6: <http://www.yerelnet.org.tr/belediyeler/belediye.php?belediyeid=127091>(Ziyaret Tarihi: 26.03.2015)
- URL-7: <http://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=258819>(ZiyaretTarihi: 16.11.2014).
- URL-8: <http://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=258819>(Ziyaret Tarihi: 26.03.2015)
- W.K. Kellogg Foundation, 2004. Evaluation Handbook, Philosophy and Expectations
- WEFO, 2005. Monitoring and Evaluation Guidance for Structural Funds Projects and Partnerships, Welsh European Funding Office.
- Wikipedia, 2014. http://tr.wikipedia.org/wiki/Baydarlı,_Reşadiye
- Woolcock M. and Narayan D., 2000. Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and PolicyThe WOTU Bank Research Observer, voL 15, no. 2 (August 2000), pp. 225-49.
- Yin R. K., 2014a. Case Study Research: Design and Methods, Sage Publications.
- Yin, R. K., 2014b. Applications of Case Study Research, , 3rd Edition, Sage Publications.

EKLER

EK A: Veri Kaynakları

Çizelge A.1 Veri Kaynakları

Veri Kaynağı	Verinin niteliği	Kapsamı	Araştırma kapsamında yapılan inceleme
İKG Program kapanış raporu	Nitel/Nicel	Programın amaç ve öncelikleri, desteklenen proje çıktı ve performans göstergeleri, uygulamada yaşanan sorunlar, programla ilgili öneriler, ihtiyaçlar	-Rapor incelemesi
İKG Program sonrası değerlendirme raporu ve ekleri	Nitel/Nicel	Programın yararlanıcılarla, hedef kitle ile yapılan anket sonuçları kullanılarak ilgililik, etkinlik, etkililik, sürdürülebilirlik ve etki kriterlerine göre değerlendirilmesi	-Rapor incelemesi -Anket analizleri - Görüşme notlarının analizi
Proje uygulama belgeleri (Bayat, Reşadiye, Tahtaköprü-Sarıdibek-Susuz, Serenli)	Nitel/Nicel	Projeler kapsamında yapılan resmi yazışmalar, izleme ziyareti raporları, irtibat formları, kontrol listeleri, sözleşme değişiklikleri, ara ve nihai raporlar	-Belge incelemesi
Proje başvuru belgeleri (Bayat, Reşadiye, Tahtaköprü-Sarıdibek-Susuz, Serenli)	Nitel/Nicel	Proje arka planı, gerekçelendirme, faaliyetler, bütçe, performans göstergeleri, beklenen sonuçlar	-Belge incelemesi
İzleme uzmanı ile yapılan mülakatlar (7 uzman)	Nitel	Program ve projeler ile ilgili görüşleri, uygulamada yaşadıkları tecrübeler, proje ekibi ve uygulama alanı ile algıları, yorum ve değerlendirmeleri	-Görüşme notlarının analizi
Proje sahibi kurumlara yönelik yapılan online anketler (38 soru-4 adet) Nihai yararlanıcılarla yapılan anket sonuçları (7 adet)	Nitel	Proje ile ilgili görüş ve değerlendirmeleri, proje fikrinin ortaya çıkışı, projeden beklentiler, proje ile kurulan duygusal ve/veya maddi bağ, uygulama sürecinde yaşanan sıkıntılar, başarı hissi, kırgınlık veya memnuniyet durumu, kursiyerler ile ilgili algı durumu,	-Anket verilerinin değerlendirilmesi

Çizelge A.1 Veri Kaynakları (devamı)

Veri Kaynağı	Verinin niteliği	Kapsamı	İnceleme
<p>Proje hedef kitlesi gençler, kadınlar ve köylüler ile yapılan görüşmeler Kadın girişimciliği projesi: 5 kişi ile görüşülmüştür. Gümüş eller projesi: 3 kişi ile görüşülmüştür. Organik gıda üretimi projesi: 5 kişi ile görüşülmüştür. Bir ilmek bir umut projesi: 10 kişi ile görüşülmüştür. Not: Sayılar proje uygulama dönemi sonrasındaki görüşmeleri ifade etmektedir. Proje uygulama döneminde kursiyerlerin önemli kısmı ile yüzyüze görüşülmüştür. Mahremiyet gerekçesi ile çoğunluğunu kadınların oluşturduğu kursiyerlerin isimleri paylaşılmamıştır.</p>	Nitel	Proje ile ilgili görüşleri, projeye dâhil olma süreçleri, projeden beklentileri, uygulama sürecinde yaşananlar, uygulama sonrası iş, gelir ve motivasyon durumları, proje ile ilgili görüşleri, algı düzeyleri,	-Görüşme notlarının analizi
<p>İlgili kurum ve kişiler ile yapılan görüşmeler Bayat Ziraat Odası genel sekreteri: Ziya Emeç, Bayat Ziraat Odası başkanı: Mustafa Yıldırım, Bayat Halk eğitim Merkezi: Fatih Nigar, Bayat İlçe Milli Eğitim Müdürü: Eyüp Uçar, Bayat İlçe Tarım Müdürlüğü TARGEL Mühendisleri: Dilek-Güven Ülgen, Bayat Kadın Girişimciler Derneği: Ramazan Okumuş, Şeyda Hanım (Ziraat Mühendisi), Proje danışmanı (Bayat): Murat Bilgin, Proje eğitmeni (Bayat): Dilek Bilgin, Reşadiye Esnaf ve Kredi Kefalet Koop. Başkanı: Nizamettin Doğan, Gümüş eller projesi çalışanı: Burcu Çağman, Gümüş eller projesi koordinatörü: Ersoy Demir, Gümüş eller projesi eğitmeni: Kirami Torun, Gümüş eller projesi muhasebeci: Yavuz Akca, Baydarlı Belediye Başkanı: İlyas Demir, Baydarlı Belediyesi çalışanı: Osman Bal, Serenli Beldesi proje danışmanı: Davut Yıldız, Serenli Beldesi Çalışanı: Kadir Şen, Niksar Organik Meyve Üreticileri Birliği Başkanı: Burhan Kaynak, Niksar İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü organik tarım ile ilgili teknik personeli Mevlut Metin, Bir İlmek Bir Umut projesi koordinatörü: Bünyamin Kıvrak, Bir İlmek Bir Umut projesi koordinatör yardımcısı: Reşat Gümüş, Vezirköprü Halk eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı Banu Seni, Tahtaköprü Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Kalkınma Derneği Başkanı İbrahim Kılıç, Tahtaköprü Köyü Muhtarı Hasan Türkel</p>	Nitel	Hedef kitlenin sorun ve ihtiyaçları ile ilgili değerlendirmeleri, müdahale araçları hakkında görüşleri, uygulamaları, program ve projeler ile ilgili bilgi düzeyleri ve değerlendirmeleri	-Görüşme notlarının analizi

Çizelge A.1 Veri Kaynakları (devamı)

Veri Kaynağı	Verinin niteliği	Kapsamı	Araştırma kapsamında yapılan inceleme
Proje uygulama öncesi ve uygulama sürecinde araştırmacı tarafından gerçekleştirilen ziyaretler (01-17.02.2012, 19-20-24-25.04.2012, 05.05.2012, 03.07.2012, 17.01.2013, 27.03.2013 tarihli 14 ziyaret)	Nitel	Proje ilerlemelerinin takibi, proje ekibi ile uygulama alanlarının ziyareti, sorunlar ve şikâyetler, kursların ve katılımın yerinde incelenmesi, kursiyerlerin değerlendirmeleri.	-Görüşme notlarının analizi Gözlem notlarının analizi
Uygulama alanlarına proje bitiş tarihinden sonra araştırmacı tarafından yapılan ziyaret notları (08-18-25-27.03.2014, 10.04.2015, 01-02-09.05.2015 tarihli 9 ziyaret-41 sayfa saha notu)	Nitel	Proje uygulama alanına (ilçe, belde, köy) ilişkin ulaşım altyapısının durumu, bina ve konut durumu, sokak ve yerleşim düzeni, sosyal imkânların gözlemlenmesi, proje hedef kitlesinde yer alan gençlerin, kadınların ve köylülerin yaşam biçimleri, beklentileri ve algılarının gözlemlenmesi	-Görüşme notlarının analizi Gözlem notlarının analizi
Gazete ve sosyal medya haberleri Bayat: 11 adet Vezirköprü: 6 adet Serenli: 13 Reşadiye: 20	Nitel	Projeler ile ilgili yerel basın başta olmak üzere yapılan haberler, basının algısı, projeye bakış açısı.	Belge analizi